

माल पाएर पनि चाल नपाएका

मित्रलाई पत्र

रमण नेपाली

माल पाएर पनि चाल नपाएका
मित्रलाई पत्र

रमण नेपाली

प्रकाशक

प्रभा-रमण फाउन्डेसन

प्रकाशक : प्रभा-रमण फाउन्डेसन
प्रकाशन मिति : २०६८ चैत
प्रकाशन प्रति : १००० प्रति
सर्वाधिकार : लेखकमा
आवरण तस्विर : प्रद्युम्न के.सी./श्रीहरि श्रेष्ठ
आवरण सज्जा : प्रेम शंकर (अप्पु)
कम्प्युटर टाइपिङ : वसन्त बस्नेत
मुद्रण : एलायन्स प्रिन्टर्स एण्ड मिडिया हाउस प्रा.लि.
सरस्वतीनगर, चाबहिल, काठमाडौं
फोन : ४८११७४५
मूल्य : रु. १२३/-

यो पत्र,
सत्य र प्रेमको गहना
लगाउने यो धर्तीलाई खुसी
राख्न अँट गर्ने अनि आफ्नो पौरख
देखाई आमालाई हँसाउने बाटोमा
लाग्नुभएका तपाईं मित्रलाई
अनि

मेरो यात्राबारे अनभिज्ञ मेरा गतिविधि तथा दक्षतामा
शंका गर्ने कहिलेकाहीं यस्तो गर्नु राम्रो होइन
भनी जे नयाँ गर्न खोज्दा पनि
अंकुशे लगाउने जसका कारण
यो पुस्तक तपाईंको हातसम्म पुग्यो
मलाई नपत्याई शंका गरेर ऊर्जा थप्नुभएकोमा
उहाँहरूलाई लाखौं धन्यवादसहित

मित्र,

खासमा म पुस्तक लेख्न खोज्दै थिएँ, सफलता कसरी प्राप्त गर्न सकिन्छ भनी आफ्नै जीवनको अनुभव मिसाएर, मैले प्राप्त गरेको ज्ञान र ठम्याइलाई राखेर । वर्तमान अवस्थामा मेरो पुस्तक पढ्ने फुर्सद भए पनि दिन खोजको सन्देश अनि त्यसको उपयोगिता कस्तो हुन्छ होला भन्ने खुलदुली ममा अबै पनि छँदै छ । जति-जति पुस्तकबारे विचार गर्न थालें त्यति नै अरू भावनाको हुरी मेरो मनमा चलिरह्यो । त्यही भावना र हुरीका कुरा यस पत्रमार्फत राख्दै छु । तनाव रोग त होइन तर मानिस आफैँले आर्जन गरेको अवस्था हो भन्ने मेरो अनुभव छ । अनि, संसारभर नै मानिस तनावमा बाँच्न थालेका अनि अधिकांशको मुटुको एक नम्बरमा धन आर्जन पर्ने गरेको छ । यस्तो अवस्थामा हामी नेपाली पनि चरम नैतिक अभाव, चरित्रविहीन अवस्थामा बाँच्न खोजिरहेका छौँ ।

तपाईंलाई यो पत्र मैले लेख्नुको मुख्य उद्देश्य कमसेकम अरू कसैका लागि नभए पनि आफ्नै लागि भए पनि तपाईं आफ्नो कर्तव्य पूरा गर्नुहोस् । आफ्नो शरीरलाई स्वस्थ राख्नुहोस् । मस्तिष्कलाई ऊर्जावान, सिर्जनशील अनि मन या आत्मालाई आनन्दमय ।

यस्तो अवस्थामा तपाईंको प्रश्न होला यो कसरी सम्भव छ भन्ने । प्रश्नमात्रै शंकालु हो उत्तर गाह्रो छैन । मैले आफैँ पनि भोगेका केही कुरा तल उल्लेख गरेको छु । यदि तपाईंले अहिलेदेखि नै यो सम्भव छ भनी हिजोअस्तिलाई धन्यवाद दिँदै रमाउन थाल्नुभयो भने भोलि तपाईंको हुनेछ दिन ।

अर्को पक्षबाट हेर्ने हो भने जति माल तपाईंले पाउनुभयो कति चाल पनि नपाएको हो कि ! नभए यस्तो शरीर परमात्माले आमामार्फत तपाईंलाई दिनुभयो । हुर्केर यस्तो अवस्थासम्म आउनुभयो । सकेको अध्ययन गर्नुभयो । तपाईंका आफन्त र परिवार पनि सक्षम छन् । तपाईंको गाउँ र टोलमा पनि गरिखाने व्यक्तिहरू प्रशस्त छन् । जिल्ला अनि तपाईंको क्षेत्रमा यति धेरै मानिसले ज्ञान अनि विवेकमार्फत सीप सिकेर कति धेरै उपलब्धि अनि सफलता प्राप्त गरिरहेका छन् । बस

तपाईं त यी कुरा हेरेर पनि थाहा पाएर पनि चाल नपाई बस्नुभएको छ ।

अर्को कुरा मेलबर्न अस्ट्रलियामा जन्मेका निक भुजिसिकका दुइटै हात अनि दुइटै खुट्टा जन्मदैं नै थिएनन् । संसार डुलेर भाषण दिंदै सबै चाहेको कुरा आर्जन गर्ने र खुसी हुने कलाको अभ्यासबाट संसार परिचित छ । तर, तपाईंका हात र भएका खुट्टाको पनि सहयोग लिन बिसन्तुभयो कि ! अमेरिकामा जन्मेकी जेसिका कक्स जसको जन्मेदेखि दुई हात थिएनन् । पाइलट भई छाडिन् । तपाईंका हातले गन्तव्य वा लक्ष्य बनाउन सघाएनन् ? हाम्रै धनकुटामा जन्मिनु भई परिचित साहित्यकार भूमक घिमिरे जसलाई कसैले अक्षर सिकाएनन् र चिनाएनन् पनि । जसले देब्रे खुट्टाको सहयोगले कलम चलाई छुट्टै पहिचान बनाउनुभएको छ । तपाईंको त जीउ पनि चल्छ होला राम्रैसँग ।

हाम्रा गतिला सम्पत्ति पहिलो शरीर, दोस्रो मस्तिष्क, तेस्रो मनका बारेमा तपाईंले चिन्तन गर्न भुल्नुभयो क्यार ! नभए मातृभूमि र शासन गर्नेलाई दैनिक धेरैपटक तपाईंले सत्तोसराप नगर्नुपर्ने हो ।

यदि तपाईं अध्ययन गर्नुपर्ने बेलाको विद्यार्थी हुनुहुन्छ भने भोलि मेरा लागि के-के कुराले जीवनको मार्गमा यात्रा गर्दा सहयोग हुन्छ, म रोजगार अनि आफैँले के काम वा पेसा गरी अगाडि बढाउँछु वा मेरो उमेर बढ्दै जाँदा के कुरा सिक्नै-जान्नै वा बुझ्नै भने पछि जीवन सहज अनि रमाइलाका साथै आनन्द हुन्छ भन्ने कुरा बिसन्तु भएन । विद्यार्थीकाल तपाईंको छटपटीमा केही नसिकी तर प्रमाणपत्रमा अंकमात्र गतिलो श्रेणीको छ भने धोका हुने पक्का छ मित्र । अझ राजनीति-प्रेम गर्ने बानी वा लतमा हुनुहुन्छ भने जीवनमा भाइरस लागिसकेकोसम्म स्वयान गर्न थालिहाल्नुस् । विद्यार्थीकाल जीवनको सिक्ने-जान्ने अनि अभ्यास गर्ने, स्वर्णिम अनुभव बुटल्ने बेला हो । यस्तो चाल पाउनुभएको छैन हो ?

तपाईं शिक्षक हुनुहुन्छ भने तपाईंको पालामा पढेको बीएड वा सोबरावर वा माथिको अध्ययनले वर्तमान युगमा केही हुँदैन । धन्न जसोतसो तपाईं पढाइरहनुभएको छ । विद्यार्थी भनिरहेका छन्- जुन दिन पढाउँदा पनि नरमाइलो र विद्यार्थीले पनि तपाईंको हैसियत बुझाइ र लाचारी थाहा पाउनेछन् र गाली बर्साउनेछन् त्यो दिन ढिलो भइसकेको हुनेछ । तपाईंको शिक्षा र बुझाइलाई अद्यावधिक गर्न ।

त्यसैले संसारकै गतिलो पेसा र कार्य शिक्षणलाई कृपया बदनाम नगराउनुहोस् । यत्तिको व्यक्तित्व अनि केही सर्टिफिकेट पनि पाइसक्नुभएको छ भने यो माल पाएर पनि चाल नपाएको अभिनयबाट बिउँभिएर विद्यार्थीलाई जीवनोपयोगी कर्मयोगी बन्ने शिक्षा दिन थाल्नुस् तपाईं ।

तपाईं सरकारी कर्मचारी हुनुहुन्छ भने अहिलेसम्म कतिले तपाईंलाई बिचरा भनी च्वःच्वः गरेको हुनुपर्छ । धेरै कालखण्डमा तपाईंले आफैँलाई धिक्कारी सक्नुभयो होला । आमाको ढुकुटीबाट केही नगरीकन तलब खाने अनि भ्रष्टाचार गरेको कसैलाई भन्दा पनि बढी त तपाईंलाई नै थाहा होला । आफूलाई अरू भ्रष्टभन्दा गतिलो नठान्नुहोस्, तपाईं भ्रष्टसँग आफैँलाई दाँजेर आफ्नो अनि आमाको कोखलाई सराप्दै हुनुहुन्छ । कर्मचारी युनियन वा संगठनबाट तपाईंलाई राजनीति गरेकोमा विभिन्न पद र सम्मान पनि प्राप्त भएको होला । तर, आमाको श्राप अनि मातृभूमिको तिरस्कारबाट कसरी बच्नुहोला ! तपाईंले राम्रो स्थान पाउनुभएको छ । धेरै गर्न सक्नुहुन्छ । योगदान दिन सक्नुहुन्छ कि तपाईंले पनि यो माल पाएर पनि चाल पाउनुभएको छैन ?

सेना प्रहरी वा तपाईं हतियारधारी डफ्फामा हुनुहुन्छ भने एकैछिन त सोचोस्, यो हतियार र काम कहिलेसम्म चल्छ अनि तपाईंले उठाएको वा बोकेको हतियार र जागिर कसको पक्ष अनि विपक्षमा छ ?

आफ्नो जीवनको अझ भनी एउा छोटो सुनौलो जुनीको महत्वपूर्ण समय मान्छेका विरुद्ध मान्छेलाई ठीक पार्न, तह लाउन र उस्तै परे ज्यान लिनका लागि तपाईं काम गर्नुभएको छ । तपाईंले प्राप्त गर्ने तलब र बगरेले मासु काटेर बिक्री गरी हुने लाभमा धेरै भिन्नता म देखिदैन ।

त्यसैले मित्र जिन्दगी बनाउन र जीवनको उत्सव मनाउने बारेमा विचार गर्नुहोस् । आफ्नो र अरूको जीवन ध्वस्त पारेर तलब लिइरहनेबारे निर्णय तपाईंको । सबै कुरा थाहा पाएको अबुझ नबन्नुस् ।

गैरसरकारी संस्था खोल्नुभएको छ या तपाईं त्यहाँ काम गर्नुहुन्छ वा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थामा रहेर दलाली गर्दै हुनुहुन्छ भने तपाईंले लेखेका प्रस्ताव प्रक्रिया र काम सफलतापूर्वक सम्पन्न भएका

प्रोजेक्ट रिपोर्टले तीन वटा अरू सगरमाथान्दा अग्ला चुलीको निर्माण गर्न सकिन्छ । नेपालको सबै विकासको राजनीतिक ठेकेदारसमेत तपाईं बन्नुभएको छ । व्यवस्था जेसुकै होस् सरकार जसको बनोस् यसले तपाईंलाई फरकै पार्दैन । तपाईंको कन्सल्ट्यान्टको जब त भन् फर्कदै गएको छ नि !

शान्ति तपाईंलाई जनतालाई होस्, जनतालाई त आफूले जानेको गरेर खान पाए हुन्थ्यो । यही काममा त तपाईंको प्रोजेक्टले भाँजो हालेको छ त्यसैले मित्र सक्नुहुन्छ समाजको अनि मानिसका लागि भलो हुने काम गर्नुहोस् । अहिलेसम्म तपाईंलाई भलो हुने काम धेरै थाहा भइसकेको छ । मैले पत्रमा उल्लेख गर्दैपार्दैन । सक्नुहुन्न भने पनि कमसेकम यो अवस्थाभन्दा बिगार्न सहयोगी नबन्नुहोला । जस्तो महँगो गाडी चढे पनि, तपाईंको शरीरमा जति गाँठ भए पनि तपाईं मरेर जाँदा केही पनि जाँदैन । कि यो कुरा पनि प्रोजेक्टकै रूपमा बुझ्न थाल्नुभयो ?

तपाईं कुनै न कुनै पेसा गर्ने पेसाकर्मी हुनुहुन्छ भने आफ्नो पेसामा मनोरञ्जन गर्नुहोस् । यसलाई समुन्नत बनाउनुहोस् । जे गर्नुहुन्छ त्यो तपाईंलाई मन पार्दैन अनि अरूले गरेका कामचाहिँ राम्रो भन्दै हुनुहुन्छ भने उसले पनि त्यस्तै भन्दै छ । काम कुनै राम्रो कुनै नराम्रो हुँदैन । यो त गर्ने मानिसमा भर पर्छ । फोहर उठाउने, बढार्ने र ढल सफा गर्ने पनि काममा रमाइरहेको देखिन्छ । पैसा लेनदेन गर्ने क्यासियर पनि रक्तचाप बढेर रिसाहा भेटिन्छ । काममा आनन्द खोज्न नजान्दा बर्बाद भइन्छ । तपाईंमात्र के बर्बाद हुनु मानवता बर्बाद बन्दै छ ।

तपाईं व्यवसायी/उद्योगी हुनुहुन्छ भने चाहिएको नाफा कमाउनुहोस् । तपाईं त विषादी बेचेर पनि नाफा कमाउन चम्बु मान्छे, पर्नुभयो । कृपा गरेर मान्छेले खाने कुरामा विष नमिसाउनुहोस् । अनुहारमात्र फरक आत्मा सबैको एउटै, बाहिर कलियुग व्याप्त छ तर एकैछिन आफैँभित्र नियाल्नुहोस् । सत्ययुग भेट्नुहुनेछ कि हैन ? अनि, तपाईंको व्यवस्थापनले अहिलेका मानिसलाई खुसी राखी सेवा लिँदै, धर्तीको हेरचाह गरी पछिल्लो पुस्तालाई पनि केही उपहार दिन साँच्चुभएको त होला ? हैन भने विचार गर्नुहोस् एकपटक नाफा लिएर जीवन सकिँदैन, सकिँइहालेछ भने पनि जमानाले तपाईंको हिसाब राख्ने नै छ । त्यसैले व्यवसायी मित्र तपाईंले यो व्यवसाय गर्ने अवसर

पाउनुभयो । ग्राहक छन् नाफा कमाइएकै होला । यो सबै कुरा पाएर पनि गाँठी कुरो चाल पाउनुभएन कि कसो ?

तपाईं सञ्चारकर्मी वा तपाईंको काम सञ्चार गर्नेछ, जानकारी दिने शिक्षित गर्ने अनि मनोरञ्जन गर्ने हो भने अहिलेको समाज यति विघ्न भक्तिनुमा तपाईंको पत्रकारिताका कारणले हो भनी जान्नुस् । अहिले तपाईंसँग दिन नकारात्मकबाहेक केही छैन । समाज, मानव र राष्ट्रलाई अनि सबैभन्दा निराश तपाईं हुनुहुन्छ । अरूको उपचारको समाचार प्रचार नगरी तपाईं मित्र आफ्नो उपचार गर्न ढिलाइ नगर्नुस् । आज राम्रो साइत छ ।

विषालु वस्तु र सेवाको प्रचार गर्ने ठेक्का तपाईंको । तपाईं जस्तो कुरालाई पनि घुमाएर रङ बदल्न सक्ने अनि तपाईंले प्राप्त गर्ने पारिश्रमिक त्यहीबापत्मा पाउने न हो । नभए समाचार हेरेर तपाईंलाई कसले तलब दिने ? तपाईंको नजिक आएपछि कालो र दोस्रो नम्बरको धनसमेत सेतो र एक नम्बरको बन्दछ । सामान्य मानिसले त तपाईंको कुरा सुनेर भस्कन्छ मित्र आज । अब तपाईं यहाँभन्दा तल गिर्ने ठाउँ म देखिदैन । तपाईंले थाहा पाउनुभएको छ, मैले के गर्दा असल होला समाजको मानिसको भनेर । कि अहिलेसम्म पनि जति माल पाए पनि चाल नपाउनुभएको हो ?

तपाईं गृहिणी हो भने सबैभन्दा जिम्मेवार अनि सानदार स्थानमा हुनुहुन्छ । मैले जिम्मेवार किन भनेको भने मानिस जन्मँदा त्यही २/३ किलोको जन्मिने हो । खाँदा-खाँदै ठूलो भएर आउँछ, जवान हुन्छ, वयस्क अनि वृद्ध र एकदिन जान्छ । अनि, तपाईं मानिस आउँदादेखि जाँदासम्म उसको हरेक समयमा उपस्थित भएर उसलाई कस्तो बनाउने वा कस्तो भोजन आहार दिनेमा जिम्मेवार भनेको अर्को सानदार भनेको चाहिँ बाँकी समयमा लाइन छ, भने टीभी छैन भने मान्छेकै कुरा गर्ने सानदार काइदा तपाईंसँग छँदै छ ।

अहिलेसम्म कति टेलिसिरियल हेर्नुभयो होला ? कति नक्कल गरी भोजभतेर अनि भीडभाडमा जानुभयो होला ? कति गहना र शृंगार पोत्नुभयो होला ? हिसाब छैन । जस्तो रोप्यो त्यस्तै उम्रने अनि जस्तो उम्रिन्छ त्यसैअनुसारको वातावरणले हुर्काउने हुँदा तपाईंका यो हालत छ, भने परिवार कस्तो हुन्छ, अनि सन्तान नि ! त्यसैले मित्र जिम्मेवार साँच्चीकै बन्ने हो भने तपाईं माता हो उर्वरता हो । तपाईंमा सारा समाज निर्भर छ ।

सकेको सात्विक मिठोमसिनो पस्कुनस् । बाँकी समयमा तपाईंलाई आवश्यक खर्च आफैँ कमाउन वा कर्मशील बनी घरैमा गर्न सकिने काम थाल्नुस् । हाल संसारमा बढेका र धेरै लाभ आर्जन गर्ने कारोबार घर अनि गृहिणीबाट स्थापना गरिएका छन् । नत्र प्रतीक्षा लामो होला । उनीहरूलाई त पुगेको छैन तपाईंलाई के देलान् र ! यो सबै कुरा थाहा पाउँदा-पाउँदै पनि तपाईंले कदम चाल्नुभएन भने जिन्दगी तपाईंको हो जस्तो अवस्थामा बाँच्नुस् आफैँ भोगनुपर्छ है !

तपाईं आधुनिक युवा हुनुहुन्छ भने जसको काम केही छैन फुर्सद एकरत्ति होइन भने तपाईं घाट जाँदासम्म पनि अवस्था यस्तै रहने सम्भावना छ मित्र । नेपालमा केही छैन यहाँ केही हुँदैन भनेर बुलन्द आवाज पार्नेमध्ये तपाईं अग्रज हुनुहुन्छ । तपाईंको ज्ञानले सबै भत्किएको, बिग्रिएको र नराम्रोमात्रै देख्नु, के गर्दा राम्रो हुन्छ, कसरी बन्छ भन्ने कुरा तपाईंले सिकेको भए पो कहिल्यै । तपाईंका तीनमध्ये दुई साथी विदेशमा पढ्छन् या काम गर्दै छन् । आफ्नो मातृभूमि देखुन्जेल विभिन्न गुनासा गर्दै पड्किन्छन् । जब अरूको ठाउँमा पुग्छन् ठन्डा भएर थन्किन्छन् । के गरुन् बिचरा ! यस्तो कस्तो कदम लिने भनेर न अध्ययन गरेका छन् न त टचुसन ।

तपाईंको आधा दिन गफ चुटेर कफी या चियामा, आधा दिन सामाजिक सञ्जालमा वितिरहेको छ । भोला बोक्नुहुन्छ मित्र कापीकिताब खोइ ? अनि अतिरिक्त स्वअध्ययन त भन् आलु भइगयो । तपाईंको बिचरा जीउमा कपडा पनि राम्रोसँग अडिँदैन । आफन्तसँग बोलचाल छैन । बोलेकासँग आचरण छैन । जस्ताको त्यस्तै साथी । यो छाला देखाएर अनि खोकेर केही हुँदैन । मित्र यो प्रदर्शन क्षणिक हो । जीवनको दर्शन गरी दर्शनमार्फत अगाडि जान अध्ययन थाल्नुस् । समय चाँडो चल्यै छ । तपाईंको गतिले यसलाई कहिल्यै भेट्नेछैन । तपाईंको मतिलाई कहिल्यै माफ हुँदैन । तपाईं नै असल बन्नुभएन भने ब्रह्माण्डमा जहाँ जानुस् तपाईं त्यही हो भनेर जानुन् जमेर रम्नुस् । यस्तो कुरा सिक्नुस् स्वअध्ययन गर्नुस् कि जिन्दगीका हरेक क्षणमा तिनबाट र सम्पूर्ण आनन्द र अग्रगमनका लागि मार्गप्रशस्त होस् । जीवन आफैँलाई नमुना लागोस् अरूका लागि उदाहरण बनोस् ।

त्यसो भए अब कहाँबाट शुभारम्भ गर्ने भन्ने प्रश्न हो भने जहाँबाट गरे पनि हुन्छ । बरु मेरो सुभाब त अहिले नै थाल्नुहोस् भन्ने छ- शुभकाममा किन ढिलाइ गर्नु मित्र ।

यदि तपाईं राजनीति गर्ने व्यक्ति वा राजनीतिक कार्यकर्ता हुनुहुन्छ भने तपाईंले यो देश यस्तो अवस्थामा पुऱ्याउने नेतृत्वदायी भूमिकाको जिम्मा लिनुस् मित्र । तपाईंको राजनीतिमा उदय हुनुपूर्व नेपाली साराको घर थियो नेपाल एउटै । तपाईं पार्टीको फेटा बाँधेर आउनुभयो । भटाभट परिवार, गाउँ अनि मानिसलाई भाग लाउन मान्छेलाई फकाउनुभयो । सोभालाई लोभ्याउनुभयो । नमान्नेलाई थर्काउनुभयो । प्रतिकार गर्नेलाई सिध्याउनुभयो ।

आमालाई रुवाएर घाइते बनाई धर्तीमा टेकी कुर्सीमा बस्नुभयो तपाईं कस्तो ? तपाईंको शिक्षा अनि तालिम कस्तो, बुझाइ तपाईंको अनि । एउटै पार्टीमा पनि तपाईंको खेमा छुट्टै जित्न वा तपाईंको पार्टी र सिद्धान्तभित्र नमुनै भयो । आजसम्म त जति भूटो भाषण गरे पनि ताली खानुभो, जति धोखा दिए पनि सम्मान पाउनुभो, मान्छेको हत्या गर्दा पनि पद पाउनुभो, विभिन्न बहानामा बैंक लुटनुभो, विदेशीले थुकेको धन चाट्नुभो, देशको भूभाग र जलमा दलाली गर्नुभो, आफन्तलाई रुवाउनुभो, टाढाकालाई खुसी राख्नुभो, ज्याला अघि नै लिनुभो, काम सबै पछिलाई टार्नुभो, वा तपाईंको शैली र चरित्र मित्र कस्तो ? तारिफ गर्दा लाज लाग्ने !

आज तपाईं आफ्नो सानो परिवारलाई व्यवस्थित विकास र खुसी राख्न नसक्नेलाई राष्ट्र निर्माणको जिम्मेवारी दिई मूल कानुनको निर्माण गर्न पठाएका छन् मान्छेले विकल्प नदेखेर विचार गरौं मित्र सधैं त यस्तो हुँदैन । तपाईं फेरि भन्नुहोला, म एकलैले केही गर्न सक्दिनँ । आँखा खोली विवेक प्रयोग गर्नुहोस् । इच्छाशक्तिका कारणले संसार र धेरै मुलुक एकलो व्यक्तिको सत्प्रयासले निर्माण भएका छन्, लि क्वान यु र सिंगापुर हेरे पुग्छ ।

समय केही बाँकी छ तपाईंको मित्र । यही समयभित्र नसक्ने भए सक्दिनँ भनी घोषणा गर्नुहोस् । यो घृणित कार्यबाट छुटकारा पाउनुहुनेछ । विदेशीसँग भएका गोप्य कुरा सुनाइदिनुहोस् अनि महत्वपूर्ण कुरा आफ्नो चरित्र सुन्दर राख्नुहोस् । ठूला काम बन्नका लागि सानाको पनि भूमिका हुन्छ भन्ने कुरा नबिसर्नुहोस् । कमसेकम मर्नुअघि त साँचो कुरा बताउनुहोस् । बहाना पार्न छाड्नुहोस् । भागेर कहाँ जानुहुन्छ ? तपाईंलाई असल या कमसल भनेर जमानाले छाड्दैन । आफूलाई र आफ्नो इन्द्रिय वशमा राख्नुहोस् । आफ्नो आत्मा र आमा अनि मातृभूमिको श्रापबाट बच्नमात्र होइन मित्र

यिनलाई सन्तुष्ट राख्न पनि तपाईंले कदम चाल्नुपर्छ । होइन भने माल पाएर के भो र चाल नपाउँदा ?

तपाईं र मैले अनि आफ्नो पेसा, व्यवसाय, काम गर्ने मित्रहरूले सत्यको अभ्यास गरी आफ्नो स्थानबाट राम्रो गर्नेलाई हौसला, हरेक निर्माणमा सहभागिता, सानो-ठूलो काममा समूह कार्य, मूल कानूनको पालना, कर्ममा सिर्जनशीलता, व्यवहारमा लचिलो, सांस्कृतिक रूपमा सभ्यता, चेतनशील, आध्यात्मिक दृष्टिकोणका माध्यमबाट हामी बन्न परिवारलाई हुर्काउन अनि समाजलाई योगदान दिन र राष्ट्रको निर्माण गर्न सक्छौं भन्ने मेरो विश्वास हो ।

मित्र यदि तपाईंलाई पनि मानवीय विकासमा चासो छ भने मैले यस पत्रमा उल्लेख गरेका विभिन्न विषयमा आफ्नो राय इमेलमा पठाउनुहोला ।

अन्त्यमा, तपाईंको घर, छरछिमेक वा क्षेत्रमा समेत भएका सकारात्मक अध्ययनयोग्य परिवर्तन अनि विकासका साथै सामान्य मानिसले गरेका अनौठा वा उल्लेख्य कार्यका बारेमा पनि लेख्न नछुटाउनुहोला ।

विद्यालयमा हुँदा परीक्षा उत्तीर्ण गर्न पत्र लेखेको थिएँ । त्यसपछि दुई दशक नलेखी ठालु पल्टिरहँदा पत्र राम्रो या नराम्रो कस्तो भयो ? सुधारी अनि सकारात्मक रूपमा पढ्नुहोला ।

उही तपाईंको मित्र

रमण नेपाली

२९:५० बजे

विषयक्रम

<u>क्रम</u>	<u>संख्या</u>	<u>पृष्ठ</u>
१)	शुभारम्भ	१
२)	३३ वर्षको समय विभाजन	३
३)	म कसरी काठमाडौं आइपुगें	४
४)	औपचारिक अध्ययन	७
५)	घरमा काम गर्दा	१६
६)	पसलमा बस्दा	१८
७)	सफल बिक्रेता	१९
८)	कार्यालय सहायक	२२
९)	विभिन्न तालिम लिँदा	२४
१०)	नोदन क्लब	२७
११)	शिक्षा-दीक्षा अनि अभ्यास	२८
१२)	विद्यार्थी राजनीति	२९
१३)	फोहर व्यवस्थापन	३१
१४)	हरियाली प्रवर्द्धन	३२
१५)	पानीको जोहो	३३
१६)	बन्जी जम्प	३४
१७)	च्याफ्टिड	३६
१८)	प्रेममा	४०
१९)	सुन्दरीजल क्याम्प	४३
२०)	बंगलादेश, श्रीलंका अनि युरोप भ्रमण	४४
२१)	प्याराग्लाइडिङ गर्दा	५०
२२)	ध्यान योग अभ्यास	५१
२३)	सामाजिक कार्यकर्ता	५३

२४) स्वयंसेवक	५५
२५) रक क्लाइम्बिङ	५६
२६) हिमाल चढ्दा	५७
२७) स्विङ	६३
२८) मनको भित्री आँखा खुल्दा	६५
२९) गतिलो सहजकर्ता	६६
३०) नेपालमा के छैन ?	६७
३१) हामी किन गरिब छौं ?	६९
३२) दृष्टिविहीन अनि बहिरा	७१
३३) पहिचान अनि व्यक्तित्व	७४
३४) तालिमका अनुभव	७६
३५) हेरेका चलचित्र	७८
३६) मैले पढेका पुस्तक	८०
३७) परिवार र विवाह	८३
३८) राष्ट्र निर्माण	८५
३९) घरधनी	८६
४०) टिम नोदन इन्टरनेसनल	८७
४१) खेलमार्फत सिकाइ	८८
४२) गीत गाउँदा	८९
४३) अस्पतालमा	९२
४४) म आभारी छु	९४
४५) प्रभा-रमण फाउन्डेसन	९५
४६) अबको यात्रा	९६

शुभारम्भ

मित्र,

म १३/१४ वर्षको थिएँ हुँला । खुसीका साथ कसैले पनि मलाई नयाँ ठाउँमा लैजाँदैनथे । एकदिन मैले जिद्दी गरेर पशुपतिनाथ जान पाएँ । मेरो जीवनको महत्वपूर्ण दिन अनि घटना त्यही भयो ।

गौशाला चोकबाट पशुपतिनाथ मन्दिर प्रवेश गर्ने एउटा बाटो मन्दिरको दाहिनेतर्फ घाट पर्दछ । म त्यहीँ घाटको ठीक माथि बरन्डामा उभिएको थिएँ ।

घाटमा धेरै शव जल्दै थिए । सामान्य अवस्थामा मेरा आँखा भर्खरै घाटमा ल्याइएको एउटा युवा शवमा पच्यो । करिब मेरै उमेरको, सायद उसको व्रतबन्ध नगरिएको हो कि ! वा अरू नै कारणले उसलाई खादा लाएर पारिपट्टि श्लेषमान्तक वनमा राख्न लगिने रहेछ ।

मध्याह्न १२ बजेको हुँदो हो । घाम टाउको माथि पुगेको थियो । उनको घाँटीसम्म पीताम्बरले ढाकिएको थियो । सुन्दर अनुहार र गहिरो सन्देश प्रदान गर्ने उनका दुवै आँखा खुलै थिए । मेरो पूरै ध्यान तिनै आँखामा गयो । हुन त मलाई सो समयमा मान्छेको अनुहार र आँखा पढ्न आउँदैनथ्यो । उही समयमा एक जना फोटो खिच्ने मानिस आयो र शवको तस्बिर लिएर बाटो लाग्यो । छेउमा शोकाकुल भएर उभिएका उनका बाबुले कारुणिक स्वरमा भने, “मेरो छोरो मरेको छ । तिमीलाई फोटो खिँच्नुपरेको छ ।”

यी दृष्य हेरिरहँदा मलाई टाउको गहिरो गरी दुखेको, आफू भित्रैदेखि तरंगित भएको महसुस गर्न थालें । अनि, सन्देशका रूपमा

संसार भनेको यस्तै हो- कोही मरिरहेका छन्, कोही अन्तिम बिदाइ गर्दै शोकमा छन्, कसैलाई त्यही तस्विर खिँचन मन छ । अभै म अवलोकन गर्दै छु ।

अर्को महत्वपूर्ण सन्देशचाहिँ तिमी पनि एकदिन घाटमा या यो जमिनमा मिसिन आउनुपर्छ, त्यसभन्दा अघि केही गर भन्ने थियो ।

म जन्मेको धेरैले थाहै पाएनन् । र त म मर्दा पनि बिदाइ गर्ने कोही छैनन् किनकि मैले उनीहरूलाई केही सहयोग वा गुन लगाउनै सकिनँ । तर, रमण तिमी अहिले जवान छौ । समय छ, तिम्रा सबै इन्द्रिय तन्दुरुस्त छन्, यति सुन्दर देशमा तिम्रो जन्म भएको छ । आफ्नी आमालाई धन्यवाद दिँदै यो समाजको यस्तो भरोसा हुने काम गर कि तिमी मर्दा देश मलामी जाओस् ब्रह्माण्डले शोक मनाओस्, जाऊ उनीहरूका लागि काम गर्न थाल ।

पारिपट्टि उसलाई गाँड्न खाल्डो तयार हुँदै थियो । म फर्केर प्याफलमा आएँ । जाँदा म त्यो समयमा बस्तथेँ । अनि करिब तीन दिनसम्म मलाई गहिरो गरी टाउको दुखिरह्यो । टाउको दुख्न छाड्दा ममा धेरै परिवर्तन आइसकेको थियो । विशेषगरी सोच्ने अनि व्यवहार गर्ने तरिकामा ।

मेरो शरीरभित्र म जन्मेको दिन थियो त्यो । त्यही आत्मानुभूति परिष्कृत हुँदै मेरो समय अघि बढ्यो ।

३३ वर्षको समय विभाजन

भन्डै पाँच वर्षसम्मका कुरा मलाई आज याद छैन । कक्षा १ मा पढ्दा म ६ वर्षको थिएँ । १८ वर्षको उमेरमा २०५३ सालमा एसएलसी पास गरें । कक्षा १ मै पनि फेल भएको थिएँ । तर, विद्यालय परिवर्तन गरेर मावलीको स्कूलमा कक्षा २ मा भर्ना भएँ । अनि, गाउँबाट ६ कक्षा पास गरेर आएको भए पनि यहाँ बालसेवा मावि भोजेँ काठमाडौँमा कक्षा ७ मा भर्ना हुन पढाइमा कमजोर भएका कारण सकिनँ । ६ कक्षाबाटै पढ्नुपर्ने भयो ।

परिस्थिति यस्तो थियो काठमाडौँबाट प्रवेशिका परीक्षा उत्तीर्ण हुन नसक्ने अवस्था आएपछि सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको बाह्रकिलो परिडाँडामा पुगेर एसएलसी पास गर्दा मैले १० वटा विद्यालय परिवर्तन गरिसकेछु ।

१० वर्षजति सुतेर, आठ वर्ष विद्यालय-क्याम्पस अध्ययनमा, व्यावसायिक काम गरेर १० वर्ष, मनोरञ्जन करिब तीन वर्ष, केही नगरी तीन वर्षजति, जीवनोपयोगी सीप सिक्न एक वर्ष, खाना तयार गरी खाएको दुई वर्ष, गफै गरी बिताएको दुई वर्ष, सुनेर तीन वर्ष, बिरामी एक वर्ष, शौचालयमा खर्च गरेको समय तीन वर्ष, मित्रता, प्रेम अनि यौवनमा कति समय खर्च गरें होला ? पछिल्लो समय कम्प्युटरलगायत सामाजिक सञ्जाल तथा इन्टरनेटमा बसेको हिसाब मसँग छैन ।

मैले समयलाई यसरी फर्केर कहिल्यै हेरेको थिइनँ । तपाईं पनि आफ्नो खर्च भएको वा लगानी भएको समयको हिसाब राख्ने कि मित्र ?

म कसरी काठमाडौं आइपुगौं ?

निशंखेस्थित हिमालय माध्यमिक विद्यालयमा कक्षा ७ मा अध्ययन गर्दै थिएँ । धेरै राम्रा विद्यार्थीमा म पर्दिन थिएँ । तर, सामान्य मेरो अध्ययन गाउँस्तरमा राम्रै थियो । टुकराज निरौला जो मेरो दाजु पर्नुहुने काठमाडौंको चिकंमुगलमा घरमा काम सघाएर पढ्न बस्नुभएको थियो । २०४६ सालको मध्यतिर उहाँ नेपाल प्रहरीमा भर्ना हुनुभयो । घरमा काम सघाउने मानिसको खाँचो पर्थो । 'मिल्छ भने माइलालाई पठाइदिनु काका' भनी मेरा बालाई उहाँले चिठी लेख्नुभएछ ।

त्यहीं बसेर अध्ययन गर्न हरेक कुराको अभाव थियो । विद्यालय पुग्न दुई घन्टाजति समय लाग्थ्यो । त्यसबेलासम्म हामीले जुत्ता देखेका थिएँनौं । परिवारमा म माइलो छोरा । पाए दुःखै गरेर भए पनि पढोस् भन्ने सल्लाह बुवाआमाको भएको हुनुपर्छ । २०४६ सालको मातातीर्थ औंसीको अधिल्लो दिन म तोया भान्दाइको साथमा काठमाडौं आइपुगौं ।

११ वर्षको उमेरमा ट्रक, बस, साइकल र मोटरसाइकल देख्दा मलाई अचम्मै लाग्यो । घरबाट हिँडेको दिन सुनकोसी बगरमा बास बस्यौं । त्यहीं कसौडीमा गुन्द्रुक र भात पकाएर खायौं । जाडो त्यति थिएन रात आनन्दसँगै बित्यो । मलाई नौलो अनुभूति भइरहेको थियो । सबै कुरा नयाँ-नयाँ, नयाँ बाटो, नयाँ ठाउँ, चालचलन अनि भेषभूषा पनि नयाँ नै लाग्यो ।

बसमा उहाँकै सिटमा राखेर यात्रा गराउनुभयो । जीउडाल मेरो सानो कदको थियो त्यसबेला । घरजत्रो बस राति सननन गुडेको देख्दा अनौठो लागि रहेको थियो । बिजुली पनि मैले देख्न

पाएको थिइन् । कटारीबाट साँझ बस चढेपछि विभिन्न ठाउँ हुँदै बस जब लहान-मिर्चैयाजस्ता ठाउँमा आइपुग्यो, बिजुली भलमल्ल देखिन थाल्यो । म उत्साहित हुँदै थिएँ ।

राति केही बेर सुतेछु । बिहान थानकोट-कलंकी आएको पनि ठम्याउन सकिन्न । गाउँमा हुँदा जहाज पश्चिमतर्फ लाग्थ्यो, त्यतै होला काठमाडौँ भन्ने चाहिँ थियो । तर, त्यो सहरको रूप कस्तो होला मैले अनुमान पनि गर्न सकेको थिइन्न ।

भान्दाइले 'यी यही हो धरहरा' भनेपछि पो बल्ल मैले पुस्तक पढेर थाहा पाएको भीमसेन थापाले बनाएको भन्ने कुरा याद गरें । त्यहाँबाट महाराजगन्जतिर जानका लागि सानदार नीला-सुकिला बस तयार थिए । पछाडिको भन्याडबाट स्टिलको पोल समाती हामी महाराजगन्जतर्फ लाग्यौँ जहाँ अहिले राष्ट्रपति निवास छ, त्यहाँ ओर्लियोँ । कन्डक्टरले 'महाराजगन्ज तालिम केन्द्र भर्ने कोही हुनुहुन्छ' भनेपछि भान्दाइले मलाई यहीं भरोँ भन्नुभयो ।

शिवपुरी विद्यालयको छेवैमा 'भट्टराई गलैचा कारखाना' थियो । मेरी सानिमा, दिदीलगायतका आफन्त त्यहीं गलैचा बुन्ने काम गर्नुहुन्थ्यो । उहाँहरू नजिकै डेरा गरी बस्नुहुन्थ्यो ।

एक जना स्थानीय महिलाले हामीलाई बिहानको नास्ता खान निम्ता गरिन्, 'बाजे आउनुस् चिया पिएर जानुस्' । त्यो समयमा त्यस्तो थियो आतिथ्यता । गाउँका आफन्त, पण्डित अनि सामान्य मानिसलाई पनि हृदय खोलेर सेवा गर्ने कस्तो राम्रो संस्कृति ! मलाई हालसम्म पनि काठमाडौँले प्रदान गरेको पहिलो दिनको सत्कार र स्वागत अनि स्पेसल पाउरोटी, प्रशस्त (टन्न) चिनी हालेको दूधवाला चियामा पाउरोटी चोबेर खाएको क्या ! स्वाद लागिरेहेछ ।

त्यहाँबाट आफन्त खोजेर ती महिलाले दिदी र सानिमासँग भेट्नुभयो । उहाँहरूसँग भेट्न पाउँदा दंग परें, गाउँबाट ल्याएको कोसेली उहाँहरूलाई दियोँ । उक्त रात कुराकानीमै बित्यो । आमाको मुख हेर्ने दिन परेकाले हजुरआमालाई भेट्न (छोरा) मामा, सानिमा आउनुभयो । सबैलाई भेट्दा रमाइलो भयो ।

त्यसबेला एउटा तस्बिर पनि खिच्यौँ जसमा म ढाका टोपीमा चेक सर्ट अनि नीलो पाइन्ट र कपडाको सामान्य जुत्ता लगाएको छु ।

भोलिपल्ट बिहानै माइला मामाले मलाई हनुमानढोकानेरको बाटो हुँदै चिकंमुगल लिएर जानुभो । त्यहाँ कहिल्यै नभेटेका मानिस देखेर मलाई धेरै अठेरो र नरमाइलो लाग्यो ।

‘यहाँ कस्तो व्यवहार गर्ने हुन्, के खान अनि लाउन दिन्छन् ? कस्तो ठाउँमा सुत्नुपर्ने हो’ भन्ने त्रासले मनमा हुरी चलिरह्यो । त्यस दिन मैले खासै केही गर्नुपरेन । हुन त मैले त्यहाँ गर्ने कुनै काम जानेको पनि थिइनँ । राति स्लिपिड ब्याग दिनुभो सुत्नलाई । मलाई भन् नरमाइलो लाग्यो । अनि, मैले सोचें- ‘त्यो त प्लास्टिकको जस्तो छ, त्यहीमाथि बज्ने पनि । गाउँमा त गरिबले मात्र प्लास्टिकको बिस्तारा लगाउँछन्, बच्चाले फोहर नगरून् भनेर ।’ मैले कुरा बुझेकै थिइनँ, सहरमा त स्लिपिड ब्यागमा सुत्ने भनेको पढेका-जानेका साहसिक मानिसले रहेछ ।

म सो कोठाको भ्यालबाट हेर्न पनि समर्थ थिइनँ । ‘ल माइला बस है !’ भनेर दुई दिनपछि भान्दाइ पनि फर्किनुभो । उहाँ जाने बेला आँखाबाट आँसु गाला हुँदै छातीमा बर्सिरह्यो । यहाँको रीतिरिवाज सिक्नुअघि, मानिसहरूलाई चिन्नुअघि ठाउँको बारेमा जान्नुअघि कैयन् रात मैले अनायसमा रोएर बिताएँ ।

केही दिनपछि म चुरोट किन्न पसलसम्म जान सकेँ । भाँडा माभ्नु सिकेँ । बढार्न थालेँ । सरसफाइ गर्न थालेँ । घरमा बस्ने मान्छे र जोसँग म केही वर्ष काम सघाएर बस्नुपर्ने थियो उहाँहरूलाई बिस्तारै चिन्न थालेँ ।

सो वर्ष विद्यालय भर्ना हुने समय मिलेन । खेलेर रमाउन साथी बनाएँ । मनोरञ्जनका लागि समय पर्याप्त त हुँदैनथ्यो । खाजामा मःमः खान सिकेँ । भात पकाउन जान्न थालेँ । तरकारीमा साग र आलु भुट्टन अनि दाल जसोतसो बनाउन सक्ने भएँ । त्यही कामका लागि म आएको थिएँ काठमाडौँ । अब भाँडा माभ्नु जान्न थालेँ । मित्र म यसरी काठमाडौँ आइपुगेँ ।

औपचारिक अध्ययन

म खनियाँखर्क गाउँको पुच्छरमा जन्मेको हुँ । हामीलाई पुच्छरघरे भनेर पनि गाउँका र जिल्लाका मानिसले चिन्ने गर्दथे । त्यहीँ गाउँको झन्डै मध्यभागतिर ठूलूला बारी थिए । त्यसमध्ये एउटा बारीको अन्तिममा खेतको कुले गह्वो पनि पर्दथ्यो । ईश्वरी सुवेदी जो टाढाका नातेदार र गाउँले पनि हुन्, उनले अक्षर चिनाउन काकीलाई त्यहीँ खेतमा बोलाउँथे । साथमा काठको फलेक लिएर आउनुपर्दथ्यो ।

बारीमा रातो माटो छँदै थियो । त्यही माटोलाई कुटेर पिरामा राख्यो अनि बनमाराको सिटोको कलम बनाई लेख्यो । हामी दाजुभाइलाई त्यस ठाउँमा लिएर बा पनि 'कसरी सिक्दै छन् छोराले' भनी चासो राख्नुहुन्थ्यो ।

त्यही समय पनि गृहकार्य पाँच/पाँच अक्षर लेख्न जान्ने भएर अनि पढ्न सक्ने भएर आउनुपर्ने थियो । सुरुमै मैले बालाई 'क, का, कि, की मा किन दुई वा कि-की लेख्नुपर्छ' भन्ने प्रश्न गर्दा बाले गाली गर्दै थप्पड लगाउनुभन्थ्यो । हिजोआज त्यो कुरा सम्झँदा रमाइलो त लाग्छ नै ! साथमा बाले उत्प्रेरणा दिँदै व्याकरणमा 'ह्रस्व-दीर्घका लागि दुइटा कि-की' हुन्छन् भनी किन नभन्नुभएको होलाजस्तो लाग्छ । अनि, बासँग बसेर यो कुरा गर्दा उहाँ हाँस्रै फकाएर पढाउने चलन नभएकाले 'तर्साएर/कुटेर पढाउने चलनले गर्दा त्यस्तो भएको' हो भन्नुहुन्छ । अर्को वर्षचाहिँ भञ्ज्याङमा केही समय पढेर १ कक्षा पढ्न खाखुडाँडा पुगें । त्यहाँ पुग्न सानोमा एक घन्टाभन्दा बढी लाग्दथ्यो । वर्षात्को भेलमा म सिस्ने खोलो तर्न सकिदैनथेँ । कहिलेकाहीँ ठुल्दाइ भूमिले चाहिँ आँट गरी तर्थ्यो ।

परीक्षा मौखिकमात्र थियो । १ कक्षाको नतिजा सोध्न जाँदा म अनुत्तीर्ण र दाजु उत्तीर्ण भएको शिक्षकले सुनाउनुभयो । त्यस दिन बुवाआमा कैरालेमा घाँसस्याउँला लिन जानुभएको थियो । कैराले बाटैमा पर्दथ्यो । दाजुले उक्त खबर बुवालाई सुनाउनुभएछ । बुवाले रिसाएर 'थुइक्क ! भन् तँमाथि राम्रो गर्लास् भन्ने विश्वास थियो फेल भइस् होइन ?' भन्दै गाली गर्नुभयो । बुवाको गालीले मलाई धेरै पिरोल्यो । अब मैले त्यो विद्यालयमा नपढ्ने अडान राखें । मेरो पढाइलाई अगाडि बढाउन 'ज्यामिरेस्थित मावली या हर्कपुर फुपू कहाँ जाने' भनी बाआमाले सोध्नुभयो । ठूलो मामाको कान्छो छोरो जीवन र म सँगैको भएको हुनाले हामी धेरै मिल्थ्यौं । मैले ज्यामिरे जाने निर्णय गरें । आलचौरे प्राविमा कक्षा २ मा भर्ना भएँ । जहाँ कान्छा मामा शिक्षक हुनुहुन्थ्यो अनि सुरु भयो मेरो अनुशासित पढाइ ।

अर्को वर्ष परीक्षा नहुँदै मामा काठमाडौँ लाग्नुभयो । चुच्चे ढुंगा निमाविमा ३ कक्षामा भर्ना भएँ । तर, पढाइ गतिलो हुन सकेन । जति पढ्यो स्कुलमै मात्र । घर आएपछि गृहकार्य छलफलमा मेरो ध्यान थिएन । हजुरआमा र सानिमाले सघाउन जान्नुभएको थिएन । कक्षा ३ को परीक्षा दिन आठ रुपैयाँ चाहिने भयो । हजुरआमासँग माग्दा उहाँले 'नाति मसँग पैसा त छैन तर एउटा उपाय छ- पर्सि हाट लाग्छ ओखलढुंगा बजारमा हाम्रो गाउँ ज्यामिरे भएर धेरै मानिस हाट भर्न जान्छन्-आउँछन् । तिमी ज्यामिर लिएर बेचन बस सायद बिक्रम होला । बरु म जजमान र गाउँलेलाई अनुरोध गरी तिमीलाई पैसा पुग्ने गरी ज्यामिरको व्यवस्था गर्छु' भन्नुभयो ।

यसरी हजुरआमाले कति ठूलो शिक्षा मलाई दिनुभयो जुन शिक्षा मैले क्याम्पसमा बीबीएस पढ्दा पनि पाइँनँ । साँभसम्म पनि ज्यामिर बिकेन किनकि हाट हिँडेका मान्छेले बाटोबाटै ज्यामिर बोकेर फेरि हाटसम्म बोक्नुपर्ने भो । अन्तिम समयमा १० रुपैयाँको बिक्रम । त्यसमध्ये आठ रुपैयाँ विद्यालयमा लगेर बुझाएँ र बाँकी २ रुपैयाँ हजुरआमालाई राख्न दिएँ । बाँकी ज्यामिर सायद मैले त्यतै कतै फ्याँकिदिएँ ।

सानिमा बिहे भएको र कहिल्यै विद्यालय पढ्न नजानुभएको, हजुरआमाको नेतृत्व सकारात्मक दृष्टिकोणले भरिपूर्ण र गज्जबको

व्यक्तित्व उहाँमा थियो । ओच्छ्यान अनि सिरक-डसनाको व्यवस्था थिएन । हामी परालमा छिरेर रात कटाउँथ्यौं । गज्जबको निद्रा लाग्यो । बिजुली नहुँदा रातको समयमा टुकी पनि हामीलाई पुगदो थिएन अनि सम्साभै सुत्थ्यौं ।

४ कक्षाको परीक्षा भयो । हजुरआमा र सानिमा कान्छी पनि काठमाडौं जानुभयो परेवा र गाईलाई ढोग्दै । मलाई त्यस दिन साह्रै पीर पयो । आफ्नो भविष्य कसरी बित्ला अनि हजुरआमासँग फेरि भेट होला कि नहोला भन्ने लाग्यो । त्यसका साथै आफ्नो घरगाउँको वातावरणमा म रमाउन सकिरहेको थिइँन ।

ज्यामिरेबाट सुस्त भई खनियाँखर्क फर्केर ५ कक्षामा काँडाघारीमा भर्ना भएँ । पढाइमा म सामान्य हुन थालें । हिसाब, अंग्रेजी अनि विज्ञान गाह्रो लाग्न थाल्यो । हिसाबको गृहकार्य नगर्नाले अनि कक्षामा पनि ध्यान नदिनाले कक्षामा म धेरै कमजोर विद्यार्थी बनँ । विद्यालय छेवैको जंगलमा काफल भक्की अमिलो पाइन्थ्यो । गणितको कक्षामा साथीहरू बटुलेर म त्यहीं भक्की अमिलोको रूखमा बस्न थालें अनि सजिला विषयको पालामा भने कक्षामै बसी टोपलेर समय बिताउन थालियो । धेरैजसो शुक्रवार विद्यालयको सरसफाइ गर्नुपर्थ्यो । कक्षाको र चौरको ढुंगा टिप्ने, स्याउलाले धूलो बढार्ने, कागज र फोहर टिपेर कतै फाल्ने ३ देखि ७ कक्षासम्म गरें ।

हिसाब ज्ञानबहादुर सरले पढाउनुहुन्थ्यो । उहाँ कहिलेकाहीं मजाक पनि गर्नुहुन्थ्यो । माओवादीले चलाएको द्वन्द्वकालमा उहाँको मृत्यु भयो भन्ने सुनें । विद्यार्थीले ध्यान दिएर सिकून् भन्ने उहाँको चाहना थियो होला । निशंखेमा उहाँले मिल पनि सञ्चालनमा ल्याउनुभएको थियो ०४४/४५ सालतिर । ५ कक्षा पास गरेर हिमालय मावि निशंखेमा पढ्न दाजु भूमि र म गयौं किनकि त्यो डाँडाघारीको स्कुलमा ६ कक्षा थिएन । पढ्ने दुई जना भए पनि भोला र पुस्तक भने एउटैमात्र थियो । दाजु पनि पढाइमा मन लगाउँदैनथ्यो । घरको काम अनि मेलापात भने जिम्मेवार भएर गर्ने ।

एसएलसी धेरै पटक दिँदा समेत उत्तीर्ण भएन । कक्षा ६ मा अध्ययन गर्दा धेरै गाउँबाट आएका थरीथरीका साथीभाइसँग भेट भयो । कोही पढाइमा सिपालु त कोही भगडालु, धेरैजसो मध्यम खालका ।

हिसाब र विज्ञान पढाउने शिक्षक धेरैजसो मधेसबाट गएका हुन्थे । हाम्रो विद्यालयमा पनि भुवनेश्वर सर कडा प्रधानाध्यापक हुनुहुन्थ्यो । बद्री सर सीधा, केदार सरले पिट्टा लाठी धेरै भाँचिन्थ्यो । त्यसबेलासम्म अबेर राति जमघटमा मात्रै नभए दिउँसै रक्सी पिएर मातेर कक्षामा आउने शिक्षक भेटिँदैनथे ।

सबैभन्दा प्रभावशाली व्यक्तित्व विमल सरको थियो । उहाँ काठमाडौँमा बसेर अध्ययन गरी फर्कनुभएको रहेछ । उहाँले घरजत्रो वस्तु पनि पांग्रा हालेर एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा मान्छे अनि सामग्री बोकेर लैजान्छ, भन्दा हामी ट्वाँ पथ्यौँ । बस अनि ट्रक भनेको भनेर मैले बुझ्न सकिनँ । ६ कक्षा पुग्दासम्म गाउँमा हामी कसैले पनि सवारीका कुनै पनि साधन देखेका थिएनौँ ।

रुम्जाटारमा हवाईजहाज बसेको-उडेको देख्दा अचम्मित हुन्थेँ । ६ कक्षा पास गरेपछि बाले एकदिन रुम्जाटार हवाई मैदानमा जहाज देखाउन लैजाँदा त्यहाँबाट मानिस अनि पाइलट निस्कँदा अचम्म किसिमबाट मैले सबै कुरा अवलोकन गरिरहेँ । अनौठो लागि रह्यो ।

७ कक्षामा भर्ना भएर केही महिना निशंखेमा पढेँ । त्यसको ५/६ महिनापछि काठमाडौँ आएर विद्यालयले लिनै प्रवेश परीक्षामा सामेल भई पास गर्न नसक्दा फेरि ६ कक्षामै भर्ना भई मैले आफ्नो अध्ययनलाई अघि बढाएँ ।

काठमाडौँ सबै प्रकारले नौलो लाग्यो । गाउँमा या मावलमा आफ्नो अधिकार थियो र चाहन्थेँ पनि । यहाँ त अरूको घरमा काम गरेर उहाँहरूलाई खुसी बनाएर उहाँहरूको खटनमा बस्नुपर्दा मेरा दिन धेरै कठिन हुन थाले ।

नेपालीबाहेक सबै विषयमा म कमजोर थिएँ जसमध्ये गणित र अंग्रेजीका प्रत्येक अक्षर अंक नै मलाई गाह्रो लागे । जसोतसो दिन बित्ने । एकदिन ७ कक्षामा कक्षा मिस नानी छोरी शाक्यसँग मौखिक विदा माग्न गएको थिएँ । उहाँले 'हुन्छ । आउँदा घाँटीको मैलोचाहिँ फालेर आउनु' भन्नुभयो । मेरो लुगा फोहर, शरीर फोहर र विचार पनि गतिलो नभएको अवस्था रहेछ त्यो ।

८ कक्षामा समेत मेरो पढाइमा सुधार आएन । बरु परीक्षामा

चिट सार्ने कोसिस गरें । ८ कक्षा पास गर्दासम्म घरमा बिहान-बेलुका काम सघाउने बिहानी कक्षा अध्ययन गर्ने र दिउँसो पसलमा काम गर्ने भनी मेरो विद्यालय बालसेवाबाट नवयुग लगनटोलमा सारिदिनुभयो । नयाँ विद्यालय बालसेवाभन्दा अझ अवस्था खस्किएको थियो । अन्तका विद्यार्थी राम्रो गर्न नसक्दा वा निकाला हुँदा यस विद्यालयमा सार्ने रहेछन् ।

बालसेवामा नीराजन मानन्धर भन्ने साथीसँग दुई वर्ष अध्ययनका लागि गएँ तर पढाइ राम्रो हुनु त कहाँ हो कहाँ ! संगत पनि बिग्रँदै गयो । त्यससँगै पढाइ त खस्कँदै गयो नै । ७ कक्षादेखि मलाई सरिता मन पऱ्यो तर भन्न सकिनँ । ९ कक्षामा पुगेर भने प्रस्ताव पनि राखें । तर, उसले मेरो अनुहारका साथै व्यक्तित्व राम्रो नभएको भन्दै प्रस्ताव स्वीकार गरिनन् । मलाई आफूचाहिँ 'राम्रो हुँ, जमानाअनुसारको गतिलै व्यक्तित्व छ' भन्ने लाग्थ्यो ।

सरिताले एसएलसी पास गरेर भेटौँ न त भनिन् । मैले धेरै जिद्दी गरेर प्रस्ताव राखिरहेकाले गर्दा म पनि आशावादी हुँदै परीक्षा दिन थालें । तर, सेन्टअपमा धेरै विषय लागेर म फेल भएँ अनि सरिता पनि । तापनि, आशा कायम राख्दै टचुसन पढें । चिट चोरेर भए पनि पास गर्न सकिन्छ भन्ने हल्लाले सिन्धुपाल्चोकको महेन्द्रोदय माविबाट फारम भरें । भरत, विनय, कविन अनि म गरी हामी चार जना गएका थियौँ । पास भए लभ पर्ला भन्ने आशा छँदै थियो । त्यसैले पनि म दोस्रो श्रेणीमा पास भएँ । यता सरिता पनि पास भइछन् । विनयको सेन्टअपमै धेरै विषय लाग्यो । उसको पढाइ कमजोर र अक्षर साना थिए । बाहिरबाट ल्याइदिएको चिट पनि सार्ने सक्दैनथ्यो । खल्तीमै राखिरहन्थ्यो । उसले फूलमाया नामकी स्थानीय केटीलाई मन पराएको थियो । परीक्षामा के प्रश्न आउँछ भन्ने भन्दा बढी फूलमायासँग कसरी आलिंगन हुन्छ भन्ने कल्पना विनयमा हुन्थ्यो । अनि, हरेक दिन फूलमायालाई सम्भरेर 'स्वप्नदोष भयो' भन्दै हामीलाई सुनाउँथ्यो । कहिलेकाहीं त डाह पनि हुन्थ्यो । ऊजति लक्काजवान नभएकोमा उसको व्यक्तित्व हामी तीन जनाको अगाडि दामी थियो । तर, उसले टेस्ट नै पास गर्न सकेन । एसएलसीमा भरतलाई दुई विषय, कविनलाई एक विषय ब्याक लाग्यो । भरतले

दोहोच्याएर दिंदा पनि पास गर्न सकेन । कविनले अर्को वर्ष पास गयो ।

एसएसलीमा गेस पेपरले मलाई धेरै सघायो । म शिक्षक अनि सहयोगी र मित्रहरूको मन जित्न सक्ने भइसकेको थिएँ । परीक्षाको नतिजा नआउन्जेल अंग्रेजी भाषा सिक्न बर्ड ल्याङ्गवेज इस्टिच्युट कमलादी अनि बागबजारमा विद्युतीय सामग्री मर्मत तालिम लिनसमेत गएँ । जहाँ मैले पहिलोपटक प्रभालाई भेटेँ । उनको अंग्रेजी लेखाइ राम्रो तर बोलाइमा कमजोर, मेरो भने बोलाइमा ठिकै लेखाइमा कमजोर । पहिलो दिनको भेटमै हामी नजिक भयौँ ।

एसएलसीको नतिजा आउने दिन शनिबार थियो । म क्रिकेट खेलन टुँडिखेल गएको थिएँ । ९ बजेतिर आज गोरखापत्रमा नतिजा प्रकाशित हुँदै छ भन्ने खबर पाएपछि खेलन छाडेर म भूगोलपार्क पुगेँ । पत्रिका लिनै सकिनँ, ठूलो भीड थियो ।

एउटा पेज जुद्ध शमशेरको सालिकमुनि सडकमै थियो । त्यही पेजमा भेटेँ मेरो सिम्बल नम्बर '०२३०६०२ एच' । अनि, कुन डिभिजन होला भन्ने कौतुहलता लाग्यो । केही समयपछि म बस्ने घर पसल पनि भएको प्याफल पुगेर थाहा लाग्यो- म दोस्रो डिभिजनमा पास भएछु । घरको मालिकको छोरा भने फेल भएछ । घरमा वातावरण फरक थियो । काम गर्न बसेको केटो पास, आफ्नो गतिलो बोर्डिङ स्कूलमा पढ्ने छोरो फेल !

दुई वर्ष चिकंमुगलमा बसेपछि ९ कक्षामा भर्ना भएर म प्याफल त्यहीं घरमा बिहान-बेलुका घरको काम, बिहान पढाइ र दिउँसो पसलमा काम गरी गुजारा गरिरहेको थिएँ । दिउँसो क्याम्पस नजान घर-मालिकबाट दबाब त थियो ।

सरितालगायत मेरा धेरै समकक्षी पब्लिक युथमा दिउँसो अध्ययन गर्थे । त्यसैले जोड गरेरै म युथमा भर्ना हुन पुगेँ । दुर्गम सिन्धुपाल्चोकबाट आएको भनी मेरो भर्ना पहिलोमै भयो । सरिताको भर्ना भएन । केही दिनपछि उनी पद्मकन्यामा भर्ना भइछन् ।

पब्लिक युथ प्रवेश गरेकै दिनदेखि मैले विद्यार्थी राजनीतिमा चासो राखेँ । अनि, धेरै जिल्लाबाट आएका साथीहरूलाई सबदो सहयोगसमेत गरें । वनभोज आयोजना गरी नयाँ मित्रहरूसँग अभ

राम्रो मित्रता, सरितासँग क्षमा माग्नुप्यो भन्ने विचार ममा आयो । सबै साथीलाई निम्ता गरी केही रकम उठाएर नयाँ-पुराना साथीलाई राखेर मिनिबसमा हामी ककनी गयौं । दिउँसो उल्लेख्य केही भएन । त्यस्तै साँभमा फर्किने बेला सरितासँग मैले हात जोडेर माफी मागें, 'सरिता मलाई माफ गरिदेऊ, मैले तिमीलाई धेरै दुःख दिएँ ।' उनले पनि 'भैगो माफ गरिदिएँ, जाऊँ ठीकै छ' भनिन् । मेरो मन आनन्दले भरियो । शरीर र मस्तिष्क चंगा भयो । मैले ठूलो बोझ बिसाएँजस्तो लाग्यो ।

पसल लगभग चल्ल छाड्यो । मेरो ध्यान पनि अब पसलभन्दा विद्यार्थी राजनीति, आफ्नो व्यक्तित्व सुधार र साथीभाइ बढाउनमा थियो । जसले पसल खोल्नुभएको थियो उहाँ स्थानीय निकायको चुनावमा सिराहाबाट गाविस अध्यक्षमा जित्नुभयो । चुनावको बेला म पनि सिराहा गएँ । त्यहीं सल्लाह गरें- 'पसल राम्ररी नचलेकाले तपाईं काठमाडौंमा समय दिन सक्नुहुन्न भने बन्द गर्नु राम्रो हुन्छ' मैले भनँ । उहाँले पनि पसल बन्द गर्ने अनुमति दिनुभयो । लाख रुपैयाँ लगानी गरेर पाँच वर्षसम्म चलेको पसल बन्द गर्दा ३० हजार नगद हात लाग्यो । त्यसपछि म बेरोजगारमात्र बनिनँ घरमा मलाई खान पनि दिन छाडे । मलाई अब पीर पर्न थाल्यो- 'कसरी, के गरेर काठमाडौंमा पालिन र क्याम्पस पढ्न सक्छु ?' भनेर ।

पहिलो वर्षको परीक्षा भयो । क्याम्पसमा मेरो पढाइ सुधारिएछ । जसको डेरामा म काम सघाएर बसेको थिएँ काठमाडौं आउनेबित्तिकै ६ कक्षा पढ्दा उहाँको भिनाजुको पसल थियो जुन भर्खरै बन्द गर्नुपरेको थियो । त्यसबेलासमेत उहाँले मलाई धेरै सहयोग गरिरहनुभएको थियो । उहाँले घरमा पनि मलाई परिवारकै सदस्यजस्तै व्यवहार गर्नुभयो ।

उहाँ असल व्यक्ति हुनुहुन्थ्यो । उहाँको नाम भगवान श्रेष्ठ हो । उहाँले म अब के गर्ने होला भनी बाटो नदेखिरहेको अवस्थामा 'नागपोखरीमा एउटा अन्तर्वार्ता हुँदै छ । त्यहाँ केही बिक्री गर्न सक्ने युवाको आवश्यकता छ । पसलमा बसेको अनुभवले सायद तिमीले उसले खोजेको काम दिन सक्छौ होला । कोसिस गर' भन्नुभयो ।

म भोलिपल्ट अन्तर्वार्ता दिन नागपोखरीस्थित कोसी ट्राभल कार्यालयमा गएँ । मैले पहिलेदेखि चिनेको भगवान दाइको साथी विनय बस्नेत र अर्को फ्रान्सेली नागरिकले अन्तर्वार्ता लिए । विनय दाइले केही सोध्नुभएन । फ्रान्सेलीले पनि धेरै प्रश्न गर्‍यो । मैले पनि राम्रै जवाफ दिएँ । एउटा प्रश्न यस्तो थियो- 'सुपरग्लुमा एउटा भनाइ छापिएको हुन्छ त्यो के होला ?' मेरो उत्तर 'टुक्रिएका मुटुबाहेक यसले सबै कुरा जोड्छ ।' उनको अर्को प्रश्न थियो 'त्यसो भए टुक्रिएका मुटुलाई के-ले जोड्छ ?' मेरो उत्तर 'समय र संगीतले ।'

यो प्रश्नको उत्तरबाट विनय दाइ प्रभावित हुनुभएछ । 'फ्रान्सेलीकहाँ होस् कोसी ट्राभलमै म तिमीलाई काम दिन्छु । पैसा त धेरै छैन । तिमीलाई प्रशस्त काम सिकाउँछु । मान्छे बनाउँछु' भन्नुभयो । अर्को दिनबाट एक वर्षसम्म कोसी ट्राभलमा कार्यालय सहायक भएर काम गरें ।

अब प्याफलबाट एउटा पानी तताउने किट्ली अनि डसना बनाएर म डल्लुमा डेरा सरें । खाना नखाए पनि मलाई मीठो निद्रा लाग्यो । मानसिक बोझ मैले पुरानो ठाउँमै बिसाएछु । अर्को जुनी फेरेजस्तो लाग्यो । आफ्नो कोठा, आफ्नो इन्छा, आफ्नो जिन्दगी, आफ्नो तरिका बिस्तारै मैले महसुस गरें स्वतन्त्रता के रहेछ भनेर । कैयन् सम्भावनालाई थुनेर राखेको रहेछु । मैले आफूलाई अरूकहाँ बन्धकी राखेर पशुको जिन्दगी बाँचेको कुरा तब महसुस गरें ।

आईकमको नतिजा पनि आयो । विश्वास लागेको थिएन तर म पास भएछु । आत्मविश्वास भन् बढ्यो । अझ जवान भएँ म । कोसीको एकबर्सै कामबाट बिदा मागेर बागबजारस्थित इन्को ट्रेडिङ कन्सर्न भन्ने अर्को ठाउँमा काम गर्न थालें । तलब तीन हजार रुपैयाँ थियो । सुरुमै मैले सिंगापुरमा बनेका आगो निभाउने सिलिन्डर बेच्नुपर्थ्यो । बीबीएस पास गर्न करिब सात वर्ष लाग्यो । मुख्य विषय लेखा र वित्त व्यवस्थापनमा धेरै वर्ष दोहोर्‍याउनुपर्थ्यो ।

यसरी स्नातक पास गर्दा २०६१ साल भइसकेको थियो । अब ग्रामीण विकासमा स्नातकोत्तर अध्ययन गरी यही विषयमा

विद्यावारिधि गर्ने सोच बनाएँ । तर, प्रवेश परीक्षापछि केही दिन कक्षामा जाँदा मलाई अर्कै अनुभूति र समयको बर्बादीजस्तो लाग्न थाल्यो । न पढाउने गतिला न त हामी पढ्ने नै असल । हीनताबोधले पान क्याम्पस जान छाडें । ०६२/६३ को आन्दोलन भयो । केही महिना नेदरल्यान्ड अध्ययन भ्रमणमा जाने अवसर पाएँ । आन्दोलनताका एक वर्ष बोर्डरल्यान्ड रिसोर्टमा काम गरें । त्यहाँबाट फर्केर आउँदा ममा अर्को बुझाइ के आयो भने खासमा काम गर्ने मान्छेले धेरै नपढेका भए पनि राम्रो गर्न सक्दा रहेछन् ।

पढाइ एउटा कुरा हो काम गर्नु र गर्न सक्नु अर्को कुरा । अब मेरो ध्यान मानवीय व्यवहार अध्ययन गर्ने साइक्लोजीको अध्ययन गर्नुपर्ला भन्ने सोच राखेर त्रिचन्द्र क्याम्पसमा समाजशास्त्र स्नातकोत्तरमा भर्ना भएँ । केही कक्षामा बसे पनि रानीपोखरीको मनमोहक दृष्यले तानिरह्यो । तर, अध्यापकको प्रस्तुतिले भयानक निद्रा अनि नैराश्यता उत्पन्न गरायो । त्यही घडी मैले निर्णय गरें- घरमै बसेर अध्ययन गर्ने र परीक्षा दिने । कक्षामा नआउने । तब म फर्केँ । त्यसपछि पढ्नका लागि भनेर कहिल्यै कक्षामा प्रवेश गरिनँ । परीक्षा फारम भर्न, शुल्क तिर्न केही पटक गएँ । त्यस कामका लागि नगिना र मदनको सहयोग लिएँ । दोस्रो वर्षको नतिजासमेत लिन गइनँ । यसरी मेरो औपचारिक शिक्षालाई पूर्ण विराम दिएँ । यसका साथै अनौपचारिक शिक्षा र अध्ययनका लागि भने सबै द्वार खोलेँ, खुलै राखेको पनि छु ।

नेदरल्यान्डको वाइस युनिभर्सिटी, मास्ट्रिक्ट स्कूल अफ म्यानेजमेन्टको केही कक्षामा अध्ययन गर्न बसेपछि अनि युरोपेली र विशेषगरी जर्मन बैंकको ट्रेनिङ गराउने अलेक्स बार्थलाई भेटेपछि धेरै अध्ययनमात्र गर्नु गतिलो जिन्दगी होइन अध्ययन गरेको कुरालाई व्यवहारमा लागू गर्नु अनि मानिससाथ समाज र देशको आवश्यकताअनुसार ज्ञान अनि सिकाइ र अभ्यास परिष्कृत गर्दै लैजानुपर्ने रहेछ भन्नेमा पक्का भएँ । यस्ता गतिविधिका लागि युरोप होइन नेपाल नै उपयुक्त थलो हो भनी उनीहरूले बारम्बार दोहोर्‍याएको मैले केलाएर बुझें ।

घरमा काम गर्दा

हनुमानढोकाको पश्चिम-दक्षिणमा चिकंमुगल पर्दछ। त्यहाँ तेल पेल्ले शाल भएका हुनाले नेवारीमा चिकं भनेको तेल र मुगल भनेको पेल्ले ठाउँ भनी घरभेटिले भनेको सुरुमा सुनेको छु मैले। ओखलढुंगाबाट २०४६ सालमा मातातीर्थ औंसीको दिन बालुवाटारमा दिदी सानिमाकहाँ बास बसेर अर्को दिन मलाई माइला मामाले त्यस घरमा पुऱ्याइदिनुभयो। मसँग तोया भान्दाइ आउनुभएको थियो। मलाई काठमाडौं पुऱ्याउन उहाँ स्वयंपाक्य अरूले पकाएको मात्र होइन छोएको पनि नखाने। दुई दिन उहाँ त्यहाँ बसेर गाउँ फर्कनुभयो। म ११ वर्षको थिएँ। उहाँ 'बस है नानी' भनेर जान लाग्दा मैले बरर आँसु झारें। मैले चिनेको आफन्त कोही छैन कसरी बस्नुहोला मन बुझाएर ! मर्न मलाई त्यो बेलामा लागेको थियो।

यहाँको भाषा म बोल्न नजान्ने। पहाडको नेपाली भाषा भन्डै यहाँ नबुझ्ने पक्का नेवार बस्ती थियो। चिकंमुगल पक्की घरको दोस्रो तलाका दुइटा कोठा भाडामा लिनुभएको रहेछ। त्यही दुइटा कोठा केही महिनाका लागि मेरो संसार भयो। म जसको साथमा काम सघाएर बसेको थिएँ उहाँहरू कहिले दुई दाजुभाइ कहिले उहाँका पनि साथीभाइ गरी सामान्य तथा चार/पाँच जना त्यहाँ बस्ने-खाने गर्नुहुन्थ्यो। मेरो कामचाहिँ सामग्री किनेर ल्याउने, खाना बनाउने, सरसफाइ गर्ने, पानी भर्ने, दूध ल्याउने हुन्थ्यो।

त्यो समयमा दूधका लागि बिहान ३ बजे नै लाइन लाग्नुपर्थ्यो नभए दूध लिन नपाइने। पहिलो केही महिना त पकाउन, पसल जान, कुराकानी गर्न जानिँनँ। तर, समयले सिकायो सबैकुरा। बिस्तारै म चतुर हुन थालें। काम मलाई सजिलो लाग्न थाल्यो।

खेलका लागि समय निकाल्न थालें । विद्यालय जान थालेपछि साथीहरू पनि बनाएँ । दाइहरूको स्थायी घर राजविराज रहेछ । असल परिवारका असल सदस्य उहाँहरू पढ्नका लागि हौसला दिनुहुन्थ्यो । मसँग धेरै नजिकको सम्बन्ध आज भगवान श्रेष्ठको मूलरूपमा, धेरै वर्ष मैले उहाँसँगै बिताएँ । उहाँको सहयोगमा उहाँहरूलाई सघाएर उहाँका दाजु ईश्वर श्रेष्ठ पनि पढाइमा जोड गर्नुपर्छ भनी विभिन्न विषयमा अध्यापन र सुरुको ज्ञान दिने गर्नुहुन्थ्यो । यसपछि करिब २१ वर्षका लागि उहाँ बेलायत जानुभयो । हाल नेपाल फर्केर उहाँ फेरि सँगै बस्न जाँदै हुनुहुन्छ ।

समग्रमा म सानो थिएँ । उहाँहरू जवान, म बाटोविहीन, उहाँहरू गन्तव्यविहीन हुनुहुँदोरहेछ आज फर्केर हेर्दा । यसरी मैले नयाँ ठाउँमा नयाँ मानिस, आफन्त नहुँदा पनि कसरी उहाँहरूलाई खुसी बनाई आफ्नो लक्ष्य अनि गन्तव्यमा पुग्ने भन्ने महत्वपूर्ण पाठ सिकें । त्यही कारणले गर्दा आज मलाई नेपालभर, दक्षिण एसिया र पूरै युरोपमा जाँदा सजिलै मित्र भेटिने-बनाउन सक्ने, खान र बस्नको आनन्द र आफन्तको महसुस अनि जहाँ पनि शरीर फूर्तिलो मन आनन्दित हुन्छ ।

यी सबै अनुभव मैले सानैमा गर्ने अवसर पाएँ । उक्त समयमा कहिलेकाहीं भ्नापड खाएर पनि रोएको, आमा र परिवार अनि इष्टमित्र सम्भरेर भक्कानिएको, विद्यालय जान निलो सर्ट नभएको, लाउने राम्रो एकसरो कपडा पनि नभएको, पटेभर खान नपाएको, कान्छा भनी बारम्बार तिरस्कार भएको कुरा समयसँगै हाँसीहाँसी मैले पचाएछु । वा कति मिठो अनुभव सम्झँदा अनि लेख्दा आज ।

पसलमा बस्दा

सानोमा खनियाँखर्कबाट कोदो बेचन या आलुसँग साटन ओखलढुंगा हाट जाँदा-आउँदा बाटोमा मनमोहक पसलहरू र तिनमा सजाएर राखिएका सामान र खानेकुराले मेरो मनलाई तान्ने गर्दथ्यो । त्यही समय पसले हुने तीव्र इच्छा जागेको थियो । त्यसबेला म धेरै सानो थिएँ । बजार जाँदा ठूलो भाँडामा तेल तताएर केही पकाएको देखें । बजारमा सेलजस्तै तरिकाबाट तताए हुने उक्त चिज जुलेबी थियो, जेरी रहेछ तर किनेर खाने पैसा हुँदैनथ्यो । मुख मिठ्यायो अनि हेरेर गाउँ फर्कियो ।

२०४८ सालमा हनुमानढोकास्थित पसलमा बस्ने अवसर आयो । तब सुरुआत कसरी बिक्री गर्ने होला हिसाब र नाफा घाटा भन्ने मलाई लाग्यो ? करिब ६ महिना पसलमा बसेर काम गरेपछि मैले थाहा पाएँ कि त्यहाँ हरेक प्रकारका मानिस आउने । उनीहरूको भाषा फरक हुने । कोही धेरै असल र सज्जन भने कोही चोर पनि आउने रहेछन् । महत्वपूर्ण कुरा पसलबाट पैसा कसरी निकाल्ने अनि भ्याप हान्ने भन्ने पनि मैले सिकें । सुरुमा त एक रुपैयाँको पनि हिसाब राखें डरले । पछि त हजारौंको पनि हिसाब मिलेन । करिब ५ वर्ष पसलमा बस्दा स्वदेशी तथा विदेशी धेरै मित्र बनाएँ । मान्छे चिन्न सिकें । के कस्तो वस्तु र सेवा बेचेर पैसा अनि इज्जतका साथै मित्र कमाउन सकिन्छ भन्ने थाहा पाएँ । मेरो व्यवसायी बन्ने जग असल मित्रमा हनुपने गुण अनि पैसाको चरित्रका बारेमा गतिलो अनुभव पाएँ त्यहाँ ।

आखिर जीवनमा केही त बेचैपछि- समय, सीप वा वस्तु । सानैमा यो अभ्यास गरियो भने जवानी र बुढ्यौलीमा सधैं काम लाग्छ नि ! केही पनि बेच्ने सीप र ज्ञान नहुँदा त कसरी जीवन चलाउने होला ?

सफल बिक्रेता

इन्को प्रालिमा २०५४ सालमा बिक्रेताका रूपमा काम थाल्दा मेरो तलब तीन हजार रुपैयाँ थियो । तापनि, क्याम्पस पढ्न जान साथीभाइलाई चिया-चमेना खुवाउन हम्मे पर्ने । भनेजस्तो कपडा लाउन त दसैँ नै आउनुपर्थ्यो ।

मैले सिंगापुरमा बनेका कम्ब्याट ब्रान्डमा आगो निभाउने सिलिन्डर बेच्नुपर्थ्यो । एक महिनासम्म त केही बिक्री भएन । मलाई पनि कसले किन्छन्, कसरी बिक्री गर्ने अनि कहाँ बेच्न जाने भन्ने ज्ञान पटककै थिएन । यो उद्वेग खकुरेलले सञ्चालन गर्नुभएको व्यवसाय थियो । उहाँले मलाई 'रमण तिमीमा क्षमता छ, जाऊ बजारमा कोसिस गर, तिमीले पक्का गर्न सक्छौँ भन्ने विश्वास मलाई छ' भन्नुभयो । त्यो हिम्मतले एक महिनापछि मैले फटाफट बिक्री गर्न सकें ती सिलिन्डर ।

बेच्ने क्रममा क्रेता व्यवहार र प्रक्रिया पनि मैले बुझ्दै गएँ । कसरी बढी बिक्री गरेर कमिसन पनि र ग्राहकको मन जित्न सकिन्छ भन्ने विषयमा मेरो ध्यान बढी केन्द्रित हुन थाल्यो । उता स्नातकको पढाइमा भने ब्याक लाग्यो । कम्पनीले विश्वास र तलब दुवै बढायो । क्याम्पस पढ्दा केही साथी पनि प्रशस्त भए । यो काममा अर्को ऊर्जा रहेछ- मित्रताको आनन्द अनि सफलताले दिने ऊर्जा ।

नेपालका धेरै ठाउँमा म अग्निनियन्त्रक सिलिन्डर बेच्न पुगें । फोन र पेजरको सहयोगमा उपत्यकाको औद्योगिक घराना, व्यावसायिक गृह अनि बैंकिङ र अझ बढी उक्त समयमा गार्मेन्टले दर्जनौँ संख्यामा सिलिन्डर किने । मैले रातिसमेत काम गरेर अनुभव र अतिरिक्त पैसा बटुलें ।

अब यो काम मेरा लागि सहज भयो किनकि यो काममा मैले धेरै अनुभव बटुलें र प्रशस्त अध्ययन पनि गरें । यो काम मलाई सानो पनि लाग्न थाल्यो । एकपटक बिक्री गरेपछि चार/पाँच वर्षसम्म केही गर्नु नपर्ने । त्यही बीचमा आगो निभाउने तालिमको पनि विकास गरेर डेमो गर्न थालियो । कञ्चनजंघा सेक्युरिटीजले निरन्तर यस्ता युवा स्वदेशी तथा विदेश जाने सुरक्षा गार्डलाई समेत तालिममा सहभागी गरायो । मैले अभ्यास गर्दै यस्ता कामबाट अतिरिक्त दाम र सम्मान प्राप्त गरें ।

उपत्यकाका विभिन्न समुदायमा सुरक्षासम्बन्धी जानकारी र अभ्यास गरायौं । त्यसमध्ये मलाई अहिले पनि सम्झना आइरहने त्रिभुवन विश्वविद्यालयको पुस्तकालयमा गरेको आगो अनि चोरी नियन्त्रणसम्बन्धी तालिम हो । हाम्रो समाजमा सार्वजनिक सम्पत्ति, लाइब्रेरी र विभिन्न सेन्टरलाई भाषा कम तर व्यक्तिगत सम्पत्ति र घरलाई धेरै माया गर्नेहरू छन् ।

त्यसलगत्तै र पछिसम्म पनि त्रिविमा विभिन्न समयमा आगो लगायो । आगो निभाउन जान्ने तयार खासै कोही पनि छैनन् अचम्म ! अर्को एउटा प्रसंगमा म पोखराको छिन्नेडाँडामा तालिम प्रदान गरेर खाना खाँदै थिएँ । अग्नि नियन्त्रण र कसरी सुरक्षित हुने भन्ने सम्बन्धमा त्यही समयमा एक युवतीले मलाई 'सर तपाईंले बाहिरी आगो कसरी नियन्त्रणमा लिने त भन्नुभयो तर यो उमेरमा मनमा लागेको आगो कसरी नियन्त्रणमा लिई अगाडि भन्नेबारेमा तपाईंसँग कुनै उत्तर छ कि !' भन्ने प्रश्न गरिन् । म अचम्मित भएँ । त्यही प्रश्नले यो पेसा छाडेर मनमा लागेको आगो विशेष गरी नेपाली युवाको नियन्त्रण गरी विकसित नेपालको यात्रामा जान मेरो मनले आह्वान गरेको पाएँ ।

तत्कालका लागि ती युवतीलाई यौन मनोविज्ञानको सम्बन्धमा आफैं विचार गर्न र बीपी कोइरालाको 'सुम्निमा' पढ्न सुझाव दिएँ । पोखराबाट काठमाडौं आएँ अनि मैले सिक्न बाँकी कुरा पनि यस क्षेत्रको सक्दो खोजी गरें । काठमाडौं दमकल १९९४ सालमा जुद्ध शमशेर सुरु गरेका कारण जुद्ध वारुण यन्त्र भनिन्छ-लाई तालिम प्रदान गर्‍यो । विभिन्न विद्यालय र क्याम्पसमा यसका बारेमा

प्रवचन अनि भूकम्पीय जोखिममा समेत यस अग्निनियन्त्रण विधि तालिम आयोजना गर्थौं । करिब सात वर्ष यस क्षेत्रमा काम गरेर प्रशस्त दाम कमाएपछि यो सानो लाग्यो । योभन्दा ठूलो काम गर्नका लागि मैले कम्पनी छाड्ने विचार गरी कुरा गरें सरसंग । उहाँले तुरुन्त यो कुरा स्वीकार गर्नुभएन ।

मेरा ग्राहक र कम्पनीबाट सेवा लिइरहेका सबैलाई मैले सूचित गरें कि म कम्पनी छाडेर अरू नै काम र पेसामा जान लागेको । व्यक्तिगत रूपमा तपाईंहरूले बोलाउनुभए फेरि भेट्न आउनेछु । मैले जानेको/बुझेको व्यावसायिक सल्लाहलाई पनि दिनेछु अनि तपाईंहरूले मलाई गर्नुभएको विश्वास र सद्भावका लागि आभारी/ऋणी छु भनैं । यता कम्पनीले पनि नजा भन्छ उता ग्राहक पनि तपाईंबिनाको कम्पनीबाट काम गर्न सहज नहोला भन्ने ।

समग्रमा जब मैले शतप्रतिशत प्रयास मेहनत गरी आफ्नो काममा नेतृत्व र वर्चस्व प्राप्त गरें, मलाई माया गर्ने र मैले बेचेको वस्तु र सेवा किन्न मानिस र साथ कति हो कति । यसरी म गतिलो र अनुभवी बिक्रेता बनैं ।

कार्यालय सहायक

कोसी ट्राभल्समा २०५३ सालताका एक वर्ष मैले कार्यालय सहायकको काम गरें। मेरा लागि यो एक वर्ष धेरै महत्वपूर्ण हुन गयो। यही अनुभवले आज पनि म कार्यालय सरसफाइ, फाइलिङ, लेखा, आयव्यय, ग्राहकसँगको सम्बन्ध अनि समय व्यवस्थापनजस्ता विषयमा पोख्त हुँदै छु। गतिलो ठाउँमा जान्ने र बुझ्नेका व्यक्तिहरूसँग काम गर्नाले अनि सीप विकास गर्नाले अग्रजमा रहेको अनुभव र सीपबाट धेरै कुरा सिक्न पाइने रहेछ। सो कम्पनी सानो थियो आकारमा त्यसको कार्यक्षेत्र भने फैलिएको।

धेरै अवसरमा नयाँ प्रयोगात्मक अभ्यास गर्ने मौका पाइन्थ्यो। कोसी ट्राभल्समार्फत मैले टिकट पुऱ्याएर ग्राहक अनि संस्थाहरूसँग राम्रो सम्बन्ध स्थापना गरें। त्यसमध्ये मेरो पेसा परिवर्तन भएर सन् २००९ मा समूह निर्माण तालिम आयोजना गरेको एउटा संस्था हेलेन किलर हो। त्यसताका कार्यालय सहायकको रूपमा टिकट तथा सेवाका लागि त्यस संस्था जान्थेँ भनेपछि उहाँले व्यक्तित्व विकास र नेतृत्व क्षमता अभिवृद्धि गर्ने कार्यमा पनि मेरो सहयोग लिनुले मलाई गतिलैसँग कार्य गर्नाले वा आफूले सकेको सतप्रतिशत कार्य गर्नाले जे सेवा र वस्तु बिक्रीमा पनि सफलता पाइने रहेछ भन्ने अनुभव भयो।

कृष्ण थापा अर्का सहयोगी कर्मचारी हुनुहुन्थ्यो। उहाँ हाल पनि सोही पदमा हुनुहुन्छ। उहाँ ढिलो आउँदा या बिदामा बस्दा उहाँको काम पनि मैले नै गर्नुपर्थ्यो। उहाँले गर्ने काम कार्यालय, शौचालय अनि आँगनको सरसफाइ, गमलामा पानी हाल्ने, चिया-चमेना तयार गर्ने, भ्याकुम लगाउने आदि। हामी कर्मचारी थोरै थियौं।

कहिलेकाहीं त यस्तो काम गर्न नपरे हुन्थ्यो भन्थान्थै । तर, आज थाहा पाउँदै छु त्यही समयमा यी कार्य गर्नाले आज जीवन र व्यवसायमा मलाई कति सहयोग भएको छ भनेर । एकदिन कृष्ण दाइ ढिलो आउनुभयो । घरमा को बिरामी परेर म पनि अलछ्ठी गरी १०:३० बजे कार्यालय पुगें । कार्यालयको सटर बन्द थियो । केही बेर कुरेपछि प्रबन्ध निर्देशक विनय बस्नेत आइपुगनुभयो ।

किन अफिस नखोलेको रमण भन्नुभयो । ९ बजेअघि आएर कार्यालय नखोलेको भए खोल्ने र खोलेको भए बाँकी कार्य गर्ने जिम्मेवारी मेरो थियो । साँचो खोज्दा र कार्यालय खोल्दा ११ बजे पनि नाघ्यो । त्यसै दिन विभिन्न संस्था अनि ग्राहकको हवाई टिकट पुऱ्याउनुपर्ने थियो । बिहानै ढिलो भइसकेको महसुस मैले पनि गरें । करिब २ बजेतिर दैनिक काम सकिएपछि अलि फुर्सदको समयमा भित्र विनय दाइले बोलाउनुभयो ।

उहाँको कार्यकक्षमा नम्र भाषामा मलाई सोध्नुभयो आज ढिला हुनुको कारणबारे । म आफूलाई चाहिने जति कुरा चबाएर अनि सजिलो पारामा बोलेँ, 'आउँदा-आउँदै ढिलो भयो' भनेर । त्यसपछि दाइ बेस्सरी रिसाउँदै र मलाई झपादै भन्न लाग्नुभयो 'आउँदा-आउँदै कहीं ढिला हुन्छ ? तँ ढिलो उठिस्, ढिलो लुगा लगाएर ढिलो हिँडेर पो ढिलो भइस् त । समयमा पुग्छु भन्ने नभएसम्म यस्तै हो ।'

त्यही साँझ मैले अब जीवनमा कहिल्यै अलछ्ठी र हेलचेक्र्याइँले ढिलो नगरी समयसापेक्ष हुनेछु भन्ने प्रतिबद्धता आफैँसँग जनाएँ । यसरी एक वर्षमा अरू धेरै अनुभव गरें । तर, सहायकको एकबर्से अनुभवले अरू कामका साथै मूलरूपमा समयमा काम गर्नुपर्ने रहेछ भनी ठूलो ज्ञान मिल्यो । अर्को पटक ठूलो पदमा काम बिगारेर सिक्नुभन्दा सानो पददेखि काम सपादैँ जाँदा सशक्त अनि सफल हुने अनुभव मलाई भयो ।

विभिन्न तालिम लिँदा

बोल्नै नजानी केही नहुने रहेछ । २०५३ सालमा प्याफलमा उद्घोषण कलाको तालिम लिएर म बोल्न थालें, कार्यक्रम चलाउन थालें । तालिमले मान्छेलाई व्यक्तित्व विकास गर्न, अगाडि बढ्न मद्दत गर्ने कुरा थाहा पाएँ । त्यसपछि निरन्तर नेतृत्व विकास, सञ्चार, बैठक सञ्चालन विधि, समूह कार्यका साथै समय व्यवस्थापनलगायत अरू थुप्रै विषयमा तालिम लिएँ मैले ।

लामो समयको तालिम नेपाल प्रेस इन्स्टिच्युटबाट १० महिने पत्रकारिता तालिम, यसभित्र पनि फोटो पत्रकारितामा मेरो रुचि बढी अनि काम पछि एउटा साप्ताहिक पत्रिकामा पनि लगानी गरी कार्यकारी सम्पादक बनै । तर, आस गरेजति आनन्द आएन । पत्रिका किनेर पढ्ने पाठक कम अनि पाठकले पढेर आनन्द लिने सामग्री पत्रिकामा थिएन पनि । म आफैँ कागज किन्न पुग्यँ । अनि, प्रेसमा लगेर छाप्यो । भाग लगाई एयरपोर्ट र विभिन्न बस स्टेसन पुग्दा भन्डै बिहानको १० बज्यो । रातभर नसुती काम गयो, जीउ पनि बिग्रियो । त्यति गतिलो कमाइ पनि भएन । भएको पैसा पनि सकियो । करिब ६ महिनापछि मैले यो काम छाडें । यो तालिम बेकारमा लिएछु भन्ने लाग्यो ।

मैले राम्ररी फोटो खिच्न थालिसकेको थिएँ । अनि आफ्नै क्यामेरा पनि भएको । अबको युग भनेको रेडियो र टेलिभिजनको हो भन्ने ठूलाबडाले भन्थे । मलाई पनि लेखनभन्दा बोलीमा चाहिँ म राम्रो छु भन्ने लाग्यो र भर्ना भएँ रेडियोसम्बन्धी तालिम लिन । ध्वनिको कक्षामा सुनील पोखरेलको पहिलो प्रभाव पयो ममा । अनि, म सिक्न र अभ्यास गर्न थालें रेडियो कार्यक्रमबारे तर यो निरन्तर

चलेन । अनि मलाई हौस्याए, टेलिभिजनसम्बन्धी अध्ययन गर्न मलाई पनि आत्तुरी थियो, टीभीमा अनुहार देखाउन क्यामेरा बोकेर यताउता डुल्न । आभासमा ६ महिने तालिमपछि मैले टीभीको 'हाम्रो काठमाडौं' भन्ने कार्यक्रममा क्यामेराम्यानको काम पाएँ । तलब ६ हजार रुपैयाँ । सुरुमा केही काम बिगारे पनि लाइट र एन्टिलाइट अनि ह्वाइट ब्यालेन्स राम्रोसँग चलाउन जानिनँ । बिस्तारै सिक्दै पोख्त भएँ । मेरो कामचाहिँ धेरै तत्कालीन मेयर केशव स्थापितको समाचार संकलन गरी रिपोर्ट गर्नुपर्ने थियो ।

स्नातकको अध्ययन अर्को जागिर पनि भएकै बेला म यो काम गर्न थालेको थिएँ । एकदिन सहयात्री प्रस्तोता युवतीले अतिरिक्त काम गर्नका लागि दबाब दिइन् । मैले यो काम मेरो होइन म सुटिडमा जान सक्दिनँ भनेँ । त्यो उनको व्यक्तिगत काम थियो । तर, उनले जसरी पनि माथिबाट आदेश दिन लगाइन् । त्यही बेला मेरो आत्मस्वाभिमानमा चोट परेका कारण त्यता चाँडै छाड्ने निर्णय गरें र राजिनामा दिइहालें । त्यसअघि पनि टीभीमा त अनुहार देखिनँ तर इडिटिङ गर्दै रातभर बस्नुपर्ने । कहिले इडिटर मान्दैन कहिले सामग्री रेकर्ड हुँदैन ।

एकदिन आमा डेरामा आउनुभएको बेला म राति ३ बजे घर आइपुगें । त्यसबेला मोटरसाइकल चढ्थें । त्यही दिन पनि आमाले 'कस्तो काम छोरा ? तेरो खाने फुर्सद छैन, जीउ उस्तै सुकेको अनि सुत्ने फुर्सद पनि नहुने' भन्नुभयो । तब काम त आनन्द र मनोरञ्जन हुने पो हुनुपर्दछ भन्ने मलाई तत्काल लाग्यो अनि मैले आभास छाडें । तर त्यसअघि भादगाउँले टोपी, काठमाडौं उपत्यकामा अग्नि सुरक्षा र दमकलको अवस्थाका बारेमा कैयौं डकुमेन्ट्री बनाएँ । फोटोग्राफीको तालिममा फेरि म निरन्तर जान थालें । स्वअध्ययनसमेत गरें । विभिन्न भूमिकामा रहेर संस्थामा कसरी काम गर्नुपर्छ भन्ने तालिम पनि लिएँ । जसले तालिममा म यसको सिकाइभन्दा पनि यसले के फरक पार्छ वा यसको प्रभाव जीवनमा के हुन्छ भन्ने विषयमा म धेरै घोरिन्थें ।

मैले आफैँ पनि धेरै वटा तालिमको आयोजना गरें । विभिन्न विषयमा धेरै तालिम क्षेत्रपाटीस्थित हारती होटलमा गर्‍यो । कहिले

क्याम्पसका कोठामा या विद्यालयमा अनि कहिले खर्च हुँदा साप बबरमहलमा पनि । २०५९ सालबाट मैले एचआईभी नियन्त्रण, समय व्यवस्थापन, व्यक्तित्व विकास, नेतृत्व क्षमता अभिवृद्धिमा विशेषज्ञता तालिम लिएँ ।

यी सारा तालिममा मैले असल गुरु र उहाँको शैलीलाई गहिरो अवलोकन गरें । गोविन्द गजुरेलको व्यक्तित्वको छाप मलाई अहिलेसम्म परिरहेको छ । उहाँलाई गुरु भनी सम्बोधन गर्दछु । हरेक कक्षामा केन्द्रित केही सिक्न पाइन्छ । सिकाइ विशेषगरी नयाँ ज्ञान, चेतना र अनुभवले जीवनमा अगाडि बढ्न सघाउँछ । म आज नयाँ कुरा सिक्छु, खुसी हुन्छु अनि आफ्नो जीवनमा यो सिकेको कुरा प्रयोग गर्छु भनी मनमा विचार गर्न महत्वपूर्ण कुरा हो ।

मसँगै कक्षाका साथी वा सिक्ने बेलामा कानेखुसी गर्ने, ध्यान नदिनेहरू आजभोलि म भेट्दिनँ । आफैँसँग प्रश्न गर्छु 'कहाँ होलान् तिनीहरू ? के गर्दै होलान् ?'

नोदन क्लब

विद्यार्थी राजनीतिबाट अवाक भएपछि २०५७ सालमा समाजसेवा र व्यक्तित्व विकास गर्न हामीले स्थापना गर्नु नोदन क्लब । नोदन नेपाली शब्दको अर्थ उत्प्रेरणा जुन नेपाललाई आवश्यक पनि छ । विशेषगरी नेपाली युवालाई यो समयमा स्वउत्प्रेरणाको ठूलो आवश्यकता छ, कसले दिन्छ ?

सुरुका दिनमा नोदनलाई सञ्चालन गर्न धौ-धौ पथ्यो । संस्थापक अध्यक्षका रूपमा जसरी पुस्तक पढ्नुपर्छ भन्ने थाहा हुँदा पनि कुनचाहिँ पढ्ने थाहा हुँदैन त्यस्तो भयो । मलाई पनि समाजसेवा त गर्ने तर कहाँबाट सुरुआत गर्ने ? विश्वास र अवसरको प्रशस्त अभाव देख्यो म । तर, खासमा मेरो व्यक्तित्व अनि नेतृत्व क्षमतामा कमजोरी रहेछ । दोष ममा रहेछ । जे गरेर पनि संस्था विकास र गतिलो नहुने रहेछ । केही वर्ष बिते । अनि हामीले र म स्वयंले पनि अनुभव गरें कि अब संस्था विकास र व्यक्तित्व विकासका आयाम थप्ने, अनुभव हुने तालिम र सिकाइका अभ्यासले नोदन र हामीलाई सम्पन्न गराउँछ । हाम्रो सफल यात्रा सुरु भयो- हामी सम्पन्न हुन थाल्यौं ।

हाम्रो मूलमन्त्र संस्थाले कसरी राम्रो गर्न सक्छ, अनि समूहलाई कसरी उत्प्रेरित गरी काम लिन भन्ने थियो । धेरै विषयमा तालिम गराउँदै आफैँ आत्मनिर्भर भएको देशको अग्रणी संस्था बन्यो नोदन । अबको वर्ष नोदनको सम्पूर्ण कार्य र जायजैथालाई 'प्रभारमण फाउन्डेसन'मा गाभेर कार्य गर्ने निर्णय कार्यसमितिले भर्खरै गरेको छ । १२ वर्षमा त खोलो पनि फर्कन्छ, नोदन किन बसिरहन्थ्यो । गतिशील संस्था अब रूपान्तरण भई राष्ट्र निर्माणका लागि कार्य गर्नेछ ।

शिक्षा-दीक्षा अनि अभ्यास

१० वर्षभन्दा बढी समय मेहनत जीवन खर्चेर एसएलसी पास गर्दासम्म के बन्छौ भन्ने हो भने कुनै पनि विद्यार्थीले प्रस्ट जवाफमा जीवन बाँच्ने कला सिके वा शिक्षा पाएँ भन्न सक्दैनन् । बरु कुन-कुन विषयमा कति नम्बर आयो भन्नेछन् ।

खासमा शिक्षाको अर्थ जीवनलाई भरिलो वा गतिलो बनाउनका लागि तयारीपूर्ण अध्ययन गर्नु हो । त्यसैलाई अभ्यास गर्नु गराउनु हो । अहिलेको समयमा नेपालमा दुइटा उद्योग गतिला छन्-एउटा राजनीतिक र अर्को शिक्षा ।

वर्तमान समयमा आनन्दित हुँदै कसरी म भोलि सम्पन्न, बुद्धिमान र लोकप्रिय बन्छु भनी विचार गरेर अध्ययनमा लागून् विद्यार्थीहरू । यदि यी विषयमा ध्यान दिन सकेनौँ भने दैनिक जीवन कष्टकर बन्दै जान्छ । बजारमा, गाउँ वा फ्याक्ट्रीमा अहिले त्यस्तै मान्छेसँग हामी भन्छौँ जसको कुनै गन्तव्य छैन । व्यवहारमा गतिलो कर्म छैन न त शरीर नै स्वस्थ छ । न मन नै आनन्दित । उसको मात्र होइन उसले स्पर्श गर्ने पूरै वातावरण नै दूषित, नकारात्मक र रोगी बन्दछ । त्यस्ता व्यक्ति समाजमा छन् भने समाज नै पूरै अस्वस्थ । समाज-समाज मिले राष्ट्र र राष्ट्र नै मिलेर ब्रह्माण्ड बन्ने हुँदा व्यक्ति असल-गुणी कर्तव्यमा नचुक्ने छ भने ब्रह्माण्ड नै सुन्दर बन्दछ । त्यसैले विद्यार्थीले गतिलो अध्ययन गर्नु आवश्यक छ ।

दीक्षा भनेको सिकेको कुरालाई व्यवहारमा लागू गर्नु र अभ्यास दोहोर्‍याउनु हो । तब हुन्छ गतिलो शिक्षा । जब विद्यार्थीले भन्न चाहनेछ, 'म परिवर्तन ल्याउँछु, ब्रह्माण्डमा अभ्यासमार्फत दीक्षाले ।'

विद्यार्थी राजनीति

क्याम्पस गएकै दिनदेखि कक्षामा कम र कार्ड चेक गर्न ढोकामा धेरै बस्न थालें । कार्यकर्ता पनि म एक नम्बरको बन्न चाहन्थें । अखिलको युथमा खासै संगठन राम्रो बनेको थिएन, क्रान्तिकारी खुलेर आउने अवस्था थिएन २०५३ सालतिर । त्यहाँ सुकुलगुन्डे राजनीति चल्थ्यो नेविसंघको । संघको सदस्यता र क्याम्पस भर्ना भन्डैसँगै भयो । हाम्रो सबै राजनीति प्रशिक्षण भाषण सुनेर हुन्थ्यो । इकाई र युनियनका अध्यक्ष अनि समूहसँग मेरो राम्रो सम्बन्ध थियो । त्यो हुनुको मुख्य कारण कोही पनि युवा-विद्यार्थीका प्रतिनिधि र नेता भाँती पुऱ्याएर बोल्दैनथे । भन् सार्वजनिक कार्यक्रममा मन्तव्य दिनुपर्दा उनीहरूको जरो निस्कन्थ्यो ।

केही समय त मैले बुझिनँ- युवा-विद्यार्थीको राजनीति कहाँबाट सञ्चालन हुन्छ, खर्च पुग्छ भनेर । तर, बिस्तारै थाहा लाग्यो यो त माउ पार्टीको दबाबमा विद्यार्थीकै पैसामा चल्दोरहेछ । हामीसहितको युनियनले निर्णय गर्‍यो ड्रेस लगाउन अनिवार्य भनेर । सीधा भर्ना हुँदा ६ सय पर्ने युनियनमार्फत २ हजारसम्म पर्ने भयो । बीचको पैसा युनियनलाई । त्यहाँ पनि सबैले नपाउने, अग्रजको खल्तीमा सीधै । एकदिन गणेशमान क्याम्पसमा आउनुभयो । त्यहाँ पोखरी बनाए, माछा ल्याए र हाले अनि बगैँचा सिँगारे । त्यही पोखरीको माछा फिकेर कर्मचारी अनि युनियनले मिलेर खाए, अचम्म !

पछि त धेरै खेमाका नेता भए । अनि समूह-समूहको दुर्गमको-सुगमको समूह बन्न थाल्यो । तत्कालीन समयमा नै विभिन्न घटनाक्रम भए । जस्तै : ऋतिक रोशन काण्ड । हाम्रो क्याम्सले वरिपरि भएका पोस्टर बटुल्यो र त्यसमा जुत्ताको मला लगाए ।

क्याम्पस बन्द गरे । सहरमा जुलुस निकाले । तोडफोड गरे । अन्ततः चार जना नेपालीको अनाहकमा ज्यान गयो । यस घटनाबाट म त हेरेको-हेचै भएँ । चुनावमा समेत हातहतियार र गुण्डा प्रयोग भएको अनुभव गरें । चाहिनेभन्दा क्याम्पसै ढाँक्ने गरी पर्चा बिछ्याइएको थियो । केही ठाउँमा चन्दा उठाइएको र सहयोग मागिएको थियो । यी सारा अनुभव भइसकेपछि राजनीतिप्रति मेरो मन मरेर आयो । २०५७ सालमा यस्तो कुटिल काममा म कहिल्यै फर्कन्नँ भनी आत्मनिर्णय गरी मैले विद्यार्थी राजनीतिभन्दा समाजको सेवा सुरु गर्छु भनेर राजनीतिमै हुँदा चिनेका युवा साथीहरूलाई अभिप्रेरित गरी नोदन क्लबको त्यही साल स्थापना गरें ।

राष्ट्र निर्माणका लागि युवा-विद्यार्थीले २०/२५ वर्षसम्म यस्तोसँग अध्ययन गर्नुपर्छ कि पछि व्यावहारिक रूपमा परिवारमा रहँदा वा उद्योगधन्दा वा राजनीतिमै जानुपर्दा पनि ज्ञान, सीप र गुणको अभाव नहोस् । तर, विद्यार्थी र विशेषगरी विद्यार्थी राजनीतिमा भिजेका अधिकांशको आम्दानीको स्रोत छैन । जीवनको सुरुवात नै ठगेको धनबाट भएपछि हुकँदै जाँदा अहिले हामीले भोगेको राजनीति देख्छौँ ।

निर्वाचन आयोगले प्राप्त गर्ने सबै पार्टीको आय-व्यय विवरणमा ९९ प्रतिशत भ्रष्टाचारयुक्त रिपोर्ट छन् । आम्दानी अनि यसको स्रोतबारे नेपाली सबै पार्टी मौन छन् अनि खर्चका बारेमा पनि हालत उस्तै छ ।

फोहर व्यवस्थापन

गाउँमा फोहर जुठेलामा फाल्थ्यौं । त्यो केही समयपछि मल बन्थ्यो । खेतबारीका लागि राम्रो ऊर्जाको स्रोत हुन्थ्यो । यहाँ काठमाडौंमा मल बन्ने पनि विभिन्न थरीका फोहर मिसिएका हुने । जति ठूलो घर त्यति धेरै फोहर ! जति सुन्दर प्रचार मान्छे आफूलाई गर्छ त्यति विकृत उसको फोहरसम्बन्धी व्यवस्थापन । सृष्टिमा सुँगुर नै फोहर रुचाउने एकमात्र प्राणी भनी मैले सुनेको थिएँ, काठमाडौं पसेपछि सुँगुरमात्र होइन रहेछ सहरवासी पनि फोहरमा बस्न रुचाउने रहेछन् भन्ने लाग्यो ।

भान्छा, कोठा, घर अनि कार्यालय तथा फ्याक्ट्रीबाट निस्किएको फोहरलाई सीधै नजिकैको फोहर फ्याँक्ने स्थान वा आफ्नै स्थान बनाएर फाल्ने गरेका छौं हामीले । त्यहाँबाट फोहर उठाएर लैजान कति समय लाग्ने हो थाहा हुँदैन । केही फोहर त्यहाँबाट नदी किनारमा फालिन्छ । केही फोहर टेकु वा संकलन केन्द्रमा पुऱ्याइन्छ । त्यहाँबाट डम्पिङ साइटसम्म घरको फोहर पुग्दा कति दिन लाग्छ होला ? अनि त्यहाँ पनि गाउँले छन्, बालक युवा र वृद्ध बस्ने गाउँ छ, हामीले असल र राम्रो बनेर त्यो ठाउँलाई फोहर फाल्ने ठाउँ वा दुर्गन्धित बनाउन मिल्छ ? त्यो अधिकार मलाई छैन ।

मैले फोहरलाई छुट्ट्याउने गरेको छु । मल हुनेलाई कम्पोस्ट अनि प्लास्टिक एकातिर, फलाम र कागज अर्कोतिर अनि सिसा बेग्लै । अझ जानेदेखि गुबाट पनि ग्याँस बन्छ र चुलोमा आगो बल्छ । काठमाडौंमा त सबै कुरा बिक्री हुन्छ । अनि, यसरी फोहर व्यवस्थापनको प्रयास मेरो छ । सानो करेसाबारी छ, फुर्सदमा काम गर्न त्यहाँ ।

मेरै घरका अरू सदस्यलाई चासो छैन । अरू भाडावाल र घरबेटीलाई मतलब छैन । केहीमा त मतलब हुनुपर्ने हो, जिन्दगीमा के-मा छ त मतलब ?

हरियाली प्रवर्द्धन

कालमोचनघाटतिर कहिलेकाहीं टहलन निस्कन्छु । बाग्मती किनारै-किनार प्रहरी गणनेरको थुम्कीमा आँखा जान्छ । युवायुवती कुराकानी गरिरहेको, कतैकतै बुटामुनि म्वाई खाइरहेको देख्छु । अनि, सम्भन्छु २००४/५ मा हामीले त्यहाँ वृक्षरोपण गरेको ।

गाउँमा आगो बाल्ने दाउरा नहुँदा १४ घन्टासम्म टाढाबाट दाउरा ल्याउनुपर्थ्यो । त्यसबेला हरियाली र वृक्षरोपणको महत्व थाहा थिएन । विद्यालयमा अध्ययन गर्दा थोरै चाल पाएँ । तर, धेरै त कापीमै वृक्षरोपण र हरियालीको महत्वबारे लेखेर पास भइन्थ्यो । बिस्तारै मैले बुझ्न थालें । स्वच्छ हावाबिना मानिस बाँच्न नसक्ने रहेछ । दूषित वायुले मन र मस्तिष्क दूषित पार्ने रहेछ । त्यस्तो मन र बुद्धिबाट गरिएका हरेक कार्य दूषित हुने रहेछन् र यी सारा स्वच्छ बनाउन वायु स्वच्छ राख्नुपर्ने र वायु स्वच्छ राख्न हरियालीबारे बिरुवा अनि जंगलको प्रवर्द्धन सम्बर्द्धन गर्नुपर्ने रहेछ ।

सहरका धेरै विद्यालयमा गमलैमा भए पनि वृक्षरोपण गर्दै हरियाली अभियान प्रवर्द्धन गरौं भनी हौस्याएर सयौं विद्यालयले भाइबहिनीलाई बाग्मती किनार घुमाउँदै वृक्षरोपणमा अनि सरसफाइमा सहभागी बनाए । अभ्रै करेसाबारी अनि निवासमा समेत सकेका बिरुवा र हरियाली प्रवर्द्धन गरौं ।

हाम्रो संस्थाले अरू संस्थासँग मिलेर यस्ता कामलाई निरन्तरता दिइरहेको छ । प्रत्येक व्यक्तिलाई चाहिने स्वच्छ हावा उत्पादन हुने हरियालीपूर्ण रूखबिरुवा आफैँले हुर्काएर सम्बर्द्धन गर्ने हो भने स्वच्छ हावाको अभाव संसारमा कतै रहँदैन ।

पानीको जोहो

हरेक वर्ष सहर रुन्छ। सहरवासी अत्तालिन्छन् अनि पानी भरिएका सडकमा खाली गाग्रा, ड्रम र ट्यांकर लिएर मानिस भौतरिरहेका हुन्छन्। यहाँ पानीका लागि त्यही पानीलाई कौसीमा पाइपबाट कोठामा वा ट्यांकीमा जम्मा गरेर राख्ने अनि उपभोग गर्ने हो भने पानीको लागि मेलम्ची पर्खनै पर्दैन थियो।

हाम्रो समस्या सोचमा छ। अभ्यासमा जगतमा देख्छौं समस्या अनि फेरि नाराले पानी पार्ने वा ल्याउने पनि होइन। अचम्मको हँस्यौली मलाई यो लाग्छ पानी आएन भन्दछन्। जब मानिस अनि फेरि पानी-पानी भो घर सडक तर पानी छैन थोपो पिउन। यही सूत्रलाई धेरै कुरामा जोड्न सकिन्छ, धनसम्पत्ति, जग्गाजमिन र जीवनसँग पनि।

सबै सहरमा पानीको अभाव देखिरहन्छु घुम्दा-डुल्दा। मान्छेको शरीरमा पनि ७५ प्रतिशतभन्दा बढी पानी तत्व हुने हुनाले पानीमा समस्या छ भने मानिस गतिलो, तेजिलो र स्वस्थ हुने कुरै भएन। धेरै रोग पनि दूषित पानीका कारणले लाग्दछन्। सयौं रुपैयाँ या बढीमा केही हजार रुपैयाँ तिरेर स्वस्थ पानी पिउन मानिस तयार छैन। तर, रोग लागेपछि लाखौंको ओखती गरेर पनि उपचार गरी रोगी नै रहन तयार छन् सहरिया।

नेपालको उत्तरी भाग पानीको ठूलो स्रोत। हिमालबाट सुरु भएर बग्ने नदीनाला अनि अन्त पनि प्रशस्त मुहान्, खासमा कहिल्यै अभाव थिएन। नेपालभर नदीनाला बग्दै समुद्रमा गएर फेरि वाफ भई हिमालमा फर्किन्छ पनि। यो थाहा पाएर यसको मात्र जोहो गर्न थाल्यौं भने जीवन समुन्नत र मानिस गतिलो अनि पानी-पानीयुक्त बन्ने पक्का छ।

बन्जी जम्प

सुरुमा बन्जीको बारेमा सुन्दा अनौठो लागेको थियो । सन् २००५/०६ मा बोर्डरल्यान्डमा काम गर्न थालेपछि बाह्रबिसे तातोपानी अनि भोटेकोसीमा बारम्बार जानुपर्ने काम भइरह्यो । रसियाको व्यावसायिक संस्थाबाट २० जनाजति युवा आएका थिए । जसलाई काठमाडौं एयरपोर्टबाट साइकलमा चढाई धुलिखेलमा खाना खाँदै बाह्रबिसे माथि बोर्डरल्यान्ड रिसोर्टसम्म म पनि साइक्लिङ गर्दै गएँ । राति त्यहीं बास बसेर अर्को दिन बन्जी जम्प गराएर आफू पनि बन्जीमात्र नभई ज्याफ्टिङ गरी काठमाडौं फर्कने योजनामा थिएँ ।

बन्जी जम्प गर्ने पुलमा पुगें । संसारकै दोस्रो अग्लो भनिने १ सय ६२ मिटर अग्लो पुलबाट भोटेकोसीलाई सुसाइरहेको हेर्दा कहाली लाग्यो । मैले टेवा भन्ने चप्पल लगाएको थिएँ । पूरै शरीरमा काँडा उम्रिने गरी डराएँ । अनि, बन्जी जम्प गर्ने योजना त्यागें, अरूले गरे । हामी ज्याफ्टिङ गरी फर्क्यौं ।

मनमा अनेकौं भावना खेले । त्यहीबीच युरोप यात्राका क्रममा नेदरल्यान्डको राजधानी द हेगनिर समुद्र किनारमा ५० मिटर अग्लो बन्जी रहेछ । त्यो देख्दा मैले आँट बटुलें, नेपाल फर्केपछि म बन्जी गर्न जान्छु भनेर । अनि, केही साथीसँग फेरि लागें म । लास्ट रिसोर्ट अनि ५५ केजी तौल भएको उत्साहका साथ पुलमा पुगें । फेरि तल हेर्दा डर लाग्यो । मनले 'रमण तँ मर्छस् हाम नफाल भन्दै थियो ।' त्यही बेलामा बन्जी मास्टर चौधरीले सर क्यामेरामा हेर्नुस् तपाईंको फिल्म खिच्दै छन् भनेपछि क्यामेरामा हेरें । मेरो मन र ध्यान डरबाट हटेर क्यामेरामा त हँसिलो देखिनुप्यो भन्नेतिर लाग्यो ।

I Think I am gonna do this अंग्रेजीमा मैले हाँस्दै भनैँ अनि मनमष्टिस्कले डरको केही भेउ नपाउँदै मैले भ्याम्म हाम फालेँ । हावामा आत्तिन्छु कि भनेर हातखुट्टा फैलाएँ । पटककै असर नपर्ने, आवाज हरायो, शून्य महसुस भयो । खुट्टामा मात्र डोरीले बाँधेको हात र जीउ पूरै खुला । डोरी यति लचिलो हुने कि तल पुगेर झटका लागेको थाहै पनि नपाइने । तीनपटकजति आनन्दको झटका लागिरह्यो । बल्ल पो मेरो होस ठाउँमा आयो र कराएँ, चिच्याएँ, गज्जबको अनुभव ! पछि आफू डोरीमा अभैँ झुन्डिरहेकोमा खुसियाली मनाएँ ।

पहिलो पटक मैले बन्जी गर्न नसक्नुमा आत्मविश्वास सहितको योजनाको अभाव पाएँ । पछिल्लो पटक संसारमा कृत्रिम ढाँडहरूमा मानिस प्रशस्त पैसा र समय खर्च गर्दा पनि भनेजस्तो बन्जीको आनन्द उठाउन नपाइरहेको तर म जहाँ काम पनि गर्दथेँ । मैले पैसा पनि तिर्नुनपर्ने हुँदासमेत मैले आफ्नै कारणले नगरेको कुरा थाहा पाएपछि आत्मविश्वासयुक्त योजना अनि प्राथमिकताले गज्जबको आनन्दले भरिएको अनुभव गरेँ ।

बन्जीलगायत साहसिक खेलकुदमा हिजोआज नेपाली युवाको रोजाइ अनि सहभागिता बढ्दो छ तर प्रशस्त छैन । आफूले अनुभव गरेर बताउँदा अरूले पनि विश्वास गर्छन्, हेरेको वा देखेकोमात्र त पत्याउँदैनन् हिजोआजका मान्छे ।

च्याफ्टिड

सन् २००१ मा बाग्मती सरसफाइ अभियानअन्तर्गत तिलगंगा आँखा अस्पतालको छेउबाट तिनकुने हुँदै शंखमूलसँगै गरेको च्याफ्टिड पहिलो हो मेरो। सिनामंगलमा सबैभन्दा बढी फोहर थियो। वर्षातको बेलामा यो कार्यक्रम आयोजना हुने हुनाले बाग्मतीमा पानी प्रशस्त थियो तर छेउछाउमा ढल, मल र मूत्र भने बाग्मतीको पानीभन्दा बढी।

त्यसपछि मेरा लागि च्याफ्टिडको बाटो खुल्यो। लिंकन, ब्रिटिस स्कूलका विद्यार्थीहरूका कार्यक्रममा च्याफ्टिड अभिन्न गतिविधि पर्दथ्यो। अहिलेसम्म पनि धेरै विद्यालय तथा क्याम्पसले यसको महत्व बुझेका छैनन्। यसको मुख्य कारण भनेकै शिक्षक नै यो विषयमा बेखबर छन्। अनि, अभिभावक कोही-कोहीलाई छाडेर बाँकीमा छोराछोरी वा विद्यार्थीलाई च्याफ्टिड गराउनु हुन्न यसले डर होइन ज्यानै लिन्छ भन्ने धारणा छ। खासमा च्याफ्टिड गरेपछि विद्यार्थी युवा वा अभिभावकको आत्मविश्वास र प्रकृतिप्रेम ह्वात्तै बढ्ने पक्का छ।

भोटेकोसीमा ३५ जना मित्रहरूलाई लिएर च्याफ्टिड गर्दा एउटा डुंगा पल्टियो। डुंगामा आठ जना फरक स्वभावका अनि गाइडले भनेको नसुन्ने वा नटेने आफ्नै जिद्दी गर्ने खालका युवा थिए। युवावस्थामै यस्तो हुने- जेमा पनि आफ्नै कुरा आफ्नै बुद्धि। भोटेकोसी च्याफ्टिड गरिने नदीहरूमा संसारकै उत्कृष्ट १० मा पर्छ। हाल बाह्रबिसे खाँडीचौरमा नदी किनारमा बंगुर पालन र बजारको समेत मलमूत्र सीधै मिसाइएको छ। त्यसैगरी, अरू पनि कैयौं ठाउँमा नदीमा फोहर बगाइएका कारण अबको केही समयमै नदीको

सौन्दर्यमा ह्रास आउनेछ र भविष्यमा वर्तमान बाग्मतीको अवस्थाजस्तै हुन सक्छ यो नदीमा पनि ।

नवविवाहित एक जोडी पनि थिए त्यस डुंगामा । डुंगा पल्टँदा केही समय तिनीहरू डुंगाभित्रै रहे पनि माथि तर डुंगाबाहिर निस्कँदा एकले अर्कालाई देखेनन् । म अर्को डुंगामा सहयोगका लागि तयार थिएँ । दुवैले मलाई सोधे अर्को कहाँ छ भनी । यस्तो अवस्थामा मैले भनेको उनीहरूले सजिलै सुन्न सकेनन् । सबै जना अत्तालिएका रोइरहेका थिए ।

सामान्यतः डुंगा पल्टँदा केही हुँदैन बरु रमाइलो अनि नौलो महसुस हुन्छ । मानिसचाहिँ विशेषगरी हाम्रो समाजका डुंगा पल्टेकोमात्र खबरले पनि डराउँछन् । ज्याफ्टिडपछि काठमाडौँ फर्कँदा मेरा ती साथीकी आमाले मलाई प्रेमपूर्ण गाली गर्नुभयो र फेरि कहिल्यै ज्याफ्टिडमा नलाग्न सुभाबसमेत दिनुभयो । विदेशबाट आउने अनि यस्तो खेलकुद र साहस गर्न रमाउने विदेशीहरू छालमा समेत डुंगा जानाजानी पल्टाएर रमाइलो गर्छन् । अछेरो ठाउँमा हाम फालेर पौडन रुचाउँछन् । त्यसबाट नयाँ अनुभव सिर्जना गर्दछन् । अर्कोतर्फ नेपाली युवा भएका सिर्जनशीलताको बेवास्ता गर्दै हुने रोमान्चक क्षणलाई अनुभव गर्न जान्दैनन् ।

नोदन क्लबबाट फागु पूर्णिमामा हामी काठमाडौँ छाडेर कतै नयाँ ठाउँमा जाने गर्दथ्यौँ । सायद चौसट्ठी सालमा हो, त्रिशूलीमा हामी करिब ३० जना भेला भयौँ । साफ रमाइलो गरेर बस्यौँ । आगो तापेर टेन्ट गाडी क्याम्पमा अर्को दिन ज्याफ्टिड गर्ने योजना थियो । पौडन नजान्ने केही साथीहरू र भाइबहिनी पनि प्रशस्त हुनुहुन्थ्यो । समूहमा गाइडहरू असल अनि अनुभवीसमेत भएका । हाम्रा पाँचवटा डुंगा अनि एउटा सुरक्षा कायक तयार गरी उत्साहका साथ हामी मष्किमटारमा बसेका थियौँ । त्रिशूलीमा विभिन्न छालका नामहरू लेडी डिलाइट, ग्लेसियर, अफसेट, बटरफ्लाई, बिजुली, तिनथाना, मनसुन छन् । त्यसमध्ये लेडी डिलाइट हाम्रो सबैभन्दा नजिकै आइरहेको छाल ज्यापिड थियो । काथकले बाटो देखाउने इसारा गरेर आकस्मिक अवस्थामा रहनुपर्ने हो । तर, हाम्रो समूहका काथक पहिल्यै गएर राम्ररी फोटो खिच्न तयार भएर बसेका रहेछन् ।

अरू चारवटा डुंगा अगाडि थिए । हाम्रो डुंगामा डराउने र आवश्यक पर्दासमेत डुंगा नखियाउने डोरी समातेर बस्ने सदस्य बढी थिए । दोस्रो छालमै हामीले डुंगालाई ऐच्याउन सकेनौं । छालले हाम्रो डुंगालाई यस्तो जोडले धकेल्यो कि डुंगा गएर भित्ताको डुंगामा ठोकियो । अनि, भन्डै ९० डिग्रीको कोण बनाएर फेरि पानीमा फस्यो । यो सबै यस्तो द्रुतगतिमा भयो कि डुंगाबाट हामी चार जना त्रिशूलीको ठूलो लामो र डरलाग्दो भेलमा खस्यौं । म प्रायः हेल्मटेभित्र क्याप लाउने गर्थे । त्यो दिन न हेल्मटे न त क्याप लाग्छु । पानीमा खसेको केही क्षणसम्म त थाहा पनि भएन हामी को-को खस्यौं भनेर । मलाई तिनै पौडी नजानेका डरपोक बहिनीहरू पनि खसे होला भन्ने पीरले सताइरह्यो पानीमा ।

छाल यस्तो ठूलो हुने कि दुई तला अग्लोजस्तो, जब छालले उचाइमा पुऱ्यायो म स्वास लिन्थेँ । अनि गहिराइमा लग्दा शान्त बस्थेँ । करिब १० मिनेटको समयमा धेरै कुरा अनुभव गर्ने अवसर पाएँ । मेरा लागि आफ्नो जीवन बचाउन मैले सकेको/जानेको सबै उपाय गरेँ । त्यही समय मसँग खस्ने जेनिस र दिपेशको हालत राम्रो देखिएको थिएन । यो दृष्य छालले माथि लगको बेला अनुभव भएको थियो । दुई जना साथी फेरि डुंगामा चढ्न मानेनन् डरले, जसोतसो अब त्यस्तो हुँदैन भनी अगाडि बढ्यौं । ग्लेसियर भन्ने अर्को छाल च्यापिडमा श्रीहरि हाम्रो डुंगाका अर्का सदस्य खसे । यो कुरा गाइडले पनि थाहा नपाई स्वाट्टै भयो । चस्मा लगाउने श्रीहरिलाई पौडन गाह्नो भयो रे ! केही समयपछि अर्को डुंगाले उद्धार गर्‍यो । कापकले त्यो पनि फोटो खिच्न पायो । उद्धार गर्न आएन अझ खतरनाक च्यापिड बाँकी नै थियो अपसेट ।

अंग्रेजी शब्द अपसेटले चिन्तित/दुःखी भन्ने बुझाउँछ । त्यो च्यापिड त्रिशूली नदीको कुरिनघाट नपुग्दै आउँछ । वर्षात्मा भन्डै च्याफ्टिड गर्न यो ठाउँमा सम्भव हुँदैन । अरू बेला पनि राम्रो तयारी गरेरमात्र समूहले नै एकसाथ च्याफ्ट बोटलाई मच्चाउन सके भरपुर मज्जा लिन सकिन्छ । हाम्रो समूह ठिकै खालको भए पनि लेडी डिलाइटको १० मिनेट पौडी जीवन अनुभवले अपसेटमा जान र

मज्जा लिन म उत्साहित थिएँ । जहाँ हाम्रो सबै टिमले सकेको योगदान दिए र न्याफ्टिडको अनुभव गज्जबको हुन पुग्यो ।

यस न्याफ्टिडबाट मैले समूह सामान्य भए पनि हामी सबैले मिलेर सकेको योगदान नदिँदा दुर्घना हुने रहेछ । खुसीसाथ एकले अर्कालाई हौस्याउँदा गाह्रो काम सहजै सम्पन्न भई आनन्द बटुल्न सकिँदोरहेछ । आजभोलि प्रत्येक साताजसो न्याफ्टिड अनि विद्यार्थी र शिक्षकहरूको शिविर हुने गर्दछ । इन्द्र राई, मनिराम र मनीष राईजस्ता युवा साथीहरूले यस क्षेत्रमा नेतृत्व गर्नुभएको अनि उहाँहरूसँगै म पनि हुर्कन पाउँदा आनन्दित पाउँछु । सन् २००८ मा नेपालकै इतिहासमा पहिलो पटक हामीले मिलेर राष्ट्रिय प्रतियोगिता आयोजना गरी सात राष्ट्रिय टोली तयार हुन सघायौँ । यस क्षेत्रको अन्तर्राष्ट्रिय छवि उचो हुँदै छ । उक्त प्रतियोगिताले गतिलो भूमिका निर्वाह गरेका अनुभव गर्दा मलाई मज्जा लाग्यो ।

प्रेममा

एकोहोरो प्रेम प्रस्ताव केही केटीलाई राखेँ तर स्वीकार भएन । त्यसपछि केही वर्ष त्यतातिर ध्यान नदिई व्यक्तित्व निर्माण गर्न अनि नेतृत्व क्षमता विकास गर्ने काममा आफूलाई व्यस्त राखेँ । २०५८ सालमा लियो क्लबले स्वयम्भूमा चंगा उडाउने प्रतियोगिता राख्यो । भोलिपल्ट हाम्रै क्लबले आयोजना गरेको मुक्तिनाथ भ्रमण कार्यक्रम तय भएको थियो ।

जाने भनेका सबै साथीले अन्तिम अवस्थामा विभिन्न बहाना बनाई नजाने भने । प्रभाले भने आफू आउने कुरा पुनः दोहोर्‍याइन् । मलाई काठमाडौंकी केटी के एकलै आउलिन् भन्ने लागेको थियो । ६ बजे बांगेमुढामा भेटेर टुरिस्ट बसबाट पोखरा जाने सामान्य योजना थियो । समयमै उनी आइपुगिन् । दुइटा सिट पायौं, दसैँको बेला बस प्याक थियो । पोखरा पुगेर स्नो हिल लजमा बस्यौं । साइकल लिएर परपरसम्म घुम्न गर्यौं । साहु तेजनारायण पराजुलीकहाँ खाना खाने निम्ता मान्न गर्यौं । फर्केर बुमराड रेस्टुरेन्टमा नाचन र टहल्ल पुग्यौं ।

त्यो बेलासम्म हामी सामान्य साथीमात्र, होटल फर्कदा भन्डै १ बजेको थियो । अन्तिमसम्म प्रयास गर्दा पनि नमिलेको कि बल्ल मिलेको र भोलि बिहान जोमसोम उड्न पाइने कुरा रिसेप्सनमा थाहा पाएर खुसी भयौं । तर, रात कसरी काट्ने ! जवान दुई मित्र एउटै होटलको कोठामा मलाई तनावपूर्ण कुतकुती भइरहेको थियो । तीनवटा खाट थिए कोठामा । कुनामा प्रभा, बीचकोमा सामान र छेउको मेरा लागि थियो । दाँत माभ्नेर ११ बजेतिर सुत्न लाग्यौं । हामी दुवै निदाउन सकेनौं । बत्ती मधुरो बालेका थियौं । एकअर्कालाई

देख्न सकिन्थ्यो, हामी दुवैको यो पहिलो अनुभव थियो । एउटै कोठामा दुई अविवाहित केटाकेटी सुतेको ।

मनमा धेरै कुरा खेल्न थाले मेरा । १२ बजेतिर प्रभाले बत्ती निभाएर उनको खाटमा आउन भनिन् र बिस्तारै आई लभ यू ल ? भनिन् । म त अक्क न बक्क भएछु । अनि, फेरि उनले के सोचिरहेको भनिन् र प्रस्तावको उत्तर दिनु प्रस्ताव दोहोऱ्याइन् । मेरो अंग्रेजी कमजोर अनि यस्तो पहिला कहिल्यै नभएको हुनाले अनुभव पनि थिएन । उत्तर दिन के भन्ने ? म भित्रैदेखि आनन्दित हुँदै रहेछु । भावविभोर भएर शब्द ननिस्केको रहेछ । मेरो जीवनमा यस्तो प्रेमको सधैं खडेरी थियो भन्ने मलाई लागिरह्यो । अहिले त प्रेमको बाँध फुटेर प्रेम प्रस्तावमा म आनन्द लिइरहेको रहेछु । हतारहतार केही होसमा फर्केर 'एस म पनि तिम्रीलाई माया गर्छु' भनँ ।

त्यसपछि प्रभाले मैले के-के सर्त पालना गर्नुपर्छ भनी सम्झाइन् । सर्त सजिलै पूरा गर्ने खालका थिए । म आनन्दित हुँदै रातभर हामी सुतेौं । सबैभन्दा ठूलो आनन्द भनेको मलाई गरिएको विश्वास अनि प्रेम र भावना थियो । त्यसअघिसम्म मैले प्रस्ताव राख्दा युवती तर्किन्थे । बहाना बनाउँथे । तर, अहिले त एउटा सकारात्मक विचारकी धनी केटीको प्रेमपूर्ण अँगालोमा थिएँ । मायाको बन्धनमा थिएँ । भोलिपल्ट बाइकमा सारंकोट घुम्न गयौं । प्रभा आफ्नो लक्ष्य प्रस्ताव राख्नुभएको अब काठमाडौं फर्किने भन्न लागिन् । नभए बुवाले थाहा पाउनुभयो भने घरमा नराम्रो हुन्छ भन्न लागिन् । मैले चाहिँ यो समयमा मुक्तिनाथ एउटा अवसर मिलेको छ जाऊँ भनँ । ७ बजेको जहाजबाट हिमाल अनि मार्फा हेर्दै जोमसोम पुग्यौं ।

अनि खाना खाएर कागबेनी बास बस्नु अगाडि एक्लेभट्टीको भोलुंगे पुलमा मैले उनलाई चोरेर माया गरें । हामी अघिल्लो रातको अनिंदो र दिउँसोको लामो हिँडाइले धेरै थाकेका थियौं । भोला बिसाउनेबित्तिकै कोठामा निदायौं । होटलकी बहिनीले खाना खान उठाइन् । ९ बजेतिर खाएर हामी फेरि भुस भयौं । भोलिपल्ट खाजा खाएर कागबेनीतर्फ उकालो लागियो । दुवै भोला मैले बोकेको थिएँ । प्रभालाई हिँड्न गाह्रो भयो । मुक्तिनाथ पुग्नुअघि नै रात

पय्यो । बाटोमा डर लाग्यो । कोही छैनन् हामीबाहेक । धेरै वटा गीत गाएँ । सुसेली हालें । बल्लतल्ल होटलमा बास बस्यौं । अर्को दिन जोमसोममा बसेर पोखरा उड्यौं । कस्मिक एयरमा अन्तिम सिटमा बसेका थियौं । कालिगण्डकीमाथि उड्दै गर्दा एकअर्कालाई प्रशस्त माया गर्थौं ।

दुई भिन्न परिवार र फरक दृष्टिकोण भएका कारण समय-समयमा पारिवारिक अवरोध दुवै परिवारलाई भइरहन्थ्यो । तर, हामीबीचको प्रेम भने भाँगिँदैन थियो । प्रभाको प्रेमले मेरो सृजनशीलता र सोचाइमा निखारता ल्यायो । त्यसले मलाई परिपक्व बनाउँदै लग्यो । प्रत्येक अवसरमा हामी भेट्थ्यौं । कुरा गर्दै माया बढाउँथ्यौं । कैयौंपटक हामी पोखरा, बाह्रबिसे, त्रिशूली, लाँकुरी भञ्ज्याङ हुँदै श्रीलंकासम्म पुग्यौं ।

कर्म गर्दै जाँदा कोही आफन्त नभएको सहरमा केही नभएको मैले धेरै कुरा प्राप्त गरें । महत्वपूर्ण कुरा त मैले साथीको माया र प्रेमिकाको पवित्र प्रेम प्राप्त गरें । जीवनका हरेक काम पूरा गर्दै लक्ष्यमा पुग्न पवित्र प्रेमको ठूलो सहयोग हुने अनुभव मैले बटुलें । अनि, सुरु भयो प्राप्तिको मार्ग । जीवनका सात वर्ष हामीले चोखो मायाको भरपुर रसपान गर्थौं । आनन्दित भयो र अनुभवी पनि प्रेमिप्रेमिका ।

सुन्दरीजल क्याम्प

काठमाडौंनजिकै अत्यन्त सुन्दर वातावरण । शान्त ठाउँ पुग्दा विद्यार्थी र शिक्षकहरूको गतिलो गन्तव्य । त्यहीं ठाउँमा हाम्रो निरन्तर बस्ने गर्दछ क्याम्प । सुन्दरीजलमा बागद्वारबाट बगेर आउने बाग्मती नदीको चाल साम्य हुन्छ । बाँधमा आएर ठीक बाँधको माथि गरा परेको भित्तामा हामीले कैयौं क्याम्प त्यहाँ लगायौं ।

कुनै बेला पानी परेर टेन्टमा युवाहरू जागै बसे । कुनै बेला स्थान नपुगेर बाहिरै सुते । कहिलेकाहीं चाहनाले नै आगो तापेर जाग्राम बसे । २०६४ सालदेखि निरन्तर हामीले यसमा क्याम्प गर्ने गर्छौं । पहिला केही क्याम्पमा विशेषगरी राम्रो डिग्रीमा सर्टिफिकेट भएकाहरू राम्रो व्यक्तित्व भनेको कपडा र जुत्ता हो भन्नेहरू सहभागी हुँदा वातावरण नमिल्दो पोसाकमा आए, हाम्रो नियमचाहिँ कोटमा आउनेलाई धेरै भारी बोकाउने थियो जुन भारी सुन्दरीजल बसपार्कबाट बोकेर माथि क्याम्प गर्ने स्थानसम्म ल्याउनुपर्थ्यो । सुरुका क्याम्पमा लाग्ने खर्च पनि तिर्न नमान्ने अहिले अवस्थामा परिवर्तन आइसकेको छ ।

८० देखि एक सय जनासम्म धेरैपटक हामी क्याम्पमा बसेका छौं । अनि, एकपटक क्याम्पमा बसेको सदस्यले जीवनको गोरेटोमा राम्रो गरेको मैले पाएको छु वा भनौं सुन्दरीजलमा क्याम्प बस्नेको जीवन सुन्दर भएको पाएको छु । भनेजति पैसा तिरेर युवा-विद्यार्थी त्यो एकान्तको सुन्दर क्याम्पमा आउँदै छन् । प्राकृतिक प्राप्ति मानिस प्रकृतिमा एक रातमात्र बस्दा पनि जीवन उपयोगी अनुभव सँगालेको ज्ञान र बुझाइ मेरो छ ।

बंगलादेश, श्रीलंका अनि युरोप भ्रमण

सन् २००३ मा म बंगलादेश गएकै दिन अमेरिकाले इराकमा पहिलो बम खसाल्यो । ढाका पूरै बन्द अनि म जुन कार्यक्रममा सहभागी हुन गएको थिएँ सुन्दरबनमा त्यो पनि रद्द भयो । सप्ताहव्यापी ढाका भ्रमणका बेला बुरीगण्डकीमा डुंगा खियाउन, चिडियाखाना अवलोकन अनि संग्रहालय भ्रमणमा गएँ । राष्ट्राध्यक्ष वा प्रमुख जाँदा पहिले पुग्ने ठाउँ श्री तिसुद त्यसलाई नेपालीमा सहिदपार्क भन्दा हुने स्थानमा पनि पुगें । ठाउँ फराकिलो मनोरम ।

बंगलादेश जानुअघि त्यो ठाउँका बारेमा सधैंजसो बाढी र डुबान हुने बिचरा भूमि भन्ने मेरो मनको चित्र । त्यहाँका भवन अनि मेयरको ढाकास्थित कार्यालय देखेपछि काठमाडौँका नामी भवन र दरबारलाई माथ दिन खोज्ने त एउटा कार्यालय मलाई आफैँले कम आँकेको ग्लानी भयो । पानीट्यांकी फकिरापुरमा बसेको म ट्रेन चढेको अनुभव साँगाल्न कमलापुर स्टेसन पनि रिपुले घुमाए मलाई उनीहरू रहमान भाइ भन्थे । गन्तव्यविहीन अनि धनी र गरिबको ठूलो खाडल रहेको कुरा त्यहाँका केही स्थानको भ्रमण गरी थाहा पाएँ । संसद् भवनको विशालता अवलोकन गरी केही मायाको चिनो लिएर नेपाल फर्किनुअघि मेरा मित्रलाई प्रश्न गरेको थिएँ- आज यहाँ रिक्साको जुलुस छ हो ? उसले 'होइन यहाँ पाच लाख रिक्सा छन् त्यो सधैं जुलुसजस्तै हुन्छ' भन्यो ।

अर्को साथीले हाम्रो एयरलाइन्सलाई बेइमान भनिन्छ भन्दै थिए । पछि जिया विमानस्थलमा केही घन्टा कुर्नुपर्दा थाहा लाग्यो- कमसेकम दुई घन्टा सधैं ढिला हुने हुनाले त्यसो भनेका रहेछन् । सन् २००४ डिसेम्बरमा श्रीलंकामा समुद्री आँधी आउँदा हामी त्यहाँ

करिब ८/१० देशका सहभागी युवा थियौं । पाँच जना श्रीलंकाली साथी पनि थिए । यही बेला उनीहरूका आफन्त हताहत भएको समाचार व्याप्त भयो । हामी गम्भीर भयौं । त्यसका लागि उनीहरूलाई थम्थमाइरह्यौं । म्याद सकिएपछि हामी सबै आआफ्नो गन्तव्यमा फर्कियौं । त्यही बीचमा श्रीलंकामा रहेका साथीहरूसँग कुराकानी भइरह्यो । उनीहरूको एउटा प्रस्तावचाहिँ सम्भव भए केही रकम सहयोग दिएर मलाई आउनु भन्ने थियो ।

जान इच्छा हुँदाहुँदै पनि यात्राका लागि धन थिएन । नभन्दै मनले चाह्यो भने पुन्याउने रहेछ भनेभैँ एक जना भाइले मलाई फोन गरेर दिल्ली-कोलम्बो-दिल्लीको दुइटा निःशुल्क टिकट श्रीलंकाको छ, पैसा जति दिए पनि हुन्छ, टिकट चाँडो प्रयोग गर्नुप्यो भन्यो । मैले 'हुन्छ' भनी प्रभालाई फोन गरें । तिमी काठमाडौँ-दिल्ली-काठमाडौँको टिकट किन, बाँकी खर्च म जुटाउँला भनें । हामी श्रीलंका उड्यौं २००५ को पहिलो साता । त्यही साता सुनामीपीडितलाई सहयोग गर्न बिल क्लिन्टन आएका थिए ।

काठमाडौँबाट सहाराको जहाजले ढिला गर्दा भन्डै अर्को जहाज छुटेको । राति १ बजे हामी कोलम्बो पुग्यौं । अर्को अनुभव भयो हँसिला अनि खिरिला कर्मचारीले भिसा प्रदान गरे । सेहान अनि दर्शन हामीलाई लिन आएका रहेछन् । बीचमा खाना खुवाई कोलम्बोमा बास बस्न पुग्यौं । हामी उनीहरू बिहान आउने गरी आआफ्नै निवास फर्के ।

भोलिपल्ट हामीले लगेको नगद सहयोग हस्तान्तरण गर्ने भव्य कार्यक्रम राखियो । साँभ बस्न हामी अर्को साथी हसिकाको घर गयौं । उनको ठूलो घर आफन्तले हात्ती पालेको, उनको विद्यालयबाट राम्रो आम्दानी भएको अनि शिक्षित परिवारसँग कुराकानी गरी रात्रिभोज भव्य थियो, खानामा स्प्रिङ हपर मूल खाना रहेछ । हामीले अघाउने खायौं । हसिकाले बचन दिएअनुसार म त्यहाँ पुगेकोमा आभार र गहिरो मित्रता प्रकट गरिन् । उनका भाइले हामीलाई उनको गाडीमा धेरै ठाउँ डुलाए । त्यहाँ युद्ध कायमै थियो । समाचार पढ्दा भयावह लागे पनि त्यहाँ त्यस्तो केही पनि अनुभव हामीलाई भएन । बस्दै जाँदा धेरै कुरा असल र प्रिय लागे ।

सेहानले घरमा बोलाएर डिनर, सुवास दर्शनले केराको पातमा भोजन गराए । आमा र सानिमा अनि आफन्तसँग भेटाए । सातादिनमै हामीलाई श्रीलंकामा ठूलो परिवार बनेको अनि माया पाएको अनुभव भयो । क्यान्डी जहाँ बुद्धको दाँत राखिएको छ, त्यहाँ ट्रेनमार्फत गयौँ । स्थानचाहिँ पोखराजस्तो आकारको तर हिमालविहीन । हाम्रा लामो श्रीलंका बसाइ विवाह अगाडि नै भएको हुनाले प्रि-हनिमुनजस्तो भयो । सबै मित्र र परिवारका सदस्यले माया गर्दागर्दै पनि हामी विमान चढ्नुअघि गल गयौँ जहाँ लाइट हाउस र समुद्री किनार छ अनि जहाँ टुइन टावर छन्, भव्य ठाउँ ।

फर्कदा हामीले धेरै मायाको चिनो र उपहार प्राप्त गर्नुभयो । त्यहाँको चलनचाहिँ उपहार दिने पुरुष अंकमाल गर्ने, महिला, पुरुषले गालामा म्वाईमार्फत माया अनि मित्रता साट्ने रहेछ । अभिभावकले सन्तानलाई गर्ने प्रेम प्रगाढ लाग्यो मलाई त्यहाँ ।

सन् २००३ मा पर्यटन क्षेत्रलाई आर्थिक सहयोग गर्दै आएका विशेषगरी नेदरल्यान्ड विकास नियोगले अर्को योजनाअन्तर्गत २० जना नेपाली जो पर्यटन उद्योगसँग आबद्ध छन्- लाई अध्ययन भ्रमणमा २००६ मा युरोप लैजाने भयो ६ साताका लागि । त्यसलाई नेदरल्यान्ड 'फेलोसिप म्युजिक कार्यक्रम' भनिन्थ्यो- मा म पनि तानिएँ । एक महिनाको ओरियन्टेसन र तयारी नेपालमै भयो । अनि घरैमा भिसा दिएर हामी लाग्यौँ युरोप ।

जहाजमा नेपाली दाजुभाइ भरी थिए । कोही कता कोही कता । कामको सिलसिलामा खासै मज्जा आएन । जहाजमा वातावरण सकारात्मक नभएको । हामी समूहका सदस्यहरूको धेरैको विचार धेरैतिर फर्केको थियो । दोहा पुग्दा भने मलाई मज्जा लाग्यो । हाँसिला, अग्ला, गोरा अनि रमाइला मानिसको भीड देखियो । त्यहाँ केही समय बसी अर्को ठूलो जहाजमा आठ घन्टाको यात्रा गरी जर्मनको फ्र्याङ्कफर्ट एयरमार्फत हामी नेदरल्यान्डको सिफोलमा अवतरण गर्नेबित्तिकै ७० बर्से गाइड आमा हामीलाई लिन भित्रैसम्म आइपुगिन् ।

उनले पहिलो भेटमै छोराको जस्तो मायालु तरिकाबाट सोधिन्- बिरामी पत्थो कि क्या हो ? अनुहार मलिनो छ नि ! आफ्नो

अनुहारको हाउभाउ पढिसकिछन् बूढीमाउले । अनि लगातारको यात्रा, अनिद्रा र थकाइले अनुहारको रंग अलिअलि उडेको पक्कै हो । धेरैको भंगोला अकैतिर परेछ । ढिलो गरी हामी वाहनगन पुग्यौँ एउटा आरामदायी बसमा चढेर । होटलमा व्यवस्थित बसाइ भयो । नजिकै थियो बाइस युनिभर्सिटी जहाँ भोलि हाम्रो अध्ययन सुरु हुँदै थियो । पर्यटनको विकास र सम्भावना अनि नयाँ प्रविधिमाफत कसरी धर्तीलाई, सफा मानिसलाई सहयोग गर्दै नाफा आर्जन गर्न सक्छ यस क्षेत्रले भन्ने अध्यापन र भ्रमणमा युरोपका सहरमा अनि गाउँ भेग र हिमाली भागमा पर्यटनको व्यावसायिक अभ्यास कस्तो छ भन्ने प्रकारको थियो ।

कक्षामा शिक्षक विद्यार्थीभन्दा पहिला आउँथे अनि विद्यार्थीभन्दा पछि निकन्थे । हामी सहभागी प्रशिक्षक फरक-फरक सोचका छुँदै थियौँ । कोही मनोरञ्जन, कोही घुमघाम, कोही त बिनाकारण पनि गएका भेटिए । मेरा चाहना भने दुइटा थिए : एउटा, पहिलो अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको ट्रेनर बन्ने अभ्यास र कला अनि ज्ञान, दोस्रो युरोपका मानिसको आचरण, व्यवहार बुझ्नु वा अर्को भाषामा अध्ययन गर्नु । युरोपभर नै मैले हिजोलाई माया गर्ने, आज रमाउने, भोलिका लागि गम्भीर हुने तर आन्तरिक शान्ति अनि जीवनको सार्थकता नबोकी यात्रामा हिँडिरहेका धेरै भेटेँ ।

मिरियम र गुपबाट व्यवहारका सम्बन्धमा धेरै कुरा सिक्न पाएँ । मानिस किन पैसा कमाउन चाहन्छ, अनि के कुराले धनी र गरिबी छाउँछ समाजमा भन्ने सम्बन्धमा ठूलो युनिभर्सिटीमा अध्ययन गर्न गएका नेपाली युवा त्यहाँ हराएका भेटिए । यहाँबाट बिनाउद्देश्य वा गतिलो लक्ष्यबिना हिँडे त्यहाँ वातावरण सहज देखेनन् । यहाँ अल्छी अभ्यास गरिरहेकाका लागि त्यहाँ त ठूलो सजाय नै हुन्छ । केही मित्र बाइसमा बनाएँ, संगत गरें । उनीहरूसँग घुमघाममा पनि गएँ र स्थानीयपन अनुभव गरें ।

केही साता माट्रिक्समा बसेर अध्ययन गरें । त्यहाँ पनि व्यवस्थित होटलमा हाम्रो बसाइ थियो । युरोपको वासिड मेसिन अनि डाईले काम गरेन । धुँदा पनि सफा नभएपछि बाथरुममा ल्याएर पछारें । सफा भए कपडा । भ्यालमा सुकाएर कक्षा लिन गएँ ।

साइकल मागेर टाढासम्म घुम्न गएँ । सुहला बिचको अनुभव पनि भयो, त्यहाँ मानिस निर्वस्त्र जाने ।

मध्यतिर एउटा गूचाजुएसन पार्टीमा हामीलाई पनि रात्रिभोजको निम्ता थियो । मैले खुलेर नृत्य गरें । आनन्दित हुँदै मेलोडी म्यान पनि मसँगै नाचिन् । अनि उनकी आमाबा सुसाने र ज्यानसँग परिचय पनि गराइन् । नाचेर म थाकिसकेको थिएँ । पसिनाले निश्रुक्क देखी उनीहरूले घर जान सँगै प्रस्ताव गरे । मैले 'भोलि कक्षा छ सोमबार यो साताको अन्त्यमा' आउँछु भनी ठेगाना, मोबाइल नम्बर मार्गै । आफ्नो पनि दिएँ ।

कति सजिलै चिनजान र प्रस्ताव ! मानिस खुला हुँदा यस्तो हुने मेरो अनुभव छ । शुक्रबारको कक्षापछि उनीहरूको आतिथ्य मान्न म हेग पुगें । स्टेसनमा जान मर्सिडिज लिएर आएका थिए । एक कप कफी पिउँछु, पाँच मिनेट समय बाँकी छ भनी कफी पसलतिर लम्कँदै गर्दा ग्यानले भेटे मलाई अनि लाग्यौँ उनको घर । सानो सफा चिटिक्क परेको घर उनको मेलोडी घरैमा थिइन् । साँभसम्म उनीहरूले इस्केनफेरियन घुमाउन लगे । डिनर बाहिरै खायौँ । बलिड खेलेर सुत्न ढिला घर फर्कियौँ । कफी बनाउन राति नै सिकें । बिहान उठेर मेलोडीलाई कफी बनाई खुवाएँ, आफूले पनि क्यापाचिनो कफी पिएँ ।

अर्को दिन प्रजातन्त्रको मुटु मानिने हलमा घुमाउन लगे । सभाभवन र संग्रहालय पनि डुलाए । महंगा कफी पसलमा पनि लगे जहाँ उनीहरूका पिता काम गर्थे रे ! धेरै वर्षअघि । काम पनि पाइन्छ, परिवार भइगयो, यहीं बस्नु अब भन्ने उनीहरूको प्रस्तावमा मेरो त्यस्तो योजना अनि सोच नभएको प्रस्ट पारें । नेपालमा जन्मिएको हुनाले आफ्नो मातृभूमिमै कर्मकीर्ति गर्छु बरु फेरि समय मिलाएर आउँला भनी म हिँडें अन्तिम ट्रेनबाट बागेनिगन ।

त्यहाँको ट्रेन संसारमै उत्कृष्ट र समयसापेक्ष रहेछ । बस सेवा पनि आरामदायी त्यसमा पनि सस्तो र भरपर्दो । ड्राइभरले सातामा पाँच दिन पाँच घन्टामात्र काम गर्ने नियम । कक्षामा मज्जा हुन्थ्यो । शिक्षकसँग मेरो कुरा बुझाइ र ज्ञान मिलेको भान हुन्थ्यो । अर्को एक साताको अन्त्यमा जर्मन उडसवाडन गएँ जहाँ पिटर र

आलेक्ससँग भेट भयो । एकदिन आलेक्सले पूरै फ्रयाङ्कफर्ट घुमाए उनको नयाँ गाडीमा । अर्को दिन पिटरकहाँ बसी स्थानीय चर्च, पहाड अनि पार्क घुम्न उनको रूफलेस गाडीमा ।

अस्ट्रियाको साहसबर्ग हुँदै माउन्ट ग्लोकर्नको आधारशिविरसम पुग्यौँ । ठूला बगैँचा अनि गिर्जाघरले मन तानिरहयो । हृदयले आनन्द बटुलिरहयो । अन्तिम साता आमस्टडमको स्टे ओके होटलमा बस्यौँ । त्यसअघि आर्नेभको पानी संग्रहालयमा साथै चिडियाखानामा पनि भ्रमणमा गएँ । संसारैभरका जनावरको व्यवस्थित बास त्यहाँ ।

टेक्सल आइल्यान्ड दुई सय किलोमिटर टाढा थियो । पानीजहाजमा जानुपर्ने त्यो ठाउँलाई समुद्रको बीचमा राम्रोसँग पर्यटनका गतिविधि सञ्चालन गरी व्यवस्थित तरिकाबाट हामीले मनोरञ्जन लियौँ । गतिलो बंगलामा बस्यौँ । स्काइडाइभ बिच गतिविधि अनि समुद्र र माछासम्बन्धी अनुसन्धान केन्द्र पार्क पनि प्रशस्त । त्यहाँ कति ठाउँमा पसल थिए तर पसलमा मानिस नबस्ने कृपया पैसा यहाँ हालिदिनुस् फलानो-फलानो सामग्रीको यति रुपैयाँ पर्छ भनी लेखिएको थियो । सानो पसलमा बसेर उनीहरूलाई आयले नपुग्ने हुँदा अनि बेच्ने सामग्री पनि सित्तैमा मानिसले खान नमान्ने समाज, त्यसैले मूल्य राखेको रे !

ड्याम स्क्वायरमा रेडलाइट अनि सेक्सका लाइभ सो हुँदा रहेछन् । त्यस सहरलाई श्री-एक्स सिटी पनि भनिन्छ रे ! नशा निस्फुकी किन्न पिउन जति पनि । त्यसैले यस्तो भनिएको रहेछ । हामी पनि यी ठाउँ डुल्दै यस्तै रहेछ भनी अन्दाज गर्न लाग्यौँ । होटल फर्कने बेला एक जना सिसानेर उभिएकी सुन्दरीलाई छातीमा छोएर मूल्य केही कम गर्न मिल्छ कि भनेर सोध्यो । भन्डै भापड भेटेको मित्रले । होटल फर्किएर हामीले सामान मिलायौँ । भोलि नेपाल फर्कने दिन थियो ।

युरोपबाट ३० किलोजति पठनीय सामग्री, २०/५० मित्र अनि धेरै अनुभव लिएर म नेपाल फर्केँ । जाँदा कस्तो होला भनी अन्दाज पनि नगरेका कति घटना भए । सबैभन्दा महत्वपूर्ण कुरा युरोपबाट मैले जीवन जिउने कला, सम्पन्नताको साँचो अनि आत्मविश्वासको भण्डार ल्याएँ । □□□

प्याराग्लाइडिङ गर्दा

धेरैचोटि पोखरा गएँ । तर, जहिले पैसा नहुने । फेरि पैसा जुटाउने आँट अनि आवश्यकता नहुँदा सधैं जीवन गरिबीमा पर्ने रहेछ । मैले निर्णय गरें- भएको पैसाले पोखरा गएर प्याराग्लाइडिङ गर्ने । टिकट बुकिङ गरी गाडीमा सराङकोट पुगियो । पाइलट आर्नोल्ड थिए ।

हार्नेस लगाई तयार भएँ अनि सुटमा हावा भरिएपछि भिरालोमा हामी यसरी कुद्नुपछि भने उनले । 'हुन्छ' भनेर हामीले टेकअफ गर्थौँ । मज्जाले उनले उडाएर माथि-माथि लगे । अलिअलि डर पनि लाग्यो । फेवातालमाथि तुरलुंग खुट्टा खुम्च्याएर शान्ति स्तुपालाई एकातिर अनि अर्कोतर्फ माछापुच्छ्रे र अन्नपूर्णको दृष्यावलोकन गर्नुको मज्जा मैले लिएँ ।

एक समयमा यसले कसरी काम गर्दछ भनी सोध्दा उनले ह्यान्डिल समात्न दिइवरी बताए । कसरी हावामा तैरिने, तल-माथि, दायाँ-बायाँ जाने भनेर कति रोमान्चक जीवनको प्रगति र प्याराग्लाइडिङलाई दाँजेर हेर्दा मैले केही समानता पाएँ । जसरी प्याराग्लाइडिङ धेरैले गर्दैनन् त्यस्तै जीवनमा धेरै मान्छे सफल हुँदैनन् । अनि, प्याराग्लाइडिङमा सुरुमा उड्न सबै कुरा र हावा मिल्नुपछि । त्यस्तै जिन्दगीमा पनि उड्दा रमाइलो त हुन्छ तर सुरक्षित अवतरण गर्नु र पो आनन्दलाई जीवनका बाँकी कामसँग जोड्नु पनि त महत्वपूर्ण हुनेभँ सफल व्यक्तिहरूको अन्तिम अवस्था वा अवतरणको समय राम्रो हुन सकेन भने जीवनमा सफल भएको महत्व पनि गुम्छ ।

पछि मैले एउटा गीतको भिडियोमा सारंगी बोकेर हावामा अभिनय गर्ने अवसर र प्रशस्त पैसा पाएँ । यसरी प्याराग्लाइडिङले मज्जा, मस्ती, आनन्दका साथै आर्थिक लाभ पनि दियो । क्या ! मज्जाको अनुभव । □□□

ध्यान योग अभ्यास

गाउँमा बुवा देवीथानमा पूजापाठ गर्न जानुहुन्थ्यो । मलाई पनि साथ लिएर मावलामा संसारी पूजा हुन्थ्यो । हामी पकाउने भाँडा बोकेर जंगलमा गएर रमाइलो गरेर फर्कन्थ्यौं । मंसिरमा धुपपूजा हुन्थ्यो । तीजमा आमा व्रत बस्नुहुन्थ्यो । सोह्रश्राद्धपछि दसैतिहारमा रमाइलो नौ दिनसम्म वा घटस्थापना र नित्य पूजा गर्नु मैले कहिल्यै बुझेको थिएँ । तर, धर्म कमाउन शान्तिका लागि गरिएको हो भन्ने सुन्थेँ ।

२०५४/५५ सालमा होला सुप्रिम मास्टर चिड दाइ नेपाल आउनुभएको थियो । उहाँको प्रवचन अन्तर्राष्ट्रिय केन्द्रमा थियो । त्यहाँ दुई ठाउँमा कार्यक्रम थियो । सानो हलमा मानिस थोरै भएका कारण र ठूलो हलमा भरिभराउ । म पनि पूर्ण शाकाहारी नभएको हुनाले पहिले त मांसाहारीकै लाइनमा बसेँ । तर, लाइन थियो, बानेश्वरको बस स्टपदेखिकै । सित्तैमा स्वागत भएको हुनाले धेरै नेपाली दाजुभाइ-दिदीबहिनी त्यहाँ उपस्थित हुनुहुन्थ्यो ।

मांसाहारी लाइन छाडेर आज त मैले केही पनि माछामासु, अन्डा खाएको छैन । गज्जब भो र चित्त बुझ्यो भने आजैदेखि शाकाहारी बन्नुपर्ला भन्ने निर्णय मनैबाट गरेर हलमा प्रवेश गरें । थोरै मानिस हलमा थिए । चिड दाइले प्रवचनबाट स्वागत गर्दै ध्यानका विधि अभ्यासका तरिकासमेत सिकाउनुभयो । अन्त्यमा हामी किन शाकाहारी बन्नुपर्छ भन्ने कुरा गर्नुभो । एक सहभागीले प्रश्नोत्तरमा हामीले किन मासु खानुहुँदैन वा मासु खाँदा ध्यानमा के असर पर्छ ? भनेर सोधे । उहाँले ती सहभागीलाई यदि तपाईंले खाइरहेको कुराले तपाईंलाई फाइदाभन्दा हानि धेरै गरी रोग थुपाउँछ,

भने छाड्नु राम्रो भन्नुभयो । मलाई पनि उत्तर पुग्दो भयो । मैले त्यही बेलादेखि माछामासु अनि अन्डासमेत खान छाड्ँ । बिस्तारै मेरो मनमा शान्ति, मस्तिष्कमा बुझाइ अनि शारीरिक तन्दुरुस्तता आउन थाल्यो ।

क्षेत्रपाटीमा केही महिना उहाँको ध्यान केन्द्र थियो । सात्त्विक भोजन कसरी समन्वयपूर्ण तरिकाले खाने मैले चासो दिन थालें । नौलो अनुभूति हुन थाल्यो । त्यसपछि पनि प्रवचनका विकासानन्द ध्यानका लागि ओशोतपोवन निरन्तर जान थालें । राँची भारतमा युवा सम्मेलनमा आर्ट अफ लिभिडको ध्यान गर्न पाइयो । पुस्तक अनि फिल्ममार्फत् अरू विभिन्न ध्यान बुझ्न र अभ्याससमेत गरें । योगी महर्षिको ट्रान्सिडेन्टल मेडिटेसन रिसर्च कोर्स पनि पूरा गरें । त्यही क्रममा सुरेश भट्टले सहज विधि सिकाउनुभयो । म त्यहीबाट यी सबै विधिको असल कुरालाई निकालेर आफ्नै प्रकारको आधुनिक ध्यान विभिन्न विकास गर्ने सोच बोकी निवास फर्किएँ ।

बिहान नृत्य र सहज व्यायाम योग अनि दिउँसो आनन्दयोग साँझ पर्ख कर्म विश्लेषण ध्यान र राति सादी योग गर्न थालें । यो विधिले मलाई धेरै सघायो । बिहान आनन्दित हुँदै दिउँसो र आगामी समयबारे योजना बनाउने, दिउँसो सकेको गज्जब राम्रो कर्म गर्ने अनि राति आफैँले गरेको कर्मबाट आफूमा परेको प्रभाव विश्लेषण गर्ने । यसरी आचरण र व्यवहारमा सुधार आउन थाल्यो । महत्वपूर्ण कुरा ध्यानले ममा सकारात्मक सोच अनि लोक व्यवहारको विकास गरायो ।

सामाजिक कार्यकर्ता

नोदन क्लबको स्थापना २०५७ सालमा विद्यार्थी राजनीतिप्रति घृणा लागेपछि भएको थियो । संस्था खोल्ने लहर चलेको थियो । त्यसबेला बाहिर संस्था खोल्नो भने डलर भर्छ भन्ने मैले पनि सुनेको थिएँ । तर, कसरी भर्छ भन्ने थाहा थिएन । कहाँबाट भर्छ भन्नु ! थाहा हुने कुरै भएन । तापनि, आफू सामाजिक रूपमा स्वयंसेवा गर्न चाहन्थेँ ।

२०५४ सालदेखि रेयुकाई नेपालमा पनि सदस्य थिएँ म । केही व्यक्तित्व विकास तालिमबाहेक समाजलाई प्रत्यक्ष लाभ हुने कुनै पनि काममा नगइकनै बित्यो त्यहाँ । क्लबसँगै लियो क्लब अफ हिमालयज पाटनको पनि सदस्यता लिएँ मैले । यो क्लब सबैभन्दा पुरानो जीवित लियो क्लब हो, नेपालको स्थापना सन् १९७४ अक्टोबर २९ तारिखमा भएको ।

नोदन क्लबको मुख्य उद्देश्य भनेको सदस्यहरूको व्यक्तित्व विकास र नेतृत्व क्षमताको अभिवृद्धि गर्ने, समयसापेक्ष सामाजिक काममा सहभागी हुने भन्ने नै थियो । स्थापनाको केही समयअघिसम्म धेरै समय र पैसा खर्च गरी हामी संस्थापकहरू वीर अस्पताल पछाडि नेपाल डेरीमा बसेर योजना बनाउँथ्यौँ । एकअर्कोलाई हौँस्याउँथ्यौँ । कहिलेकाहीं गाली पनि गथ्यौँ । त्यही वर्ष नेपाल रिभर कन्जरभेसन ट्रस्टले बाग्मती नदी सरसफाइ तथा संरक्षण कार्यक्रम आयोजना गर्‍यो । हामी त्यसमा सहभागी भयौँ । नोदनको पहिलो कामचाहिँ पशुपति गुह्येश्वरी सरसफाइ नै थियो ।

यी सबै काम गर्दा पनि मलाई चाहिँ आफू सामाजिक कार्यकर्ता भएको अनुभव हुन सकिरहेको थिएन । संस्थागत रूपमा

नोदनले रक्तदान, वृक्षरोपण, विभिन्न सरसफाइ, जनचेतनामूलक च्याली, सभा अनि छलफल चलायो । नतिजामुखी काम खासै केही भएको थिएन । दाताको अभाव सुरुबाटै भयो । विस्तारै संस्थापक सदस्यहरूले संस्था छाड्न लागे । हामी केहीमात्र कमाइ गर्ने थियौं । अधिकांश विद्यार्थी नै थिए । काम गर्नेहरूको पनि दाम प्रशस्त नहुने घर/डेरा खर्च नै धौधौ परेको ।

लियो क्लबको तालिममूलक विशेषगरी व्यक्तित्व अनि नेतृत्व विकास गर्ने तालिम सहरका विभिन्न ठाउँका साथै काठमाडौंबाहिर पनि हुने गर्दथ्यो । तर, त्यहाँ पनि खास सेवा र प्रभावचाहिँ हुने काम मैले देखिनँ । त्यसै समयमा सामाजिक कार्य गरेबापत् केही पैसा, प्रमाणपत्र, खाना आदि दिन्थे । समूहगतमा समाजमा प्रभाव नपर्ने केही काम गर्न पाए हुन्थ्यो भन्ने मलाई लाग्दथ्यो । लियो क्लबबाट नेतृत्व क्षमता अभिवृद्धि गरी आफ्नो अध्ययन वा व्यवसायमा नेतृत्व लिन मैले सिकेँ र अरूलाई पनि हौस्याएँ । जसका कारण आज म असल सहजकर्ता हुन सकेँ भने नोदनबाट चाहिँ देशले कस्तो व्यक्तित्व भएको र क्षमता माग गरिरहेको छ हामी युवाबाट अनि के अध्ययन गरे हामी कसरी सफल हुन्छौँ भन्ने ज्ञान, सीप हामीले बाँड्न थाल्यौं ।

यस्तो सीप र ज्ञान अनि तालिममा हामीले विशेषज्ञता प्राप्त गर्दै गयौं । कैयौँ औद्योगिक गृह, कम्पनी र बैंकले समेत हाम्रो सेवा माग गरे । यसरी नोदन सम्पन्न र आत्मनिर्भर संस्था बन्यो । म यसको संस्थापक अध्यक्ष उक्त समयमा अलमलमा परे पनि खासमा असल सामाजिक कार्यकर्ता बन्दै रहेछु भन्ने आज मलाई अनुभव भइरहेछ ।

स्वयंसेवक

आत्मज्ञान प्रचार संघ सामाखुसीमा म आगो निभाउने सिलिन्डर बिक्री गर्न गएको थिएँ । त्यसको केही समयपछि त्यहाँ गुरु महाराजजीको ठूलो सत्संग हुँदै रहेछ । त्यहाँ फायर स्टिडयुइजर प्रशस्त बिक्री भयो । अनि, 'केही सिलिन्डर थप ल्याइदिनुस् प्रयोग भएन भने फिर्ता दिउंला अनि चाहनुहुन्छ भने तपाईं पनि स्वयंसेवकका रूपमा यहाँ आउन सक्नुहुन्छ' भने ।

यो बेलासम्म आध्यात्मिक रूपमा म काँचै थिएँ । स्वयंसेवालाई त्यति प्राथमिकता दिइँनँ । सिलिन्डर पुऱ्याएँ-फर्केँ । केही समयपछि जाँदा उहाँहरूले 'भोजन ग्रहण गरेर जानुहोस्' भन्नुभयो । म भोजन गर्न तयार भएँ । त्यहाँ हात अनिवार्य रूपमा धुनुपर्ने अनि आफैँ खाना लिएर खानुपर्ने र भाँडा आफैँ माफ्नुपर्ने नियम रहेछ । वातावरण त्यति उत्प्रेरक थियो यस्तो मैले पहिले कहिल्यै अनुभूत गर्न पाएको थिइँनँ । संयोग नै होला यही साँभ गुरु महाराजजी प्रेम रावलको प्रवचन सुन्ने अवसर मिल्यो ।

उहाँले स्वयंसेवा भनेको आफ्नो स्वासको सहयोग लिएर बुझेर जसले जीवनलाई पूर्ण बनाउनु नै मानिसको पहिलो धर्म हो भन्नुभयो । यो कुरा मेरो मनमा एकदमै गहिरो र प्रेमपूर्ण तरिकाले बस्यो । त्यसअघि र पछि पनि स्वयंसेवकका रूपमा मैले सेवा गरें तर सारमा भिन्नता भयो ।

पछिल्लो समय मनले भनेको-जानेको र असल रूपमा अहिले स्वयंलाई अनि बाहिरी सेवा प्रदान गर्ने गरेको छु । स्वयंको आफू सेवक होइन भने बाहिर जति सेवा गरे पनि मन आत्मा र जीवन पूर्ण नहुने रहेछ भन्ने अनुभव यो घटनाबाट मैले सिकें । □□□

रक क्लाइम्बिङ

बालाजु बाइपासबाट अलिक माथि शिवपुरी राष्ट्रिय निकुञ्जभित्र एउटा गज्जबको खोंच परेको ठाउँ छ। त्यहाँ करिब १४/१५ रिच वा १५ ठाउँबाट रक क्लाइम्बिङ गर्न सकिने रहेछ।

पहिलो पटक म विद्यार्थी भाइबहिनीसँग गएँ। इन्द्र राई त्यसका जानकार थिए। मलाई उनैले सिकाएका हुन् यो कला। म त गाउँमा हुँदा बाखा चराएर आएको मान्छे। भीरमा अनि घाँस काट्न जाँदा पनि त्यस्तो ठाउँमा घाँस अनि बाँस बटुलिन्थ्यो। खन्यौँ र बाँदर पेटी खनेर खाइन्थ्यो। भीर बारुलालाई जिस्क्याइन्थ्यो। काठमाडौँ आएर यी सबै कुरा भुलेछु। अनि, डोरीको सहायताले तलबाट बिस्तारै हात अनि खुट्टाको तालमेल मिलाएर ढुंगाको कापमा हातले तान्दै र खुट्टाले धकेल्दै अगाडि बढ्नुपर्ने।

सुरुमा धेरै डर लाग्यो। खुट्टा काप्यो। हात बाउँडियो, जीउ सिरिंग भयो। तापनि, अभ्यासले आत्मविश्वास बढ्दै गयो। पछि त यो गर्न पाइएन भने पो न्यास्रो लाग्ने भयो। पछिल्ला वर्षहरूमा विद्यार्थी व्यावसायिक गृहका कर्मचारी, शिक्षक आदिसँग त्यहाँ जाने अवसर मिल्यो।

नेपालमा धेरै यस्ता स्थान छन् जहाँ गज्जबको रक क्लाइम्बिङ गर्न सकिन्छ र त्यसमा आत्मविश्वास बढाउन सकिन्छ। नेपाली युवामा क्षमता छ, चाहना छ र अगाडि बढ्नुपर्छ भन्ने पनि छ। तर, आत्मविश्वास कम देखिरहन्छु विभिन्न अवसरहरूमा। रक क्लाइम्बिङ गर्नु भनेको आफ्नै व्यक्तित्व अनि नेतृत्व क्षमताको शिखर चढ्नु हो भन्ने अनुभव मेरो हुन पुग्यो।

हिमाल चढ्दा

सन् २००० मा म ऋण लिएर दसैं मनाउनुको साटो सगरमाथा आधारशिविरसम्मको यात्रा गर्न चाहन्थें । मेरो मासिक तलब पाँच हजार रुपैयाँ थियो । त्यहाँसम्म पुग्न अझ धेरै पैसाको आवश्यकता थियो । दसैं नजिकिँदै जाँदा म गम्भीर भएर सोचन थालें अब कसोरी कुन उपायले यात्रामा जाने ? अचम्म ! त्यसको भोलिपल्ट जर्मनबाट एउटा इमेल प्राप्त भयो । त्यसमा लेखिएको थियो-हामी जिरीबाट सगरमाथा आधारशिविरसम्म र फर्केर लुक्ला हुँदै काठमाडौँ भ्रमण गर्न चाहन्छौँ, के तपाईँ हामीसँग साथीका रूपमा यात्रा गर्न सक्नुहुन्छ ? यदि सक्नुहुन्छ भने हामी सहयोग लिन चाहन्छौँ । हवाईजहाज र लाग्ने अरू भाडा तपाईँको पनि हामी बेहोच्छौँ । तपाईँको जुत्ताको साइज लेखी पठाउनुस् । हामी तपाईँलाई एक जोर जुत्ता र अरू उपहार ल्याउन चाहन्छौँ ।

इमेल पढ्दै गर्दा म भित्रैदेखि गद्गद् भएँ अनि आफ्नो योजना पूरा हुँदै गरेको अनुमान गरें । उहाँहरू दुई जना भनेकै समयमा आउनुभयो । हामीले २६ दिनसम्मको यात्रा जिरीबाट सोलुखुम्बुको नाम्चे आधारशिविर अनि लुक्ला हुँदै पूरा गर्यौँ ।

यात्राका क्रममा मैले कैयौँ सुन्दर हिमटाकुरा देखें र मेरो मनमा पलायो सगरमाथा चढ्ने इच्छा । इच्छा पूरा गर्न सन् २००५ मा भव्य तयारी र तालिम गरियो । बाल अनि रक क्लाइम्बिङ अनि डोरी बाँध्ने अभ्यास काठमाडौँ वरपर गरियो । त्यसअघि नै रेन्जुला पास गोर्क्यो अनि थोरडला पास अन्नपूर्ण सर्किटको पदयात्रा पूरा गरियो ।

चुकुडमा १० दिने तालिम जाँदा आइस र स्नो क्लाइमको अभ्यास र सिद्धान्त सिकाइन्थ्यो । त्यो अभ्यास ठीक सगरमाथाको अगाडि विशाल हिउँ चौर र भित्ता भएको स्थानमा गरिएको थियो । छेउमै थियो आमादब्लम हिमाल अत्यन्त सुन्दर आहा !

काठमाडौँ आएर सगरमाथा चढ्नका लागि पैसा खोज्न थालें । चिनेको नाम भएका दाम दिन सक्नेजस्ता देखिने सबै मित्र उद्योगी, बैँकरकहाँ पुग्दा पनि खाली हातमात्र फर्कनुपरेन भन्डै निराश बनाउन खोजे । यो राम्रो काम होइन, जोखिम छ, ज्यान जान सक्छ आदि तर्क गरे । बरु पैसा सापट उधारो वा सहयोग गर्न सक्दैनौँ सकिदैन भन्ने सीधा जवाफ मन पराउने मलाई किन बचन लगाउनुपर्थो भन्ने लागिरह्यो ।

त्यसै वर्ष तेन्जिङ नोर्गे शेर्पा र सर एडमन्ड हिलारीको सगरमाथा आरोहणका दस्तावेजहरूको अध्ययन गरें । उहाँहरूले सन् १९५२ मा इम्जाते भन्ने हिमालमा अभ्यास गरी सगरमाथा चढ्नुभएको कथाले मलाई त्यो अभ्यास गरेको हिमाल कस्तो होला बरु सगरमाथा नचढे पनि त्यहाँसम्म जाने इच्छा पलायो । इन्द्र राईजीले बेलायती एउटा समूह पनि आफूसँग इम्जाते चढ्न जान लागेको हुनाले १५ सेप्टेम्बर २००५ मा तयार हुनुस् भन्नुभयो । मलाई पनि साइत जुरेजस्तो लाग्यो अनि हामी जहाजबाट लुक्ला पुग्यौँ ।

नेपालीलाई कुनै एयरलाइन्सले हालसम्म पनि सजिलै लुक्ला उडाउँदैनन् । त्यसबेला त भन्नु अवस्था खराब किनकि विदेशीले तिर्ने डलर नेपालीको भन्दा ३/४ गुणा बढी हुन्छ । लुक्लाबाट उकालो लाग्दा पनि विदेशीलाई दुवै हातले स्वागत अनि नेपालीलाई बाहिरै बसौँ भन्ने धेरै मानिस भेटिए । कस्तो अचम्म ! आफ्नै मुलुकमा यसै त नेपाली युवा ट्रेकिङमा किन जानुपर्छ भन्ने ज्ञानको अभावमा आफ्नै स्थानमा रुमल्लिने त्यसमा केही जना निस्कनेको पनि अनुभव नराम्रो हुँदा त दोहोरो घाटा हुने भो ।

जसोतसो नाम्चे पुगियो । सबैभन्दा नरमाइलो अब त न्यानो कोठा भएको ठाउँमा आइयो भन्ने लाग्दै थियो । शेर्पाले कोठा हुँदाहुँदै पनि मलाई बाहिर टेन्टमा सुत् भनेर भने । मैले आफूसँग

विदेशीजतिकै पैसा भएको र उनीहरूले जति नै वा अभ् चाहिन्छ भने बढी तिरेर पनि कोठामा बस्न दिनु भनै । बाहिर हिउँ परिरहेको थियो । उनले नमानेपछि म बाध्य भएर चिसैमा बसँ । आमालई सम्भनै । आफैँलाई फकाएँ । सबै मान्छे खराब हैनन् अर्को दिन न्यानो हुनेछ भन्ने आस राखेर रात कटाएँ नाम्चेमा निद्रा लागेन ।

केही दिन क्लामेटाइज (उचाइअनुकूल बन्दै) गर्दै हामी चुकुडबाट इम्जाते आधारशिविरमा पुग्यौँ । हाम्रो समूहमा विदेशी भए पनि थरीथरीका थिए । तिहारको बेला हिमाली भरिया साथीहरूलाई द्यौसी खेलेर रमाइलो गर्नका लागि उत्प्रेरित गरें । उनीहरूले पनि समूहमा गएर द्यौसीभैलो खेले । केही समयमै हजारौँ रुपैयाँ दक्षिणा पाए ।

राति ११ बजेतिर पासाडले उठाउनुभयो । भित्री जुत्ता लाएरै टर्च अनि सामग्री तयारी अवस्थामा राख्न भन्नुभएको थियो । हाम्रो इम्जाते आरोहण सुरु भयो । पहिला केही घन्टा चट्टानमाथि यात्रा गर्नुपर्थ्यो । जुत्ता भारी र न्याना कपडा असहज भइरहे । उकालो चढ्न धेरै कठिन हुने । चिसोले नाक बज्ज थाल्यो । भाइटीकाका दिन थियो । करिब ६ बजे हामी हिउँले ढाकेको अनि हिउँमा यात्रा गर्ने स्थानमा आइपुग्यौँ । केही तस्बिर खिचें वरिपरिको । मैले मिनोल्टा X 700 क्यामेरा बोकेको थिएँ । सबै कपडा गन्दा १७ वटा रहेछन् । मेरो जीउमा जुत्ताको मुनि क्रम्पन बाध्यौँ । आइस्याक हातमा लियौँ । अनि, डोरीमा सबै समूह आबद्ध भयो । करिब दुई घन्टा हिँडेपछि भित्तो आइपुग्यो । त्यहाँ लिड क्लाइमरले डोरी टाँगे अनि जुमरको सहयोगले हामी माथि लम्कन थाल्यौँ । एउटा सानो हिउँको डल्लो आएर चिउँडोबाट घाँटी हुँदै छातीमा धेरै चिसो हुने गरी छिन्थ्यो । मलाई हिउँले जिस्क्याएजस्तो लाग्यो ।

वाल धेरै अग्लो थियो । यो हिमाल चढ्दा सबैभन्दा गाह्रो भाग रहेछ । यो आइसएक्स (हिउँ बञ्चरो) अनि जुमर जति चलाउँदा पनि अर्को स्थान नआइपुग्दा केही समय म निराश पनि भएँ । सहर अनि गाउँमा अरू तिहारमा रमाइरहेका होलान् । मचाहिँ यहाँ डोरीमा शिखर ताकेर बसेको छु ।

माथि पुग्ने बेला अघिल्लो भ्रमण टोली त्यहीं साँघुरो बाटो भएर तल भर्न लागेका रहेछन् । यस्तोमा मैले बाटो छाड्नुपर्ने वा तलै फर्कनुपर्ने भयो । तर, अर्को टोलीमा चिनेका मित्र परेछन् । उनले सहज बनाए र मचाहिँ भुन्डिरहँदा उनले आफ्नो टोलीलाई पार गराएर लगे । माथि पुगेर विश्राम गर्न खोजें एकैछिन तर रमाइलो आनन्द हुनुको साटो भन् कस्तो-कस्तो अनुभूति भयो । रिस उठेजस्तो भयो । पछि मलाई थाहा भयो कि यो हाई अल्टिच्युट सिकनेसको संकेत रहेछ । हामी करिब ६ हजार मिटरको उचाइमा थियौं । अझ शिखर आउन १ सय ६० मिटर बाँकी थियो । शिखरको बाटो सबैभन्दा खतरा हामी अन्तिम उकालो लाग्यौं । शिखर पुग्ने बेला मेरो एउटा बाहिरी न्यानो पञ्जा आफ्नै गल्टीले खस्यो । हेर्दाहेर्दै पञ्जा भिरालोमा कतै अदृष्य भयो । टोली नाइकेले बेस्करी भुपायो मलाई । म चुपचाप बसें । गल्टी आफ्नै थियो र हानि पनि मलाई नै हुने । त्यही बेला हिउँले खाएर दुई हातका पाँच औंला काट्नुपरेको तेम्बा भाइलाई सम्भें ।

माथि पुगेपछि भने हर्षविभोर भो ! सारा दुःखकष्ट हराए । एकपटक चिच्याएँ, आमालाई सम्भें । प्रकृतिलाई चुमें । पूरै समूहले खुसियाली बाँड्यो । केही तस्बिर खिच्यौं हाम्रो टोलीका केही जना बिरामी पर्न थालेका र एक जना माथि चढ्नै सकेका थिएनन् । मैले ढाका टोपीमा केही तस्बिर खिचें अनि लायन्स क्लबको र नेपाल प्रजापरिषद्को भन्डासमेत टाँगेर तस्बिर खिँचेपछि हावाको बेग बढ्न थाल्यो । सगरमाथा नजिकै भएको अनुभूति हुन्थ्यो तर त्यहाँबाट देखिँदैनथ्यो ।

फर्कँदा बाटोमा मैले दुई/तीन मिटरको दूरीमा यतीको पाइला आकारको हिउँमा छाप देखें । त्यो के होला ? भन्ने जिज्ञासा आज पनि मलाई भइरहन्छ । एक जना बेलायती जो शारीरिक हिसाबले फूर्तिला थिए, आर्थिक सम्पन्नता छँदै थियो तिनी बेहोस भई शिखरनेर ढले । हामीले स्लिपिड ब्यागमा राखेर तानेर चट्टानसम्म पुऱ्यायौं र म अगाडि फटाफट ओर्लें ताकि तिनलाई केही तातो सुप दिन सकियोस् । बेल्जियमका एक वृद्ध जोडी यो चट्टान मार्गको मध्यतिर क्याम्प बनाएर बसेका रहेछन् । उनैले तातोपानी र सुप

बनाइदिए, त्यो पिउन दिएपछि उनको होस खुल्यो । त्यो साँझ हामी क्याम्पमा फर्क्यौँ अनि सुरु भो उनीहरूको उताउलो मनोरञ्जन । प्रशस्त खाए-पिए, मनलाग्दो बोले, म सहकर्मी भएकाले चुपचाप रहँ अर्को टेन्टमा ।

केहीबेर अधिसम्म अर्धचेत जसलाई तातो पानी र सुप खुवाएर तड्ग्राएको अंग्रेज अब यो अवस्थामा देख्दा मान्छे कति तुरुन्तै आत्तिने र क्षणभरमै मात्तिनेजस्तो लाग्यो । मेरो पनि शरीर शिथिल भएको थियो । जाने बेला नेपाल अनि नेपालीलाई हेपेपछि अंग्रेज मित्रहरूलाई एउटा कथा सुनाएको थिएँ-फकल्यान्ड वारको बारेमा । बेलायती सेनामा गोर्खा राइफल वा ब्रिटिस गोर्खाको सहयोगमा अर्जेन्टिनामाथि फकल्यान्डमा युद्ध जितको तर त्यही अर्जेन्टिनासँग वर्ल्डकपमा बेलायत हारेको, त्यसको कारणचाहिँ बेलायती फुटबलटोलीमा नेपाली वा गोर्खा नहुनाले भन्ने हस्यौली तर्क थियो । तर, एक जना अंग्रेजले यो कुरालाई गम्भीरतापूर्वक लिएछन् । मलाई भने, के फुटबल पनि खुकुरीको बल खेल्ने हो र ! गोर्खालाई पनि फुटबलमा राख्नु ? अनि मेरो उत्तर-कमसेकम गोर्खालाई पेनाल्टीमात्र हान्न दिए पनि डेबिड बेक्हयामले जस्तो ९० डिग्री उकालो त हान्दैनथे, जाली नै ताक्थे । २००४ को विश्वकपमा डेबिडले जालीतिर होइन ९० डिग्री माथितिर बल हिकाएका थिए । मैले त रमाइलो गरेको थिएँ तर अंग्रेज आफ्नो देश अनि खेलाडीलाई कति माया गर्दा रहेछन्, आवेशमा आइहाले । धन्न ! केही भएन ।

हिमाल आरोहण गरेको भोलिपल्ट पाँच दिन लगाएर गएको त्यही बाटो एकै दिनमा फर्केर नाम्चे बजारमा बास बस्न आएँ । जसकोमा मलाई पहिले कोठा दिइएको थिएन त्यहाँ नजाने महँगो भए पनि राम्रो कोठामा बस्ने मेरो इच्छा थियो । कोठा सजिलै पाइएन । म अर्को राम्रो एभरेस्ट होटलमा पुगें । त्यहाँ काउन्टरमा होटलमा रहेका दिल थापा मगरसँग भेटेर कुरा भयो । उहाँले तत्कालै एउटा कोठा व्यवस्था गरी केही प्राथमिक उपचार पनि गरिदिनुभयो । म दुइटा लौरा टेकेर आएको थिएँ । दुवै खुट्टाले टेक्न सकेका थिएनन् ।

त्यही नाम्चेमा दुई फरक व्यक्तित्व भएका मानिस- एउटा निस्वार्थ सेवा गर्ने अर्को पैसा लिएर पनि मान्छेलाई दुःख दिने । दिल

थापा मगरलाई मैले फेरि काठमाडौंमा पनि भेरेर सँगै खाजा खाई धन्यवाद दिएँ अनि अर्को होटलका शेर्पा दाजुलाई पनि काठमाडौंमा भेट्दा कहाँ चिनेजस्तो गरी अनि उनले दिएको दुःख फेरि उनैलाई स्मरण गराइदिएँ ।

नेपाली विदेशीको भरिया र सहयोग बनेर हिमाल चढ्छन् । मैले आफैँसित फरक निर्णय त्यही बेला गरें र आफैँलाई भनै-विकसित मुलुकका सहयोगी र भरियाले मेरा सामग्री बोकेको दिनमात्र म फेरि सगरमाथा चढ्न आउनेछु । नत्र भने हाललाई म आनन्दित छु ।

लुक्ला फर्केर एक दिन लाक्पाको आतिथ्यतामा खुम्जुङ लजमा र अर्को दिनको बिहान काठमाडौं फर्केँ, टासीले जहाज मिलाइदिनुभयो । पछि समावेशी महिला आरोहण दल र विश्व साइकलयात्री पुष्कर शाहलाई सक्दो सहयोग गरें सगरमाथा आरोहणमा ।

स्विड

जाभा सफ्टवेयर नेपाल अनि युरोपमा बढी काम गर्ने कम्पनी जसले मलाई समूह निर्माण तथा उत्प्रेरणात्मक सिकाइका लागि सन् २०११ को मध्यतिर द लास्ट रिसोर्टमा एक रात दुई दिनको कार्यक्रममा बोलाएको थियो । प्रशस्त शुल्क प्रदान गरिएको त्यस कार्यक्रममा ६० जना सहभागी थिए । हामी ६ जना ट्रेनर दुइटा बसमा खुब रमाइलो गर्दै गइयो । त्यहाँ पुगेपछिको तालिम सिकाइ धेरै राम्रो भयो । साथमा खाने-पिउने र सिकेको नृत्य गर्ने संगीतको व्यवस्था पनि राम्रो थियो ।

भोटेकोसीमा प्रशस्त पानी अनि वर्षा ऋतुको ठूलो आवाजमा पनि सँगै ढुंगा र छालको आवाजले सुताइ गज्जबको भयो । बिहान योगा गर्न ढिला भयो । युवाहरूको प्राथमिकतामा योगा ध्यान त्यति पर्दैन तर बेसुरको रमाइलो थाँती हुन्छ । यस्ता धेरै कार्यक्रममा धेरैले समापनमा आनन्द गरी उत्सव मनाउन जानेको भेटिन, त्यहाँ पनि त्यस्तै थियो अवस्था ।

मैले मोटो हाफ पाइन्ट अनि ढाका टोपी लगाएको थिएँ । पैसा तिरेर स्विड नगर्ने तर अनुरोध गरे फूर्तिसाथ मच्चिने योजनामा थिएँ । २२ जनाजति त्यस समूहका साथीहरू कोही बन्जी, कोही स्विड गर्न भनी पुलमा लामबद्ध थिए । स्विड गराउने मास्टरले स्विड गर्नका लागि केही साथीलाई बोलाए । तर, उनीहरू अगाडि बढेनन् । डरका कारणले को पहिला भन्दै केही समय बिते पनि कोही नतमसेपछि स्विड मास्टरले मलाई बोलाए ।

म पुलको अर्को छेउमा अवलोकन अनि त्यसबेला मान्छेले के-के सोच्यो हो भनी अड्कल गर्दै थिएँ । म गएर स्विड नथाल्ने हो

भने धेरैले नगर्ने अवस्था छ, भनेर स्विड मास्टरले अनुरोध गरेपछि खुसी हुँदै म हार्नेस लगाएर तयार भएँ । त्यो बिहानी स्विड गर्दा के कुरामा ध्यान दिने भन्ने छलफल कार्यक्रममा मैले पुलमा पुगेपछि जोकोहीलाई पनि डर लाग्ने तर डरभन्दा पर गज्जबको अनुभव पर्खेर बसेको हुन्छ, भन्ने कुरा सहभागीमाझ मैले भनेको थिएँ ।

अन्तिम बिन्दुमा पुगेर क्यामेरामा हेर्दै मैले बिहान भनेजस्तै "Here we go" भनी हाँसेर मैले हाम फालें । करिब चार सेकन्डजति मैले आँखा खोलेर उल्लेख बगेको भोटेकोसीलाई नियाल्न खोजें तर आँखामा धेरै दबाव पर्ने हुँदा न आँखा फिम्व्याउन सकिने, चित्र टक्क रोकिएजस्तो भयो । सात सेकन्डजति डोरीमा हुत्तिएपछि अबचाहिँ सबै दृष्य सहज भए । १०/१५ पटकसम्म करिब तीन सय मिटरमा म स्विड खेलिरहेँ । पुलबाट क्यामेराले सबै दृष्य खिचिएको थियो । अनि, साथीहरू कराएर हौसला बटुलेको पनि सानो आवाजमा सुनियो ।

कसैलाई नजिक नदेख्दा मैले डोरीमा भुन्डिएर आफैं वा आफ्नो आत्मसँग वार्ता गरेँ, आफैँलाई धन्यवाद दिएँ र मैले डोरीमा भुन्डिँदा बुझें कि कसैले होस् तर आफूले आफैँलाई पहिला डोर्न्याउनुपर्ने रहेछ । यो चाहिँ दिगो हुन्छ । त्यसपछि डोरी त्यहीँ छेउमा थियो समातेर किनारा लागें । २० मिनेटजति हिँडेर उकालो आयौँ । भेला भएर गज्जब चर्चा गर्नु आआफ्नो अनुभवको ।

मनको भित्री आँखा खुल्दा

जन्म मितिबाट मृत्यु भएको दिनसम्म बाँच्दा के गर्ने जीवनमा ? असल भनेको के हो ? भन्ने कुरा धेरै पछिसम्म मलाई थाहा थिएन ।

धर्म के हो ? अध्यात्म के हो ? म को हुँ ? मेरो जन्मको वा मानिसको चोलाको उद्देश्य वा गन्तव्य के हो ? मैले चिन्न सकेको थिइनँ । तारा कसरी तारा र जून कसरी किन फरक अवस्थामा आकाशमा उदाउँछन् भन् थाहा थिएन ।

पृथ्वीमा कति मानिस र देश छन् । दुःख अनि सुख र सम्पत्ति केही पनि उत्तरविहीन थिएँ म । एक साँभू मामाघरमा कान्छा मामा र हजुरआमा ढिलोसम्म गफ गरेर बस्नुभएको थियो । म सधैं आँगनको ढिलमा पिसाब फेरेर सुत्न जान्थेँ । त्यस दिन पनि मैले हजुरआमालाई मलाई पिसाबले च्याप्यो हेरिदिनु न ! बाहिर अँध्यारो छ डरलाग्दो भनेँ । उहाँले एकलै जा नानी भन्नुभयो । म ढिलबाट पिसाब फेर्दै गर्दा केही गरामुन्तिर सात रंगको आगो ह्वारह्वारती अर्को मामाको घरमाथिसम्म बलेको देख्दै थिएँ । म त्यहीं ढलेछु । घसेर भित्र आमा हजुरआमालाई यो कुरा सुनाएँ । दौडेर बाहिर आउनुभयो । बाहिर त्यस्तो केही थिएन । बिल्कुल शान्त अवस्था । उहाँले मलाई तँलाई भ्रम परेको होला, केटाकेटीमा यस्तै हो भन्नुभयो ।

काठमाडौँ आएपछि यी प्रश्न मैले आफैँलाई सोध्न थालेँ र उत्तर पनि भेटिन थाले । बिस्तारै मनको भित्री आँखा नखुली जति अध्ययन, भ्रमण तालिम र छलफल गरेर पनि केही नपाइने रहेछ । तर, मनको भित्री आँखा खुल्दा सबै उत्तर त्यहाँ भेटेको अनुभव भयो मलाई । □□□

गतिलो सहजकर्ता

व्यक्तित्व विकास अनि नेतृत्व क्षमता अभिवृद्धि गर्ने क्रममा धेरै ट्रेनर, सहजकर्ता वक्ताका व्यवहार अध्ययन गर्ने अवसर जुटाएँ । अनि थालेँ आफैँ तालिम दिन र सहजकर्ता हुन ।

नबिल बैंकको एउटा तालिम गोकर्णमा थियो । सन् २००५ ताका बैंकका अधिकृत अनि शाखा प्रमुखको उपस्थिति थियो । म व्यावसायिक रूपमा सहजकर्ता भएको पहिलो अवसर थियो । त्यस कार्यक्रमले मलाई धेरै हौसला प्रदान गर्‍यो । यस्तै सम्भनलायक कार्यक्रम चौधरी ग्रुपको नवलपरासीमा पनि सम्पन्न भयो । एक सय ५० जनाजति सहभागीमाभू यी दुई कार्यक्रमले मलाई सहजकर्ताका रूपमा काम गर्न आधार प्रदान गर्‍यो ।

तेस्रो कार्यक्रम एनपीएलको फूलबारी रिसोर्टमा सय जना सहभागीलाई प्रदान गरिएको तालिम थियो । त्यहाँबाट फर्केर धुलिखेलमा फ्लोर हिमालयको कार्यक्रम गतिलोसँग सम्पन्न गरेपछि मलाई महसुस भयो म अब गतिलो सहजकर्ता बन्नेछु भनेर ।

पहिला प्रस्ताव लिएर जाँदा पनि व्यक्ति र तिनका संस्था कार्यक्रम र तालिम गर्न नाइनास्ती गर्थे । तर, आज अवस्थामा परिवर्तन आएको छ । अग्रिम भुक्तानीसहित कार्यक्रममा समय मिलाउन अनुरोधपत्रसहितको इमेल प्राप्त गर्ने गरेको छु मैले । महत्वपूर्ण कुरा सहजकर्ता भइसकेपछि सहभागी संस्था र व्यक्तिले गरेको खर्च र कार्यक्रमबाट राखेको आशाभन्दा बढी प्रभावकारी ढंगबाट सत्यलाई आधार बनाई उत्प्रेरणात्मक किसिमबाट सबदो प्रयास गर्ने गर्दछु । सत्-प्रयास कहिल्यै खेर जाँदैन भन्ने मेरो अनुभव छ । □□□

नेपालमा के छैन ?

ब्रह्माण्डको सुन्दर अनि नमुना भूमि नेपाल यहाँ केही समयदेखि नेपालमा के छैन भनी चर्चा गरेर दिन कटाएको मन्तव्य दिएको मैले सुनेँ । धेरैले हाल आएर बिजुली पूरा छैन भन्छन् । मैले चाहिँ यो आएको बिजुली पनि सदुपयोग गर्न सकेको छैन । मलाई चार घन्टाको बिजुली पनि बढी छ ।

यदि मानसिकता र व्यवहारमै गुनासो गर्नेगरी विकास गरिएको छ भने त्यसले जस्तो राम्रोमा पनि के नराम्रो छ भनी खोजी छाडछ । केही नभएको ठाउँ छ भने पनि दृष्टिकोण सकारात्मक छ भने धेरै कुरा भेटिन्छ । नेपालमा धेरै कुरा छैनन् भन्नुको मतलब मेरा लागि तपाईंमा पनि केही कुरा छैन भन्नु बराबर हो । यदि ममा पहिलो केही भएमात्र म बाहिर पनि देख्छु नत्र भने जीवन के-के छैन भनेर बित्छ ।

के सधैं यस्तै हो त नेपालमा ? सधैं इन्धन अभाव, गलत नेतृत्वको हाबी, युवाले अवसर नपाउने, रोजगारले काम नगरी दिन कटाउने, बेरोजगार सधैं विद्यार्थी अनि सडकमा, कर्मचारी सेवा वा उत्पादनमा भन्दा राजनीतिक भुमरीमा व्यस्त रहने नै भइरहला त ? पक्कै पनि यस्तो रहँदैन । किनकि यो सबै हेर्न तपाईं र म नै यहाँ हुँदैनौं र हुनेछैनौं । त्यसैले अहिलेदेखि के-के छैन ? भन्दा बरु हामीसँग के-के छन् तिनबाट काम चलाउँछु भन्नुपर्छ ।

बरु नेपालमा खोज्दा के छैन ? एउटा नभएकै चाहिँ समुद्र हो । तर, समुद्रभन्दा जोडले बग्ने सप्तकोशी त छ नि ! त्यसैलाई व्यवस्थिति गर्न नसक्दा बसेँनि कैयौं गाउँबस्ती उठ्ने, बाढीले कैयौं व्यक्तिको ज्यान गइरहेको छ । समुद्रै भएको हुँदो हो त सुनामीले

कस्तो असर गथ्यो होला ? कहिलेकाहीं यसरी पनि हेरौ न ! अर्को कुरा बिजुली कम छ या इन्धन छैन भन्नु बहानामात्र हो । इन्धन पूरा र लोडसेडिड नहुँदा हामीले कत्रो विजय पायौं या प्रगति गरेका के छौं त ?

त्यसैले अब हेर्नुपर्ने र हेर्न थाल्नुपर्ने हामीसँग के छ र त्यसको सदुपयोग कसरी गरी जीवनलाई सम्पन्न र राष्ट्रलाई अग्रणी बनाउने भन्ने नै हो ।

हामीसँग प्रशस्त पानीको भण्डार छ । चाँदीको छानो अनि संसारको शिर सगरमाथा र आठ वा विश्वकै अग्ला हिमाल छन् । ६ हजार दुई सयवटा नदी, तालतलैया छन् । अझ पनि वन र संरक्षित जडिबुटी प्रशस्त छन् । चरा र पुतली संसारमै नपाइने हाम्रा मात्र पाइन्छन् । दुःखमा पनि हाँस्न सक्ने आतिथ्यता र बहादुरीका निसानी गोर्खा छँदै छन् । तरतर पसिना चुहिने अन्नभण्डार तराई, शीतल हावा लाग्ने पहाड र शान्त हिमाल हामीसँग मात्र छ । हेर्दा नक्सामा चिटिक्क परेको घुम्दा विशाल हाम्रो मातृभूमि नेपालमा के छैन !

विश्वयुद्धमा मात्र हैन खलंगा अनि नालापानीमा समेत अंग्रेज सेनाले वीर गोर्खाली भनी सालिक बनाई सलामी चढाएका थिए भने अर्कोतर्फ संसारका ज्योति महर्षि बुद्ध पनि हाम्रो भूमिमा जन्मनुभयो । अष्टावक्र जनक र सीताको माइती !

यो समयमा पाप प्रत्यक्ष लाग्दछ जीवनमा त्यसैले पुण्यतर्फको यात्राका लागि यहाँ के-के छैन भन्दा पनि यहाँ खोज्दा सबै कुरा पाइने हुनाले आजदेखि नेपालमा के छैन र भन्न थाल्ने हो कि तपाईं पनि ?

हामी किन गरिब छौं

जसले गरिब तरिकाबाट विचार गर्छ, गरिबीको चिन्तन गर्छ, गरिब बन्ने योजना बनाउँछ, गरिब प्रकारबाट कार्यान्वयन गर्दछ, अनि कसरी धनी हुन्छ ? पहिला मेरो परिवार किन गरिबीमा थियो सुन्नुस् । मेरा बुवाका बुवा अर्थात् मेरा हजुरबा जजमानी काम गर्नुहुन्थ्यो । तर, लोक-व्यवहारमा कञ्जुस मानिसलाई विभिन्न धर्मको डर देखाई पण्डित्याइँ गर्नुहुन्थ्यो । परिवारमा कसैले उहाँको कुरा नमान्ने, उहाँ पनि कसैलाई काम अह्वाउन नसक्ने, गर्न पनि नमान्ने स्वयंपाक्य हुनुहुन्थ्यो ।

काकाहरू अनि फुपूहरूको सीप र अभ्यास केहीमा पनि भएन । बुवाको पनि १० वर्षको उमेरदेखि भन्डै एकिलनुभयो । १४ वर्षमा विवाहसमेत गरी हजुरबाले एउटा बाख्रो र पाडो दिई अनि बाले सो उमेरमा के गर्नु ? तर, समय बित्दै जाँदा बुझ्ने गरेर छोराछोरीलाई शिक्षा दिनुपर्छ भन्ने कुरा बुवाले थाहा पाउनुभयो । परिवारको दुःख अनि गरिबीबाट जान्न र बुझ्न मैले अनि परिवारका सदस्यले पायौं । परिवारका अन्य सबै सदस्यले यसमा चासो दिनुभएन; चलेकै छ भन्ठान्नुभयो । हामीले सुरुमै ज्ञानको साथै सीपलाई अभ्यास गर्ने कोसिस र योजना बनाइरह्यौं ।

यसको मतलब अब हामी सम्पन्न भयौं, गर्ने काम सकियो होइन, बल्ल हामी किन गरिब थियौं अब हामी सम्पन्न र धनी कसरी बन्नुपर्छ भन्ने कुरा थाहा पाएर अभ्यास गर्दै छौं । फेरि यदि गरिब छौं भने गरिब छौं मात्र भनी रटान लगाउनाले धनी र सम्पन्न बनिँदैन । अनि, सम्पन्न बन्नु भनेको सुखी र आनन्दित बन्नुजस्तो होइन । यी बिल्कुल फरक कुरा हुन् । सम्पन्न धनी, असल,

चरित्रवान, सुखी अनि आनन्दित हुने तरिका प्रशस्त छन् । तिनको अध्ययन, अभ्यास, आराधनाले मात्र तिनका तिर मानिसलाई तान्छन् तिनले । कैयौँ मानिस आफू गरिब भएको वा हुनुको कारण अरूलाई अनि राजनीति र व्यवस्थालाई दिएर आफू चोखिँदै अनि ढुक्क बस्दछन् । मेरो विचारमा गरिबीमा बस्नु भनेको सानैदेखि आफ्नो कर्म अनि व्यवहारको श्राप आफूमा पर्नु हो । यसबाट मुक्त हुने हो भने यदि तपाईंलाई लाग्छ भने गरिब, असफल छु भने यही बेला आफैँलाई सम्पन्न अनि खुसी बनाउने संकल्प र योजना अनि अभ्यासमा लागिहाल्नुहोस् ।

यो चक्र हो, घुमिरहन्छ, गरिबीको । यसबाट निस्कन जान्यो भने धेरै सजिलो छ । अल्छीले हामी सधैं गरिबै रहन्छौँ । गरिब चिन्तन, गरिब तरिकाबाट गरिबसँग वार्ता, गरिब कर्मयोजना र गरिब विचारले गरिब नै बनाउँछ । त्यसको ठाउँमा सम्पन्न सोच, धनी योजना, गतिलो अनि फराकिलो विचारले कोसिस गरे पक्का सफल र धनी अनि सम्पन्न भइन्छ ।

१ कक्षादेखि शिक्षकले सफलता अनि सम्पन्नता विषयमा हौसला अध्यापन गराउने, विद्यार्थी र अभिभावकले खोजेर-सोधेर पनि यस्तो विद्या सिक्ने र प्रयोगमा ल्याउने व्यवसाय अनि हरेक समाजका व्यक्ति र संदस्यले गतिला उद्देश्य राखी कार्य गरे कहिलेकाहीं असफल हुँदा दुःखी नभई कार्य निरन्तर गर्नाले सफल, सम्पन्न र हामी धनी बन्ने पक्का छ, भन्ने मेरो विश्साव अनि अनुभव छ ।

दृष्टिविहीन अनि बहिरा

सुन्दरीजलको क्याम्पमा खेमराज शर्मा एक दृष्टिविहीन साथी पनि सहभागी हुनुहुन्थ्यो । अर्की सदस्य अर्चना पंगेनीले एउटा खेलकुदका क्रममा खेम दाइ यता हेर्नु भनिन् । अनि खेमजीले अर्चनाजी म त दृष्टिविहीन मान्छे यता भन्नाले कता हेर्नु ? भन्नुभयो । त्यही बेला दृष्टिविहीन साथीहरूलाई विशेषगरी युवालाई सशक्त बन्न सघाउँछु भन्ने भावना ममा पैदा भयो ।

एकदिन बाग्मती पुलबाट आइपड सुन्दै त्रिपुरेश्वर जाँदै थिएँ । पुलैमा सेतो छडीले छाम्दै अगाडि बढेका व्यक्ति देखेँ मैले । परिचय गरें- उहाँको नाम फुर्गेल रहेछ । उहाँ त्रिपुरेश्वर अन्धा कल्याण संघको कार्यालयमा ब्रेल पुस्तकको सम्पादक हुनुहुँदोरहेछ । सुनिरहेको एउटा एयरफोन उहाँको कानमा दिएर सुन्नका लागि भनेँ । भलकमान गन्धर्वको लोकप्रिय गीत उहाँलाई पनि सुमधुर लाग्यो रे ! अनि, कार्यालयसम्म उहाँलाई पुऱ्याउँदा बाटोमा मैले तपाईं भक्तपुर घुम्नु भाछ भन्दा उहाँले हामी अन्धालाई कसले लैजाने हजुर भन्नुभयो । म सोचमा डुबेँ तत्काल, कसरी उहाँहरूजस्तालाई भक्तपुरको सांस्कृतिक यात्रामा लैजाने भनेर ।

दिन बित्दै गए । विश्व वातावरण दिवसका दिन सातदोबाटोमा हामी विभिन्न पेसा-व्यवसायका युवा जुटेर फुटबल खेल्यौँ । अलि थाकेको थिएँ । तर, थकाइको बेवास्ता गर्दै भोलिपल्ट नटराज टुर्स एन्ड ट्राभल्सको समूह निर्माण तालिम नगरकोटमा त्यसका प्रमुख शिखर प्रसाईंले खानाको समयमा मलाई भन्नुभयो कि तालिमबाट हामी धेरै प्रभावित छौँ । बुवाको समाजसेवाको कामलाई हामी पनि निरन्तरता दिन चाहन्छौँ । के गर्दा राम्रो होला ? मैले

तत्काल जवाफ दिएँ 'दृष्टिविहीन' व्यक्तिहरूलाई भिजन टुर गराऔँ । त्यही समयमा कार्यक्रमको नाम जुन्यो अनि समय र मिति पनि तय गर्नुपर्ने । कार्यक्रमअनुसार पहिलो दिन भक्तपुर भ्रमण, नगरकोटमा दिवाभोज र भ्रमण, दोस्रो कार्यक्रम गुरुकुलमा सांस्कृतिक र प्रस्तुति अनि तेस्रो कार्यक्रम सगरमाथा अवलोकन भ्रमण, चौथो कार्यक्रमका रूपमा एउटा अडियो-भिडियो डकुमेन्ट्री निर्माण हामीले गज्जबसँग सम्पन्न गर्नुपर्ने ।

त्यसपछि पनि नेपालका विभिन्न स्थानमा गई र सहरमा समेत दृष्टिविहीन (विशेषगरी युवा)का लागि विभिन्न सीपमूलक क्षमता अभिवृद्धि कार्य जारी छ । सुनीता थापा हामीसँग भन्दै एक वर्ष काम पनि गर्नुभयो । खेमजीको उद्देश्यमा व्यक्तिगत अनि संस्थागत सहयोग जारी छ । केही महिनाअघि मात्र एउटा सांगीतिक कार्यक्रममा मैले गीत गाई आर्थिक सहयोग र एउटा कम्प्युटर पनि प्रदान गरेँ । हाम्रो बैबाहिक सम्बन्ध र जन्मदिनको मौका पारी जुम्लाका १४ वटा नमुना मच्छिन्द्रका २३ जना र कुडहर प्राविका १० जना भाइबहिनीलाई सांगीतिक बाजा मिक्सर र कम्प्युटरका साथै एक वर्ष पुग्ने ब्रेल कापी प्रदान गर्नुपर्ने ।

यसरी सहयोग जारी छ । केही दृष्टिविहीन साथीहरू अधिकारको कुरा छाडेर कर्तव्यतिर लाग्नुभएको छ । कर्म गरी सफलताको फल अनुभव गर्दै हुनुहुन्छ । हामी त्यस्तो कर्मयोगी दृष्टिविहीनको साथमा छौँ । केही लोभी, गफाडी दृष्टिविहीन अनि गरिब सोच भएकासँग हाम्रो भेट हुँदैन किनकि बाटो फरक छ । त्यसैले मेरो विश्वास दूरदृष्टि राखी कर्म गर्नाले अवश्य गन्तव्यमा पुगिन्छ बाहिरी आँखा नभए पनि भन्ने हो । बाहिरी आँखाले बरु धोका दिन सक्छन् किनकि मानिसलाई आज सबै कुरा छ भनी त्यतिकै बस्ने बानी परेको छ ।

वानेश्वर बेकरी क्याफेमा एकदिन प्रभा र म खुसी हुँदै खाना अर्डर गर्दै थियौँ । संगीता जो बहिरा हुन्- त्यहाँ काम गर्ने हिसी परेकीले सोधिन् 'तपाईंहरू के पेसामा हुनुहुन्छ ?' मैले 'हामी व्यक्तित्व नेतृत्व विकासको तालिम गछौँ' भने । उनले 'हाम्रो त भाग्यमा यस्तो छैन' भनी कागजको टुकामा लेखिन् । मैले आगामी

सोमबार एउटा त्यस्तै कार्यक्रम छ फुर्सद भए आउनु भनै । मेरो मोबाइल नम्बर दिएर हामी खाएर हिँड्यौं ।

केही दिनमा फोनमा म्यासेज आयो- सोमबारको कार्यक्रममा आउनका लागि छुट्टी मित्यो म आउँछु कहाँ भेट्ने भनेर । 'टेकु बेकरीमा भेटौं । त्यसकै अगाडिबाट बस लाग्छ, हामी कीर्तिपुर जान्छौं' भनी मैले पनि सन्देश पठाएँ ।

हिम इलेक्ट्रोनिक्सको तालिममा संगीता आउनुभयो । पहिला त अरू सहभागी र संगीता आफैँ पनि अफ्ठ्यारो मानी रहनुभएको थियो । दिनको अन्त्यमा त राम्रो सिकाइ र गज्जबको मित्रता भइसकेछ ।

मलाई पनि एउटा असल कार्य गरेजस्तो लागेर खुसी भएँ अनि त्यही बेला बहिरा युवा साथीहरूलाई पनि सीपमूलक विशेषगरी व्यक्तित्व विकास र क्षमता अभिवृद्धिको काम गर्ने योजना बनाएँ मनमा ।

समय बित्दै गयो । पाटन संग्रहालयमा भएको 'रमण सांगीतिक साँभ'मा उठेको रकमबाट बहिरा साथीहरूका लागि एउटा कार्यक्रम आयोजना गर्नुपर्ने । त्यसको संयोजक सुनीता थापा जो आफैँ दृष्टिविहीन हुनुहुन्थ्यो- ले गर्नुभयो । हामीले त्यो कार्यक्रम र अर्का केही व्यक्तिसँग अन्तर्वार्ता गरी बहिरा युवा वा व्यक्तिको आवाज भनेको उसको क्षमता र कार्य नै हो भनी बहिरा साथीका लागि डकुमेन्ट्री बनायौं । सांकेतिक सामान्य तथा यस्तो डकुमेन्ट्री मैले आजसम्म हेर्न पाएको थिइनँ ।

सारा व्यक्तिलाई सिक्न सजिलो छ । पढ्न सक्छ आँखाले, सुन्न सक्छ कानले अनि बाँकी कुरा र अंगले पनि प्रयास गर्नाले अध्ययन-अभ्यास गरी अनुभवी बन्न सक्छ । तर, अपांगता भएका व्यक्तिलाई असजिलोमात्र होइन कि धेरै समय लाग्दछ । हाम्रो समाज र व्यवस्थाले पनि सहयोगमा चासो दिँदैन । तर, युवाले चाह्यो भने पाँच लाखजति दृष्टिविहीन र बहिरा अनि अपांगता भएका व्यक्तिलाई सजिलै सहयोग गर्न सकिन्छ । चाहना र कर्म गर्ने बानी महत्वपूर्ण हो ।

मैले सामान्य व्यक्ति र अपांगता भएका व्यक्ति चिन्दिनँ । म त केवल केही गर्ने इच्छा भएका र नभएका व्यक्तिमात्र देख्छु यहाँ ।

पहिचान अनि व्यक्तित्व

यस संसारमा कति मान्छे आउँछन् र जान्छन् । धेरैले त थाहा पनि पाउँदैनन्, को आयो को गयो । एकदिन मलाई लाग्यो मलाई पनि चिन्ने त मेरा परिवारका, विद्यालयमा नजिक रहेका मित्र, मावलका आफन्त, कलेजका साथीहरू, जागिर खाँदाका सहयात्रीमात्रै । संसारका दुई सयभन्दा बढी मुलुकमा रहेका कति मानिस होलान् तिनका दैनिकी व्यवहार भाषा, रीतिरिवाजमा त अनभिज्ञ नै छु ।

मानिस सामान्य जन्मेर सामान्य अवस्थामा हुर्के-बढे कसैले थाहा नपाउने । फेरि कति मेरा पनि मित्र आफन्तले किन पहिचान हुनुप्यो, किन चिनिनु र मान्छे चिन्नुप्यो भनेर । त्यसो त सडकमा जन्मने जनावर वा जंगलमा जन्मेको जनावर र मानिसमा पनि भिन्नता नहुने भयो । जनावर पनि पाएको कुरा खाएर हुर्कन्छ । समयमा सन्तान उत्पादन पनि गर्छ । बरु सडकमै जन्मेको कुकुरलाई त हामी एकदिन गज्जबसँग खानेकुरा खुवाई माला लगाई कुकुरतिहार मनाउँछौं ।

पहिचान बनाउन प्रयास, प्रयत्न र शैली अनि कर्मले हो भन्ने मेरो अनुभव हो । आफूबाहेक अरूका लागि थोरै गर्नेले पनि केही न केही पहिचान पाउँछ । प्रशस्त गर्नेले धेरै पहिचान बनाउँछ । परिचय नै वा पहिचान नै नहुनु राम्रो या भयौं भने सकारात्मक रूपमा हुनु अझ राम्रो । तर, वर्तमानमा जस्तो पहिचान त छ तर नकारात्मक रूपमा यस्तोचाहिँ नराम्रो । जमानाअनुसारको बोली बोल्न, विचार ल्याउने अनि अरूको जीवनमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने, मन शान्तिको व्यवहार गर्ने, आधुनिक मानिस देशमा मात्र होइन ब्रह्माण्डमै उसको पहिचान हुन्छ । आज र भोलिमात्र होइन युगौंसम्म उसको पहिचान चम्कन्छ ।

व्यक्तिका दुई आयाम छन् । एउटा देखिने र अर्को व्यवहारमा मात्र देखिने । देखिने भनेको व्यक्तिले लगाएको लुगा, कपालको सजावट, शृंगार, बोल्ने शैली, खाने तरिका, हिँडाइ वा मन्तव्य दिँदा; अर्को नदेखिने कुरा- सामान्य मानिसले उसलाई देख्दाभन्दा नदेख्दा उसको आफैँसँग कस्तो व्यवहार गर्छ, कस्तो कल्पना गर्छ अनि लक्ष्य बनाएको छ ?

अहिलेको समयमा धेरै भान पर्ने कुरा प्रदर्शनीयुक्त व्यक्तित्व छ महिला भइन् भने कस्तो गहना कहाँसम्म कपडा कस्तो, जुत्ता अनि के ब्रान्डको शृंगार अनि पुरुष भए भने कस्तो पोसाक, शरीरको हाउभाउ, रंग मिलेको/नमिलेको, कपडा र कपाल अनि के ब्रान्डको जुत्ता, घडी र विद्युतीय सामग्रीमा धेरै व्यक्तित्व घुमेको देखिन्छ । खासमा यो त व्यक्तित्वको खोल वा बाटामात्रै हो । खास व्यक्तित्व त मान्छेले गर्ने आचरण, व्यवहार र उक्त मानिसले बोकेको जिम्मेवारी र ताकेको लक्ष्य हो ।

हामी भूलमा छौँ । खोल हेरेर दंग ! त्यसैमा अलमलिएको छ । नेपालको व्यक्तित्वको विम्ब खासमा खोलजस्तो भए पनि हुनुपर्ने असल र साँचोचाहिँ रस हो अर्थात् भित्री कुरा । अर्को तरिकाबाट बुझ्दा अहिलेको समयमा व्यक्तित्व प्रदर्शनको मात्र छ । दर्शनको व्यक्तित्वको तयारी खोजी र प्रस्तुतिले मात्र हाम्रो असल व्यक्तित्व दर्शाउँछ ।

पहिचान र व्यक्तित्व एकआपसका विषय भित्रैबाट गतिलो भएको व्यक्तित्वले लामो पहिचान पाउँछ मेरा विश्वास अनि अनुभव ।

तालिमका अनुभव

शिक्षा एउटा कुरा अनि अभ्यास दोस्रो र महत्वपूर्ण कुरा अनुभव रहेछ । धेरै तालिम दिइसकेपछि पनि किन ट्रेनर राम्रो नभएको वा धेरै वर्ष अध्ययन-अध्यापन गराएर पनि किन शिक्षक असल गुणी नभएका वा धेरै तालिम पाएर पनि किन नेपाली समाज र व्यवसायका आम मानिस परिवर्तन नभएका भन्दा सबैभन्दा सजिलो उत्तरचाहिँ बताउने आफैँले त्यस्तो व्यवहार अँगालेका छैनन् भने स्रोता वा विद्यार्थीले त्यस्तो विषयमा विश्वास गर्दैनन् ।

अर्को पाटोको दृष्टिकोणबाट हेर्ने हो भने जबसँग सहभागी व्यक्तिले अब म परिवर्तन हुनुपर्छ भन्ने महसुस गर्दैनन् त्यसबेलासम्म परिवर्तन सम्भव छैन । मैले जे अरूलाई सिकाउने हो त्यसलाई पहिला आफूमै आफ्नो जीवनमै व्यावहारिक रूपमा प्रयोग गरी हेर्ने अनि काम लाग्ने भएपछि मात्र अरूलाई प्रदान गरें । लुम्बिनीमा एकसाते उत्प्रेरणात्मक तालिमको आयोजना भएको थियो । त्यहाँ करिब २० युवती सामाजिक उत्प्रेरणाको सहभागिता थियो । कार्यक्रमको अन्त्यमा सबैले समय अपुग भएको र अर्को कार्यक्रम वा यसको समय थप गर्न अनुरोध गरिएको थियो । २०६५ सालमा रूकुममा भएको सामान्य महिला जसका श्रीमान् हवलदारमा मारिए- लाई दिगो शान्ति निर्माणसम्बन्धी तालिममा हामी सामान्य भएर तालिम सञ्चालन गर्थौं । दैनिकजसो उहाँहरूमा आँखामा आँसु थियो । पहिला दिन पीडाको र पाँचदिने कार्यक्रमको अन्त्यतिर खुसीको आँसु पीडालाई सम्भावना र खुसीमा बदल्न सकेकोमा मलाई धेरै खुसी लाग्यो । त्यहाँ सासूलाई पनि माइजू भनिने रहेछ । यस्तैमा एक जनाले मलाई प्रस्ताव गर्नुभयो- तपाईं साँच्चीकै हाम्रो भान्जा बन्ने हो ?

दातृनिकाय अनि विभिन्न स्वदेशी र अधिकांश विदेशी संस्था र व्यक्तिले यति धेरै तालिम दिँदा पनि किन हाम्रो समाज, संस्था र व्यक्ति गतिला नभएको भन्दा उत्तर सजिलो छ- तालिम दिने र लिनेकै नियत राम्रो छैन। वर्तमानमा तालिम खाने अनि भत्तालिमजस्ता शब्द चलनचल्तीमा छन्। तालिम दिन जाने व्यक्ति चोखो धन कमाउने हैसियतले जाँदै छ। त्यसबापत् के दिने त्यसले अर्कोमा के असर पर्छ, अनि उसले गर्ने व्यवहारले समाज रूपान्तरणमा कसरी भूमिका हुन्छ भन्ने खोज नै छैन। सिक्न जानेले त्यो तालिमसँग प्राप्त हुने कुरा लिनु चिनजान गरौं अनि यस्तै अर्को तालिम मिले विदेशमा नमिले स्वदेशमै तर मोटो धनवाला कार्यक्रम दुब्लो रिपोर्ट पेश गर्ने गरी भनेर कार्य गर्दछ, अनि त यस्तोमा प्राप्त हुने कसैलाई केही होइन।

बरु बैंकले त ब्याजबापत् थोरै पैसा त्यो पनि सेवा गरेर लिन्छ। तर, नेपालमा तालिममा धेरै पैसा बिनाअर्थ लगानी नै डुब्ने गरी खन्याइएको छ। प्रस्ताव तयार गर्न सक्ने अंग्रेजी जानेका अधबैसेदेखि धेरै गैरसरकारी अनि विदेशी दातृनिकायमा काम गरेका पाका नेपाली विदेशीको पेसै आजभोलि कार्यक्रम संयोजक वा कन्सल्टेन्ट छ।

असल नेपाल, नेपाली अनि संसारका मान्छेको भलो हुने जे काम गरे पनि हुन्छ तर मान्छेमाफत आफ्नै आत्मालाई ठगेको पनि देख्नुपऱ्यो। तालिम गतिविधि होइन प्रक्रियामाफत प्रभाव र परिवर्तन महत्व हो भन्ने कुरा बढ्दै छ, यो क्षेत्रमा सहभागी हुँदा मैले तालिमको गज्जब अनुभव गर्न पाएँ।

हेरेका चलचित्र

गाउँमा धेरै पछिसम्म पनि समाचार सुन्न रेडियो थिएन । चलचित्र पनि हुन्छ भन्ने कुरा त धेरै पछि थाहा पाएँ । २०४८ सालतिर हाइभिजन हलमा सिनेमा चलेको र हेर्न पाइन्छ भन्ने सुनेँ । चिकंमुगलको डेरामा बस्दा मुकुन्द श्रेष्ठले निर्देशन गरेको छोटो चलचित्रको सुटिङ हेरेको थिएँ । नेपाल टेलिभिजनबाट त्यो पाँच मिनेट जति आउँथ्यो । सातामा एकदिन नाम थियो *आफ्नै कथा* ।

महाभारत र *रामायण* जस्ता धार्मिक चलचित्रमा हनुमान उडेको, देउताका वाण जुधेका, रावण यानमा उडेको देख्दा म धेरै उत्साहित हुन्थेँ र सातामा फेरि कहिले हेर्न पाइएला जस्तो हुन्थ्यो । टोलमै टीभी एक/दुई घरमा हुन्थ्यो । यस्ता चलचित्र बिहान १०/११ बजे आउँदा बाटै सुनसान हुन्थ्यो । त्यसबेला अवस्था फरक थियो । त्यसपछि चलचित्र हेर्न सहज हुन थाल्यो । विश्वज्योतिमा एक रुपैयाँ तिरेर अनि रञ्जना हलमा कहिले एक रुपैयाँ तिरी, कहिले आँखा छली सित्तैमा छिरेर समेत फिलिम हेरेँ । हाम्रो सिट सबैभन्दा पहिलो हरफको पनि अगाडि हुन्थ्यो । पूरै सिनेमा हेर्न गाह्रो हुँदा अँध्यारोमा कहिलेकाहीं अलि पछ्याडि सदैँ गतिलो ठाउँमा पनि पुगेर सिनेमा सक्थ्यौँ ।

त्यसपछि सिनेमा रिल भाडामा पाइन थाल्यो । म नेपाली भाषाबाहेक हिन्दी पनि बिस्तारै हेर्न थालेँ अनि अंग्रेजीको पनि एक्सन मन पर्न थाल्यो । त्यसपछि समकालीन सबै चलचित्र हेर्न भ्याइयो । *मेने प्यार किया* र *दिल* अनि *साजन* सिनेमाको समय थियो त्यो । यी सिनेमाबाट सिक्न सकिने कुरा मैले बुझिनँ तर *मुझे निद नआए* गीतले मेरो मनमा प्रेमपूर्ण स्थान जमायो । जेम्सबोण्ड अनि

ब्रुसलीका पाएजति सिनेमा हेरेपछि व्यक्तित्वचाहिँ गज्जबको बनाउनुपर्दोरहेछ भन्ने भान मेरो बौद्धिकतामा पयो ।

कपडा लगाउँदा, बोल्दा र मेरो कपालको सजावटमा पनि परिवर्तन आयो । त्यसपछि सबैभन्दा बढी मेरो व्यक्तित्वको जग बसाल्ने सिनेमा कमल हसनको *पुस्पक* हो । यसलाई आर्ट फिल्म पनि भनिन्छ । त्यो सिनेमाबाट कसरी आफूसँग हुँदा वा नहुँदा व्यवहार र जीवन चलाउने, प्रेमको वास्तविकतासम्बन्धी छ, पुस्पकचाहिँ एउटा पाँचतारे होटलको नाम हो । जुन स्थानमा सोही व्यक्तिको चिया पसलको कमाइबाट बनाएको चलचित्रमा कथा छ ।

मैले यस्ता आर्ट सिनेमा खोजीखोजी हेरेँ । अनि, नेपाली डकुमेन्ट्री र नाटक पनि प्रशस्त हेर्ने अवसर जुटाएँ । नाटक महोत्सव र फिल्म फेस्टिभलमा भोलेन्टियर संयोजक भई कार्य पनि गरें । यही क्रममा दिलभूषण पाठकसँग परिचय भइसकेपछि केही सिनेमा उहाँले पनि हेर्ने सल्लाह दिनुभयो, छयाँ शर्मा पनि साथैमा हुनुहुन्थ्यो । हामी एउटा द्वन्द्व रूपान्तरण र दिगो विकास विषयमा केही साताका लागि रूकुममा त्यहाँ उहाँले *द सिक्केट* सिनेमाका बारेमा बताउनुभयो र काठमाडौँ आएपछि सिनेमा र पुस्तक किनेर हेरेँ । मलाई नौलो अनुभूति भयो । नयाँ आयाम थपियो । विशेषगरी सकारात्मक सोच, धन, स्वास्थ्य अनि सम्बन्धको विज्ञान र रहस्यका बारेमा त्यो चलचित्र बडो गज्जबको लाग्यो ।

हाल यस्ता करिब पाँच सय चलचित्र मैले संग्रह गरेको छु । फुर्सद मिलाएर हेर्ने गर्छु । कति राम्रा चलचित्र त दोहोर्‍याएर पनि हेर्ने गरेको छु । म अगाडि बढिरहँदा चलचित्रको पनि भूमिका छ ।

मैले पढेका पुस्तक

मैले सानैमा पुस्तक पढ्न सिकिनँ । विद्यालयमा हुँदा पनि कक्षाका किताबसमेतमा मेरो मन गएन कहिल्यै । ८ कक्षामा पहिलो पटक नेपालीका केही कविता 'मेरो प्यारो ओखलढुंगा'सहित परीक्षामा सोधिने हुनाले कण्ठ गरें । धेरै मानिसको मुखबाट पुस्तकालयको प्रशंसा र पढ्ने मानिस भविष्यमा राम्रो हुन्छ, भन्ने कुरा सुनिरहन्थेँ । तर, पुस्तकालयको भ्रमण र खोज अनि पुस्तक लिएर अध्ययनभन्दा पनि परीक्षाका लागि क्याम्पससम्म पनि पढियो ।

खप्तड बाबाको विचार विज्ञानले पहिलो पटक मेरो हृदयमा छाप पायो । तर, पूरै पुस्तक मैले एकपटकमा बुझ्न सकिनँ । दोहऱ्याइ-तेहऱ्याइ गरेपछि धेरै कुरा खुल्दै आए । पुस्तक नपढ्ने बानीले कुनै पनि पुस्तकप्रति नतान्दोरहेछ । दैनिक खाना प्यारो बरु घुमघाम अनि साथीसँग गफिन प्यारो । त्यसै बन्न सजिलो तर पुस्तक हातमा नहुने ।

सकारात्मक सोच भएका पुस्तक बिस्तारै पढ्न मन लाग्यो अनि पढ्दै गएपछि मज्जाले बानी लाग्यो । पुस्तक पढ्नुमात्रले ज्ञान नहुने । त्यसलाई आफ्नो व्यावहारिक पक्ष र विचारसँग तुलना गरी अभ्यास गर्न थाले पुस्तक पढेको सार हुने रहेछ । नत्र त पढ्यो धेरै बन्यो पुस्तकी बज्रस्वाँठ । *पावर अफ क्रिएटिभ थिङ्किङ* अनि *एन्थोनी रबिन्सका अवेकनिङ जायन्ट विथ इन यु, अनलिमिटेड पावर र जायन्ट स्टेपले* धेरै कुरा ठूलो सोच र पूर्ण शान्तिका साथ कसरी गर्ने भन्ने कुराको अनुभव यी पुस्तकमार्फत गरें । भारतीय लेखक शिवखेरा उनी नेपाली आफन्त कर्ण शाक्यका *सोच, खोज* अनि *म सक्छु* केही पटक पढें । यिनले नेपालमा हामी कहाँ चुक्यौँ अब के

गर्नुपर्छ अनि विशेषगरी नेपाली उद्योगी-व्यवसायीले कसरी सफलता प्राप्त गरे भनी कर्ण दाइले व्याख्या गर्नुभएको छ । पछिल्लो समय वारेन बफे, बिल गेट्स, इमरान खान, सचिन तेन्दुलकरलाई सुनिरहेको छु । रविन शर्माका पुस्तक पनि हेरेँ । रमाइला लागे । सबैभन्दा उनको जुन पनि हैसियतबाट नेतृत्व लिनुपर्छ, ठूलो पद या धनमात्र भएकाले हैन भन्ने कुरा मन पयो ।

अहिले मैले हेरिरहेका, अध्ययन गरिरहेका पुस्तकमा चार वेद, बाइबल, कुरान, गीता, बुद्धको जीवनीमा आधारित घटनाक्रम र दीक्षा, जे कृष्णमूर्तिका पुस्तक अनि नेपोलियन हिलका सफलतासम्बन्धी पुस्तकका साथै डेल कार्नेगीका लोक-व्यवहार र बोलीसम्बन्धी पुस्तक । नेतृत्व विकाससम्बन्धी पुस्तक, दीपक चोपराको माइन्ड बडी र सोलसम्बन्धी पुस्तक योगा र सकारात्मक सोचसम्बन्धी विभिन्न पुस्तक अनि बेनामी तर विषय सफलता, मस्तिष्कको शान्ति, सोच व्यक्तित्व अनि नेतृत्व विकास र समाज रूपान्तरणका केही पुस्तक पनि मेरा पढ्ने दराजमा सजिएका छन् ।

मेरो आफ्नै बानी कतै यात्रामा या कामविशेषले जाँदा सधैं पुस्तक बोक्ने गर्छु र मौका पाउँदा पल्टाइहाल्छु । वातावरण सधैं सकारात्मक हुँदैन यात्रा गर्दा एकअर्काको मुखमात्र हेर्नु र सस्ता छलफल या राजनीतिको चर्चा गर्नुको साटो पुस्तकभित्र छ, अध्ययन मलाई धेरै रमाइलो लाग्छ । प्रभाको अप्रेसनताका १० वटाजति पुस्तक लिएर म गंगालालको कुरुवा कक्षमा थिएँ । उनको नजिक जानु, औषधि किन्नुबाहेक फुर्सदको समयमा ती पूरै पुस्तक पढेँ । यता प्रभाको होस आयो । उता पुस्तक पढेर ममा पनि नयाँ ज्ञान चेतना र अर्को होस आयो । समाज, परिवार अनि विशेषगरी नेतृत्व लिने व्यक्तिले अध्ययन गरेको देखिँदैन । कुरा सुन्दा महसुस पनि हुँदैन । यही वातावरणबाट हुर्केको अनि साधारण शिक्षा हासिल गरेका व्यक्तिले बिनाअध्ययन-अभ्यास र गतिलो चरित्रबिना सानो परिवर्तन पनि म आशा गर्न सकिदैनँ । तर, विडम्बना त्यस्तै ! नेतृत्वले भरिएको छ मेरो समाज, देश दुर्भाग्य ।

एक प्लेट मःमःभन्दा पुस्तक सस्ता छन् । हाम्रो मुलुकमा मःमः खाएर त्यसलाई फोहरमा परिणत दैनिकजस्तो गर्न तयार छन्

हाम्रा युवा साथी । तर, पुस्तक या अध्ययनबाट ज्ञान खाई व्यवहारमा परिवर्तन गरी खान ठूलो डर र साहसको खडेरी छ । पुस्तक पढ्न, मानिसका गतिला कुरा सुन्न, स्वच्छ बन्न, रमणीय स्थान घुम्न र साहसिक काम अनि खेलकुदमा सहभागी हुन थालेपछि हाम्रो बुद्धिले, मानसिकताले नयाँ बौद्धिक खुराक माग्दोरहेछ भन्ने मेरो अनुभव हो ।

मजस्तो कहिल्यै क्याम्पससम्म पनि कुनै पुस्तक पढ्ने बानी नपरेको, सस्तो मनोरञ्जनात्मक पत्रपत्रिका अध्ययन गर्ने मान्छेले त ढिला सुरु गरी केही हजार पुस्तक अध्ययन गरेँ हुँला । तपाईंलाई पनि इच्छाशक्तिले धेरै ज्ञानी बनाउन सक्छ । समाज परिवर्तन गर्न, जीवन सहज बनाउन गतिला व्यक्ति समाजमा चाहिन्छ । नपढेको व्यक्ति र तपाईं-हामी नै गतिलो बनेनाँ भने यो समाज उकालो हैन ओरालो विकासतिर लाग्छ ।

परिवार र विवाह

म माइलो छोरा, परिवारमा आमाबुवा, एक दिदी, एक दाइ, एक भाइ र एक बहिनी मेरा । प्रभाको पनि उस्तै, उनी पनि माइली । मेरा बुवाआमा केही वर्षअघिसम्म खनियाँखर्कमै खेती-किसानी गर्नुहुन्थ्यो । बुवा फुर्सदमा गाउँले राजनीति गरी चुनाव पनि जितेर सूर्यछापको वडाअध्यक्षसमेत बन्नुभयो । द्वन्द्वकालमा करिब दुई वर्ष जेल पनि बस्नुभयो । अहिले पनि बुवा राजनीति के हो थाहा छैन भन्नुहुन्छ ।

वर्तमानमा बाआमा पोखरा लेकसाइडमा दाजुभाइसँग बस्नुहुन्छ । ठूलो दाजु भूमि ६ वर्षजति माल्दिभ्समा काम गरेर केही रकम मलाई पनि खर्च गर्न दियो । बाँकी कान्छासँग मिलेर व्यवसायमा लगायो । राम्रो गर्दै छ । भाइ होमराजले किचन चिम्नी, पानी तताउने सोलार तथा फर्निचरको बिक्रीबाट मनग्य कमाएको छ । गाडी किनेको छ । पोखरा सभागृह अगाडि छ, उसको सोरुम अनि दाजुका दुई र भाइका एक सन्तान छन् ।

दिदी सुमिनाको विवाहपछि भिनाजुले उसलाई निको गर्नुभएन । सँगै बस्न सक्ने अवस्था नभएपछि हामी दिदीभाइ र उनका दुई भाइ छोरा ईश्वर र किशोरसँगै डेरामा बस्छौं । कान्छी बहिनी अप्सराको पश्चिमतर्फ विवाह भयो । हाल कलंकीमा एक छोरी हुर्काउँदै छे- पूर्णिमा ।

प्रभा जन्मेको स्थान बांगेमुढा, हाम्रो ०५२ सालमा पहिलोपटक भेट भएको अनि ०५८ सालमा प्रेमसम्बन्ध, ०६५ मा विवाह हुनुअघि उनको परिवारले सजातीय व्यक्ति म नभएको हुनाले केही दबाव भेल्लुप्यो ।

उनको पारिवारिक पेसा राष्ट्रिय दौरासुरुवाल टेलर्स, शाक्य थर उनको । परिवार त खुला विचार भएको, आमा ममतामयी, दाजु आधुनिक, बहिनी निभा सहयोगी । हाम्रो चिनजानदेखि नै बुवा आधुनिक र सत्यकर्ममा विश्वास राख्ने बुद्धिस्ट परिवार । प्रभाको परिवारमा विवाहको सम्बन्धमा भने टाढाका नातेदारले समेत चासो राख्नाले गर्दा विवाहको वार्तालाप लम्बियो केही । यता, मेरा बुवाले बाहुनी कन्या पाइन्छ नि ! किन नेवारै गर्नुपर्‍यो भन्नुभयो । लभ परेको र अनुभव कस्तो हुन्छ मेरा बाले कहिल्यै थाहा पाउने अवसर पाउनुभएन । आमाले आफन्त र समाजले के भन्ला नानी तैले नेवार विवाह गर्दा भन्नुभो । आमालाई मैले काठमाडौंमा मैले खान-लाउन र अध्ययन गर्न गाह्रो पर्दा तपाईंका आफन्त कहाँ थिए भनी प्रतिप्रश्न गर्दा आमा केही बोल्नुभएन ।

केही वर्ष लाग्यो यो प्रक्रियामा । प्रभाले उनको र मैले मेरो परिवारलाई राजी गरायौं, यो विवाहका लागि । एकदिन प्रभाको बुवाले मलाई बोलाएर भन्नुभयो, 'तपाईं हाम्री छोरीसँग धेरै डुलिसक्नुभयो । तपाईंलाई हामी भाइ भन्ने कि ज्वाइँ ?' हाम्रो पहिल्यै सल्लाह भएको थियो- करिब १० महिनापछि हाम्रो दुवैको जन्मदिन पारेर त्यही दिन घरमै विवाह गर्ने भनी । त्यही कुरा मैले बुवालाई मिलाएर भनैँ । उहाँले सहमति जनाउनुभयो । म खुसी भई डेरा फर्केँ ।

जन्मदिनको दिन केक काटेर एकअर्कालाई खुवायौं । सानो भोज आयोजना गरी हामीले गीत पनि गायौं । त्यसै माहोलमा विवाह गर्‍यो अनि सबैलाई सुनायौं ।

राष्ट्र निर्माण

एउटा गतिलो परिवार बन्न दाजुभाइ, दिदीबहिनी, आमाबुवा रहेछन् भने नातिनातिनाका बीच सकारात्मक सञ्चार अनि योजना र गन्तव्य हुनुपर्छ । त्यस्तै देशको पनि एउटा लक्ष्य अनि जनताका बीचमा भाइचारा सकारात्मक सञ्चार अनि योजनाअनुसार काम गर्ने र जिम्मेवार भएर आफ्नो कर्तव्य पूरा गर्ने गर्दा राष्ट्रको निर्माण अनि प्रगति हुन्छ ।

हाम्रो देशमा गाली गर्नका लागि कैयौं विषय अनि पात्र छन् । तर, सम्मान गर्नका लागि भने कम । यसको सीधा मतलब हामी सम्मान पाउन सक्ने पनि अरूलाई गाली गरेर दिन काटिरहेका छौं । मेरा लागि राष्ट्रको निर्माण भनेको व्यक्ति चरित्रवान् हुनु अनि उसले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गर्नु ऊ चाहे जुनसुकै व्यवसाय गर्ने होस् वा पेसा अँगालेको वा अध्ययन गर्दै रहेको विद्यार्थी होस् या त गृहिणी नै किन नहोस् ।

जसरी राजनीतिक विचारमा एकता छैन प्रत्येक परिवारको अवस्था नेपालमा यस्तै देख्छु । परिवार त मिलेको छैन भने टोल, जिल्ला, गाउँ अनि राष्ट्रका सबै मानिस मिल्ने कुरै छैन । त्यसैले के यो जीवन नमिली कुनै बिताउने विचारमा हुनुहुन्छ ? अनि यहाँलाई शुभकामना नभए मिल्न ढिलो भइरहेछ ।

देशको मूल कानुनको सबैले मिलेर पालना गरे अधिकारमात्र छाडी कर्तव्य पूरा गरे हाम्रो अगाडि नयाँ मुलुकहरू केही दशकमै संसारका लागि नमुना बनिरहेका छन् । हामी मिल्यौं भने नेपाल बन्न राष्ट्र निर्माण हुन के बेर ?

घरधनी

म २२ वर्षदेखि ठाउँठाउँका डेरामा बस्दै आएको छु । बाँकी समयमा पनि मेरो आफ्नै घर बनाउने सोच र योजना छैन । मलाई डेरा मज्जा लाग्छ अनि संसारै डेरा हो । केही समयका लागि यहाँ पनि सधैं कहाँ बसिन्छ र भन्ने मेरो सोच छ । पाँच या सात जनाको परिवार भए पनि काठमाडौँका प्रायजसो घर भाडामा लगाएका छन् ।

हाम्रो समाजमा बस्ने ठाउँलाई प्राथमिकता दिएको कम पाएँ जसरी शरीर घर भयो, मानिसको मन त्यसमा डेरा गरेर बस्दछ यो आत्मा भनौँ । ६५ वर्ष मान्छे बाँच्यो भने घर भएको र काममा जाने मान्छे ४० वर्ष त घरमा बस्दछ, या डेरामा २४ घन्टामा मात्र मान्छेले हजारौँ लिटर तरल र त्यो भन्दा बढी अक्सिजनको खपत वा व्यवहार गर्दछ । आफैँसँग उसको यो क्रममा संगत र व्यवहार राम्रो नहुँदा जीवन बर्बाद हुन्छ ।

सफलता, गतिलो परिवार, सकारात्मक चिन्तन भन्ने कुरा धेरै टाढाका विषय हुन जान्छन् । डेरा भाडामा लिन सक्ने मेरो हैसियत भएपछि डल्लुको एक कोठाबाट डेरा यात्रा सुरु भयो । अनि, अर्को घरमा सरेर दुई कोठा लियौँ । त्यहाँबाट मानभवन सय्यौँ । क्लब तीन ठाउँमा साय्यौँ । अहिले हामी कुपन्डोलमा बस्दछौँ । मैले जहाँ डेरामा बस्दा पनि मागेजति पैसा तिरेर बसेँ । कहीं पानी आफैँ व्यवस्था गर्नुपर्ने, कहीं किन्नुपर्ने आदि शौचालय राम्रो वा हुँदै नभएको पनि पत्थो ।

कमसेकम घर बनाएपछि आफू आनन्दले बस्नुपर्छ अनि साह्रै बढी भयो भने भाडामा दिएर पो घरको धनी भइन्छ । नत्र त जिन्दगी घरगरिब भइगयो नि ! म त घर नभएको धनी अर्थात् घरधनी सम्भन्धु आफूलाई अनुभवी डेरावाल । □□□

टिम नोदन इन्टरनेसनल

तालिममा धेरै राम्रो प्रगति गर्दै थियौं। हामी नोदन क्लबमार्फत अनि मेरो र हाम्रो व्यक्तित्व पनि निखार आउँदै गर्दा केही तालिम कम्पनीमा दर्ता भएको संस्थाले मात्र गर्न पाउने भए। बुटवल पावर कम्पनीको तीन सय नौ जनाको एउटा समूह निर्माणको कामको जिम्मेवारी मैले पाएपछि भ्याट बिल ग्रोथ सेलरको प्रयोग गरी काम गर्‍यौं। तालिम धेरै राम्रो भयो। कम्पनी र व्यवस्थापन हामीदेखि धेरै खुसी भयो।

मैले तत्काल एउटा यस्तो कम्पनी जो शून्यदेखि सुरु गरेर शतप्रतिशत वृद्धि र प्रगति गर्ने विचार गरें। नाम १० वर्ष पहिलेदेखि चलेको छँदै थियो। यसमा टिम अगाडि र अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा पनि गर्ने भनेर कम्पनीमा वैशाख १ गते स्थापना दिवस हुनेगरी स्थापना गर्‍यौं, टिम नोदन इन्टरनेसनल। यसको कर्पोरेट ट्रेनिङबाट प्राप्त शुल्कले नै सम्पूर्ण स्थापना अनि सञ्चालन भइरहेको छ। २०७० सालसम्ममा यसको वृद्धि गर्ने मेरो लक्ष्य छ। त्यसपछि आर्थिक कारोबार त्यसमा पनि ट्याक्स अनि भ्याटलगायतका कुराबाट टाढा रहने योजनामा छु। यस्तो मायाको र विशेषगरी हामीले बिकास गरेका मोडेलको तालिम अनि सिकाइ र प्रक्रियाको माग दैनिक रूपमा बढ्दो छ। तर, मेरो चाहना पैसा कमाउनेमात्र छैन अझ विशेषगरी कम्पनीमार्फत नाफा वा लाभ प्राप्त गर्ने मेरो अनि जीवनको उद्देश्य हुन सक्दैन भन्ने व्यक्तिगत ठम्याइ छ। स्थापना गरें, चाहेको उचाइमा पुर्‍याएँ प्रशस्त पैसा कमाएँ, अब बेच्ने वा बन्द गर्ने लक्ष्यमा छु, म सफल हुन्छु।

खेलमार्फत सिकाइ

सिकने र सिकाउने दर्जनौं तरिका छन् । मानिस पनि विभिन्न उमेर समूहका हुन्छन् । बालबालिका, वयस्क अनि वृद्ध तिनमा पनि आआफ्नै थरी त छँदै छन् । मूलरूपमा मेरा लागि दुई थरीका मानिस छन् । एउटा सिक्न चाहने र अर्को सिक्न नचाहने । एक थरी केही गर्न चाहने अर्का थरी केही गर्न नचाहने ।

सबैभन्दा प्रभावकारी सिकाइ वा तालिम खेल-विधिमार्फत् हुने कुरा संसारभर फैलिएको छ । साधारणतया देखेको कुरा पछिसम्म याद गर्न नसक्नु, सुनेको कुरा बिर्सने तर आफैँ सहभागी भएर खेलेको/सिकेको र जानेको कुराचाहिँ सजिलै नबिर्सने हुँदोरहेछ । एकपटक पौडी जानेको मानिसले आजीवन भुल्दैन । साइकल वा मोटरसाइकल चलाउन जानेको मान्छेले धेरै वर्षपछि पनि यादै गर्नुपर्दैन । स्वतः ती कार्य गर्न सक्ने हुन्छ ।

हामीले नेपालमा या विदेशमा पनि यो विधिको अनुसन्धान अभ्यास र प्रभावलाई नियाल्दा गहिरो छाप परेको व्यक्तित्वमा सुधार भएको, सोचाइमा परिवर्तन आएको, समूहमा मिलेर काम गर्न सक्ने बनेका मानिस देख्दा र विशेषगरी युवाहरू गन्तव्यमा लम्केका अनि विद्यार्थीले अध्ययन-अवलोकन र व्यवहारमा सुधार गरेको अनुभव हामीले प्राप्त गर्छौं ।

खेल नखेलाई सिकाउँदा वा तालिम दिँदा मेरो हैसियत राम्रो थिएन । अहिले खेलमार्फत सिकाइका कारण खोजेजति फि अनि भनेजस्तो कार्य र व्यक्तित्व बनेको आत्मानुभूति साथै गौरव छ मसँग आज ।

गीत गाउँदा

म २ कक्षामा पढ्दा मावलमा सांस्कृतिक कार्यक्रम हुन्थ्यो । बैरागे भन्ने स्थानमा साँभमा गोलाइमा बस्ने अनि पालैपालो गीत गाउनुपर्ने खेल थियो । मेरो पालो आयो । सानिमाले यो सानै छ गाउँदै न भन्नुभयो । तर, मैले एउटा गीत गाउँछु भनेर सुनाएँ- 'पोखराको बजारमा सुका धार्नी मासु, तिम्री छोरी मैले लगेँ टीका लाइदेऊ सासु...माछी मार न हो दाइ हो...' त्यसपछि सबैले यो लय गाए अनि एक फन्को नाच्दै घुम्थे पनि । यो थियो मेरो पहिलो गायन । विद्यालय र क्याम्पसका कार्यक्रममा आफ्नो आँट र अरूको हौसला सधैं अभाव रह्यो ।

ओखलढुंगा बजारको विद्यालयमा एकदिन भूयालबाट मीठो धुन बाहिर आएको सुनेर चिहाएँ । रामेश श्रेष्ठको कुनै गीत बजेको हो भन्ने लाग्छ । आज सम्झँदा गाउँमा पुतली नचाएर हारमोनियम बजाउने मानिस भजन गर्दा आमा एक टक लाएर हेर्नुहुन्थ्यो । म अचम्मित पाराले आमा त्यो पुतली अनि नचाउने मानिसलाई हेर्ने साँढै मीठो भाकामा गाउँथे ।

मलाई गाउन सक्छु भन्ने लागेको थिएन । काठमाडौँ आउनुअघि रेडियो सुन्ने अवस्था पनि थिएन । आक्कलभुक्कल त्यसमा पनि राम्रो गीत बजे पो ! २०५६/५७ सालसम्म मैले धेरै गीत सुनेँ । तर, कहिल्यै गाएको थिइनँ । लोकगीतमा पनि सारंगी ताल भएको झलकमान गन्धर्वको शब्द रचनाले मन छोयो । यी गीतहरू गाउँमा पनि मैले सुनेको रहेछु ... 'आमाले सोध्लिन् नि खै छोरा भन्लिन्' । झलकमानको बसाइ कीर्तिपुर मच्छेगाउँमा । पत्रिकाको एउटा समाचारको आधारमा खोज्दै-खोज्दै म पुगेँ मच्छेगाउँ ।

भलकमान आराम गरिरहनुभएको भेटैँ । आँखामा जलबिन्दु भएको र दीर्घ रोग लागेको कुरा उहाँले भन्नुभयो । सो अपरेसन गर्न र सकेको उपचार गर्न उहाँलाई काठमाडौँका केही ठाउँमा निम्ता मान्दै ल्याएँ । एउटा कार्यक्रममा रु २ हजार पनि दिए । उहाँलाई त्यहाँ पुग्न मैले सघाएँ । उहाँले सरकारले धेरै लाख पुरस्कार र उपचार खर्च दिने निर्णय गरेको तर आफूले केही नपाएको कुरा मलाई सुनाउनुभयो । मोटरसाइकलमा कीर्तिपुरसम्म आउँदा बाटोमा परेका खाल्डा देखाउँदै बाटोको चोक्टा ठेकेदारले खाइहाले भाइ भन्नुहुन्थ्यो । आफन्तले बेवास्ता गरे । उपचार गर्न चासो कसैले नलिँदा मसिर ६ गते २०६० मा उहाँको निधन भयो । त्यसको केही दिनअघि भेटौँ है भाइ मेरा गीत जनताले मन पराउँछन् तपाईंले सघाई दिनु भन्नुहुन्थ्यो ।

भलकमान दाइलाई अस्पतालबाट प्रज्ञाभवन अन्तिम श्रद्धाञ्जलीका लागि ल्याइँदा घुइँचो थियो । तापनि, उहाँको शव जलाउन घाटमा चाहिने पैसा त्यहाँ थिएन । कलाकार र सिर्जना भनें हाम्रो मुलुकमा सरकार कागजमा चाहिँ सधैं ठूला गुण लाएको बखान गरिरहन्छ । अनि, त्यो बेलामा सकें भने मैले उहाँका गीत गाउनेछु भन्ने मनमा संकल्प लिएँ । सात वर्षपछि पाटनमा कुटुम्बसँग मिलेर २०६० को डिसेम्बरमा एउटा कार्यक्रम आयोजना गरी उक्त कार्यक्रमको नाम 'भलकमानको भलक' राखियो । ११ वटा उहाँका गीत गाउँदा उहाँलाई भलभली सम्भैं । केही मानिस रोए पनि । त्यहाँ अग्रज सहभागीले भनाइ पनि राखे- मैले राम्रो काम गरेको पञ्चम स्वरमा गाएको । त्यसमध्ये एक हुनुहुन्थ्यो- गोपाल चित्रकार । उहाँले २०२८ सालमा जैसीदेवलमा भलकमान गन्धर्वलाई गाउन निम्ता गरेको चर्चा पनि गर्नुभयो । २०२२ सालताका रेडियो नेपालमा सर्वोत्कृष्ट भएको थियो भलकमान दाइको 'आमाले सोध्लिन्' बोलको गीत ।

भेदभाव भइरहेको हाम्रो समाजबाट त्यो दिनबाट मेरो भट्टराई थरको साटो नेपाली लेख्ने निर्णय गरें । आँटेपछि गाउन सकिने रहेछ । यी गीतको खोजी गर्दा अर्का श्रष्टाको नाम बारम्बार आइरह्यो । उहाँ धर्मराज थापा हुनुहुन्थ्यो । बटुलेचौर कास्की स्थाई

घर भएका दुवै जना भलकमानलाई हौस्याएर काठमाडौं ल्याई सहयोग गर्ने उनै श्रष्टा र उनका सृजनाको पनि चर्चा नगण्य थियो । पोखरामा भलकमानको भलक कार्यक्रम गर्ने बेला पोखरेली मित्र र लोकगीतका पारखीले धर्मराज थापाको कार्यक्रम गर्नु भन्ने सल्लाह गर्नुभयो ।

२००५ ताका रचना गरिएका जनकविकेशरी धर्मराज थापाका गीत पाटनढोकामा २०६८ असोज महिनामा गाउँदा गज्जब आनन्द लाग्यो । ९० वर्ष पुग्न लाग्नुभएका उहाँहरूको सक्रियता गज्जबको छ । राष्ट्रिय भावनामा लाग्न अभिप्रेरित गीत अझ लोकका विभिन्न भाका भएका गीत लोक बिउँझाउन गाउनु मेरो उद्देश्य हो मनोरञ्जनमात्र होइन ।

यसरी विभिन्न कार्यक्रममा गाएका गीतका डीभीडी बनाएर आएको पैसा दृष्टिविहीन, बहिरा अनि मानसिक रूपमा असक्त विद्यार्थी युवालाई सहयोग गर्न पाउँदा मन आनन्दित भएको छ, मेरो ।

अस्पतालमा

म ज्याडिसन होटलको एक युवासम्बन्धी कार्यक्रममा भाग लिइरहेको थिएँ। प्रभा मोटरसाइकल दुर्घटना गरेर अस्पतालको आकस्मिक कक्षमा रहिछन्। ढिला गरेरमात्र थाहा भयो। उनको अनुहारमा ५२ टाँका लगाउनुपरेको रहेछ। केही दाँत नक्कली हाल्नुपर्ने भएछ।

हाम्रो लभ पर्नु अघिल्लो वर्ष नै प्रभाको मुटुमा समस्या रहेको कुरा उनलाई थाहा थियो। २०६५ सालमा डाक्टरसँग सल्लाह गर्दा यदि नानी पाउने इच्छा छ भने चाँडै गर्नु भनेपछि हामीले त्यही साल विवाह गर्‍यौँ अनि अस्पताल जाँच गराउन जाँदा थाहा भयो कि पेटमा पानीको ठूलो डल्लो छ भनेर। सो समयमा उनी दुई महिनाकी गर्भिणी थिइन्। हेम्स अस्पतालमा चार किलोको पानी फोका अप्रेसन गरी निकाल्दा पनि गर्भले निरन्तरता पायो। उनको पेटको ठूलो भाग चिर्नुप्यो।

नानी पेटमा हुर्कने ठाउँ कम थियो। अप्रेसन गरी टाँका लगाएको हुनाले अरू त सामान्य रूपमा राम्रैसँग अगाडि बढ्दै थियो। २८ सातामा उनलाई बेथा लाग्यो। मुटुको बिरामीले बढी च्याप्यो, प्रेसर बढ्यो। समय नपुग्दै छोरी जन्मिइन् तर बचाउन सकिएन। दुई दिनमा उसले सास छोडी। यता आमा सीसीयूमा खतरा अवस्थामा, धेरै दिनपछि पनि प्रभालाई राम्रो चाहिँ भएन। डाक्टरले अप्रेसनको सल्लाह दिए। २०६६ माघ १२ गते मुटुको अप्रेसन गर्‍यौँ, सफल भयो।

खतरा अवस्थामा हुँदाहुँदै पनि हामीले एउटा सन्तान पाउने सल्लाह डाक्टर ज्योतिन्द्र शर्मासँग गर्‍यौँ। उहाँले उपाय भन्नुभयो

अनि हामीले तयारी गर्थौं । धेरैपटक अस्पतालमा विभिन्न कारणले प्रायः वर्षेभर बस्नुपर्थो । नानी पाउँदा सीसीयू र गाइनो विभाग भएको टिचिङ नै उपयुक्त थियो । अन्त पनि परीक्षण र विभिन्न विषयका लागि बस्थौं । मंसिर २२ को नानी पाउने मिति दिएको थियो । हामी करिब दुई महिनाअघि नै अस्पताल भर्ना भयौं । विभिन्न समयमा अस्पताल बस्नुपरेका कारण हामी अनुभवी भइसकेका थियौं । सानातिना दुःख र मानिस अनि स्टाफ नर्सका व्यवहार र डाक्टरका भनाइले हामीलाई थप गलाउन सकेन ।

हामीले सधैं अरूलाई सकारात्मक व्यवहार गर्थौं । सकेको सहयोग पनि गर्थौं । हामी अस्पताल बस्दा कुरुवा, पाले, सहयोगी दाइदिदीलाई सहयोग गर्ने हाम्रो बानी नै भइसकेको थियो । हामीले पहिले पनि नानीको दुःखद् अनुभव गर्नुपरेका कारणबाट अत्यन्त सजग थियौं यसपटक ।

हाम्रो मिति नजिकिँदै जाँदा हामीले धेरै सहयोगी भेट्यौं । आफन्तहरू पनि प्रशस्त माया दिन आइरहनुभयो । मैले कुनै समयमा पढाइमा सहयोग गरेका भाइबहिनी पनि सारा आए । नर्सहरू साह्रै सहयोगी भएर मंसिर ४ मा डाक्टरहरूसँग एउटा 'सपनामार्फत् आत्माको खोजी' भन्ने विषयमा कार्यक्रम डिनको हलमा गरियो । गज्जब रमाइलो भयो ।

मंसिर ५ को दिउँसो २ बजेर १ मिनेट जाँदा प्रगतिको जन्म भयो । १० दिन थप अस्पताल बसेर हामी खुसी हुँदै घर आयौं । गाइनोका सहयोगी दिदीहरू, बाहिर बस्ने गार्ड अनि स्टाफ नर्सले छुट्टनुपर्दा न्यास्रो माने । तर, के गर्नु हामी सधैं अस्पतालमा बस्न सक्दैनथ्यौं । हाम्रो मित्रता र सहयोग कायम रहोस् भन्ने भावना सबैमा राखी सबैलाई सुखी जीवनको कामना गर्थौं हामीले ।

म आभारी छु

नौ महिनासम्म आफ्नो गर्भमा राखेर १८ महिनासम्म हेरचाह गर्दै मलाई यो शरीर प्रदान गरी हुर्काउने मेरी आमाप्रति म आभारी छु । गतिलो मानिस बन्न र सकेको सेवा गर्न उत्प्रेरित गर्ने मेरा बुवाप्रति म आभारी छु । दिदी सुमीनाले सानैदेखि मलाई हुर्काई र अहिले पनि असिम माया गर्छे । सानिमाहरू र मावलकी हजुरआमाले मलाई ठूलो गुण लगाउनुभएको छ । मामाहरू मेरा चार जना हुनुहुन्छ । सबैले बौद्धिक हुन अनि अगाडि बढ्न हौस्याउनुहुन्छ ।

शिक्षक-शिक्षिका जसले मलाई कूटेर पढाउनुभयो अनि जसले मलाई मायाले फकाउनुभयो । काठमाडौं आएपछि आफ्नै भाइजस्तो माया गरी मलाई विद्यालय पठाउने भगवान, ईश्वर अनि परमेश्वर श्रेष्ठ र पसलमा रोजगारी अनि घरमा स्थान दिने मञ्जु-जयेन्द्र माथेमा । मेरो क्षमतालाई चिन्ने विनय बस्नेत जसले कोसी टुस एन्ड ट्राभल्समा काम दिनुभयो । ठूलो सोचन सिकाउने जर्मन मित्र अलेक्स बार्थ अनि शिक्षा र व्यवहारमा तालमेल ल्याउन घघच्याउने पिटर हुच्छ्राइजर जसले उद्धव खकुरेलसँग परिचय गराएर र उहाँसँग मैले सात वर्ष गतिलो बिक्रेता र प्रस्तोता हुन सिकेँ । मान र अध्ययन खर्च जुटाएँ ।

ममा सम्भावना देख्ने मेघ आले, गुरुमन्त्र दिने गोविन्द गजुरेल अनि ज्ञान र बुझाइ आफैँभित्र खोज्न सिकाई युरोपमा पनि रातो कार्पेटमा निम्त्याउने मिरियम फिन्जप्रति आभारी छु । मलाई शंका गरी काम र विश्वास नदिनेप्रति पनि आभारी छु । त्यसैगरी, जसले मलाई शतप्रतिशत विश्वास गरी काम प्रदान गर्नुभयो अजयबहादुर प्रधानाङ्ग जसले व्यावसायिक तालिमका लागि पहिलो भन्याड राखिदिनुभयो । तपाईंप्रति म आभारी छु । □□□

प्रभा-रमण फाउन्डेसन

सामाजिक हिसाबले ससाना अनि संस्था र व्यक्तिका लागि अनि समाजमा काम गरियो यसबाट सन्तुष्टि पाएँ । तर, अब राष्ट्रको सेवा र सम्वर्द्धन-प्रवर्द्धन गर्ने इच्छा छ । त्यसतर्फ लाग्नका लागि प्रभा र मेरो नाममा हामीले जन्मदिन अनि बिहे गरेको दिन पारेर स्थापना गरेका छौँ- प्रभा-रमण फाउन्डेसन । यसका तीन वटा मुख्य उद्देश्य छन् ।

१) नेतृत्व शिक्षालयमार्फत राजनीतिक रूपमा गतिलो नेतृत्व राष्ट्रलाई प्रदान गर्न कर्तालाई नेतृत्व शिक्षा प्रयोग अनि अभ्यास गराउनु ।

२) क्षमता अभिवृद्धि हुने सीप, ज्ञान प्रदान गर्नु ।

३) हामी नेपाली सक्षम छौँ भनी कार्यबाट प्रमाणित गर्नु ।

यी तीनै कार्य राष्ट्रको प्राथमिकतालाई अगाडि राखेर गरिन्छ । सबै कुरा भएर पनि बुझ्ने मन थाहा पाउने ज्ञान र सत्यको पालना नगर्ने नेतृत्वले देश चलाउँदै जाँदा दैनिक रूपमा लथालिंग भएको देख्छौँ । अब योभन्दा तल गिर्ने ठाउँ छैन । सधैं यी मानिस नेतृत्व तहमा आउँछन् । गर्नेलाई सघाउनु नै र सहभागी हुनु राष्ट्र निर्माणमा फाउन्डेसनको मूल कार्य हो । बिगार्नेलाई गालीमात्र गरेर वा सत्तोसराप गरेर हामी कहीं पुग्दैनौँ ।

प्रभाले यो छोटो अवधिमा धेरै दुःख खेप्नुप्यो । जीवन-मरणसँग जुध्नुप्यो । अनि, मेरो पनि व्यस्ततामै समय गुज्रियो । अब त आफ्नो निर्माण अनि आफ्नो मातृभूमिको निर्माणमा जति समय छ अरूलाई पनि उत्प्रेरित गर्दै अगाडि बढौँ भनेर प्रभा-रमण फाउन्डेसनको स्थापना गरेका हौँ । आउनुस्, सहभागी बनौँ नेपाल राष्ट्र निर्माणमा । □□□

अबको यात्रा

राजनीति र व्यवस्थाबारे अनुभव लिने मेरो चाहना विद्यार्थी राजनीति गर्दा र रुमल्लिँदा अनि त्यसैको सेरोफेरोमा अध्ययनबाट पूरा भयो । अर्को चाहना गतिलोसँग काम गरी काम सिक्नु । मैले विभिन्न संस्था अनि व्यक्तिसँग काम गर्न सिकें र खोजेजति सफल भएँ । अनुभवी भएँ, ज्ञान पाएँ । तेस्रो इच्छा पैसा कमाउने-आफूलाई चाहिनेजति, परिवार बनाउने, कम्पनी सञ्चालन गर्ने, विद्यार्थी, युवा अनि व्यवसायी र उद्योगीलाई तालिम प्रदान गर्ने डाक्टर, पाइलट, वैज्ञानिक र किसानलाई सीप सिकाउन उत्प्रेरित गर्ने यो काममा पनि म सफल भएँ । पैसा इज्जत कमाएँ, सन्तुष्ट भएँ ।

समाजसेवा गरी मनमा आनन्द र आमाको सेवा गरी आमालाई हसाउँछु भन्ने चाहना थियो । आमासँगको वार्ता, घुमघाम, छलफलपछि यो कुरामा पनि सोचेको सफलता प्राप्त गरें । केही वर्षभरि सरसफाइ चेतना र जागरणका माध्यमबाट समाजको हितका लागि कार्य गरें ।

अबको यात्रामा मैले जति जानेको थिएँ त्यतिले नपुग्ने भयो । अझ भन सन्तुष्टि प्राप्त गर्नेगरी अध्ययन, साधना, एकान्तबास, बास गर्नुपर्ने आत्माको माग महसुस गर्दै छु । केही वर्षमा यी आशा फाउन्डेसनमार्फत ताकेका कार्य सम्पन्न गर्दै केही वर्षका लागि आधुनिक सञ्चार उपकरण ल्यापटप, सामाजिक सञ्जाल अनि सहर छाडी हिमालयको नजिक ध्यानस्त हुने यात्रामा जाने अबको यात्रा योजना छ ।

मसंग जेजस्तो ज्ञान, शिक्षा, सीप अनि आँट थियो तिनले मात्र मेरा जीवनका सबै प्रश्न अनि जिज्ञासा शान्त पार्न नसक्ने भए कस्ता प्रश्न:

- ◆ म खासमा को हुँ ?
- ◆ मेरो यस धर्तीमा कर्तव्य के हो ?
- ◆ म यो नाता-सम्बन्धमा कसरी आएँ ?
- ◆ मानिस कहाँबाट आई कहाँ जान्छ ?
- ◆ आत्मा के हो ?
- ◆ सपना कसरी बन्दछन्, तिनले मानिसलाई कसरी भन्दछन् ?
- ◆ पृथ्वीमा गुरुत्वाकर्षण छ, सौर्यमण्डलमा नि !
- ◆ करुणा, माया अनि प्रेम के हो ? यस्तै आदि इत्यादि ।

त्यसैले पनि यो दैनिकीबाट यी प्रश्नको उत्तर पाउने अपेक्षा मैले राख्न सकिन्नँ । सायद केही वर्षको स्वअययन अनि ध्यान र चिन्तनले केही भेटिन्छ कि ! के थाहा ।

नेपालमै बसेर पनि मैले संसारभरको सुख पाएँ । मैले जीवनमा खोजेका सबै वस्तु पाएँ, मित्र पाएँ, प्रेमिका पाएँ । हामी मिलेर छोरी प्रगति पायौँ, काम दिने ग्राहक पायौँ कि दिने कम्पनी पायौँ, खोजेको जुराइदिने आफन्त पाएँ । मैले धेरै पाएँ । म यो अवस्था अनि पेसा र समयबाट सन्तुष्ट र खुसी छु ।

अर्को यात्राबाट फेरि म जब सामान्य जीवनमा फर्केको हुनेछु तर माथि उल्लेखित प्रश्नको मेरो चित्त बुझाउने जवाफ हुनेछ । तब त्यो उत्तर र ठम्याइ ठूलो हाम्रो ब्रह्माण्डको परिवारमा फैलाउनेछु । मानवीय खुसी र आनन्दका लागि अबको यात्रा ।

यो कर्म भूमिको आँगनमा

यो कर्म भूमिको आँगनमा
कर्मको उदाहरण
प्रस्तुत गरेर देखाऊ
यहाँको धर्ती बाँभो छैन
विकासको फूल फुलाऊ

विश्वास गर्छन् यहाँका मानिसहरू
शब्दमा होइन कर्ममा
विकासको लहर पुऱ्याउनु छ
सहरमा होइन गाउँमा
गाउँ गाउँमा, गाउँ गाउँमा

यो शान्ति क्षेत्रको आँगनमा
शान्तिको उदाहरण
प्रस्तुत गरेर देखाऊ
यहाँको धर्ती बाँभो छैन
विकासको फूल फुलाऊ

निर्माण गर्ने अपार शक्ति छ
हामी नेपालीको पाखुरीमा
देश भक्ति दौडिरहन्छ
यही रगतको थोपामा
थोपा थोपामा, थोपा थोपामा

यो पूण्य भूमिको आँगनमा
धर्मको उदाहरण
प्रस्तुत गरेर देखाऊ
यहाँको धर्ती बाँभो छैन
विकासको फूल फुलाऊ

– राजेन्द्र रिजाल

माल पाएर पनि चाल नपाएका

मित्रलाई पत्र

म काठमाडौं आएको २२ वर्ष भयो । २०४६ सालको व्यवस्था परिवर्तनको आन्दोलनमा सहभागी हुन त होइन तर सञ्जोगले बेला उही परेछ ।

अनि निरन्तर आन्दोलन, हडताल, बन्द, विरोध, चक्काजाम, तोडफोडका साथै वार्ता मेरो मनमा र देशमा चलि नै रहेको छ ।

युरोपका केही मुलुक, श्रीलंका, बंगलादेश, भारतका केही ठाउँ र मातृभूमि नेपालका अधिकांश भाग डुलेर-घुमेर अनुभव गर्दा हाम्रो देश नेपाल प्रकृतिले सिर्जना गरेको उत्कृष्ट पृथ्वीको भू-भाग हो भन्ने पक्का भो ।

‘बुद्धको जन्मभूमि सगरमाथाको देश र अदम्य साहसका धनी नेपालीको घर’ हाम्रो मुलुकले पाएको यो सम्मान ‘माल पाएर पनि चाल नपाउँदा’ वर्तमान पुस्ताले साँच्चै जानिरहेको छैन ।

मेरो युगका मित्रलाई यही कुरा सुनाउन र अब के गर्ने त ? थाहा पाउन यो पत्र लेखेको छु । यो पत्रको बिक्रीबाट प्राप्त हुने नाफाले पृथ्वीलाई स्वच्छ राख्ने, मानवतालाई पूजा गर्ने र नेपाल राष्ट्रलाई प्रेम गर्ने मानिसलाई कोसेली अनि उपहार प्रदान गर्नेछु ।

उही तपाईंको

रमण नेपाली

ramanko@gmail.com

FOUNDATION

prfnepal.wordpress.com